

OSTAJEMO OVDJE

FORUM
MLADIH !

OSTAJEMO OVDJE

Javne politike Forum mladih Socijaldemokratske partije
Bosne i Hercegovine

Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Septembar 2017.

UVOD

Mladi ljudi iz svih dijelova Bosne i Hercegovine napuštaju svoju zemlju u potrazi za boljim, stabilnijim, poštenijim i sigurnijim životom. Zahtjevi mladih ljudi nisu veliki, ne idu zato što ne žele da rade, nego zato što nemaju gdje da rade, zato što i onda kada rade za taj svoj rad dobivaju mizerne naknade od kojih ne mogu finansirati pristojan život. Mladi odlaze zato što ovdje ne vide stabilnost za svoju porodicu, ne mogu sebi obezbjediti stanovanje, a i onda kada to uspiju postaju cjeloživotni robovi banaka čije rate kredita za skromne stambene jedinice u mnogim slučajevima prelaze većinu kućnog budžeta.

Mladi odavde odlaze zato što nemaju povjerenja u sistem obrazovanja i zato što vide da školovanje ovdje više nije nikakav garant za bilo šta. Odlaze zato što se boje za svoje zdravlje u bolnicama gdje nema osnovnih sredstava za rad, u kojima moraju podmićivati doktore osoblje da bi spasili živu glavu, te u kojima se poslovi i rukovodeći položaji raspoređuju po principu stranačke ili porodične pripadnosti i naslijeda, a ne po sposobnosti. Mladi odlaze zato što vide da je na sceni potpuno poremećen sistem vrijednosti, gdje njihov uspjeh u sportu, kulturi ili bilo čemu drugom, ne ovisi od njihovog talenta, truda i rada.

Odlaze zato što više ne žele da putuju kozijim stazama u starim korištenim automobilima ili u javnom prevozu višestruko starijem od njih samih. Odlaze zato što vide kako žive njihovi vršnjaci u drugim zemljama, gdje najosnovniji standard podrazumijeva sve ono što je za nas visoki luksuz. Mladi odlaze zato što ne žele da žive u mržnji i od mržnje, zato što ne vide kraj nacionalizmu i zato što su uvjereni da ovo veliko kolo mržnje koje nacionalističke političke elite igraju već decenijama, neizbjegno vodi u nove sukobe i novi rat.

Mladi bi, dobrim dijelom, možda i ostali, za ljubav prema porodici, prijateljima i zemlji na kojoj su ponikli, možda bi i ostali kada bi ovde vidjeli trun dobre volje i mrvu pozitivne perspektive. Svi mi to vidimo i нико нас не može ubijediti, da će se stanje u ovoj zemlji promijeniti u narednih 10, 20, 30, 40 godina, ostane li sve isto, nastave li iste ideje i ideologije voditi zemlju na isti način, istim tempom i u istom smjeru kao i u protekle dvije decenije. Mladi bi ostali ovdje, kada bi im njihova domovina pružila barem dio onoga što ih čeka u drugim zemljama.

Ostajemo ovdje je odgovor mladih socijaldemokrata na stanje u zemlji. Ostajemo ovdje je naš hir, naš vrisak, naš pokušaj da u periodu od 2018. do 2022. godine napravimo ozbiljne i radikalne poteze koji će državu Bosnu i Hercegovinu i svaki njen kraj učiniti boljim, poštenijim, pravednijim mjestom za život. Ovo je naš pokušaj da u svojoj zemlji sami izgradimo ono za čim naši vršnjaci odlaze.

Ostajemo ovdje i pravimo zemlju za sve nas!

ZAPOŠLJAVANJE

7

- Osiguraćemo prvo radno iskustvo i praksu za sve mlade
- Finansiraćemo start up biznise za mlade
- Mladima ćemo dati besplatne pozajmice za osnivanje firmi
- Otvorićemo biznis centre i poslovne inkubatore
- Uvesti ćemo poreske olakšice za privrednike koji zapošljavaju mlade
- Subvencioniraćemo kamate na kredite firmama koje zapošljavaju mlade
- Reformisati ćemo biroje, digitalizovati ih i olakšati pronaalaženje poslova
- Donijeti ćemo Zakon o društveno korisnom radu

OBRAZOVANJE

19

- Kreirati ćemo jedinstven obrazovni prostor i jedinstveni nastavni plan i program u Bosni i Hercegovini
- Ukinućemo dvije škole pod jednim krovom i druge oblike segregacije u obrazovanju
- Osigurati ćemo da svako dijete ima pravo da uči svoj jezik u svakom dijelu Bosne i Hercegovine
- Obezobjediti ćemo besplatne udžbenike za djecu
- Uvesti ćemo obavezni praktični rad u školama
- Modernizovati ćemo škole i metode izvođenja nastave
- Dati ćemo veći značaj vjećima učenika i roditelja
- Osnovati ćemo Uniju studenata Bosne i Hercegovine i urediti studentsko organizovanje
- Uspostaviti ćemo jedinstven registar stipendija za cijelu Bosnu i Hercegovinu
- Dati ćemo jednaka prava studentima iz svih dijelova BiH
- Poboljšati ćemo studentski standard ulaganjem u studentske domove i menze i osiguranjem mobilnosti studenata

KULTURA I SPORT

35

- Uraditićemo strategiju razvoja kulture i sporta
- Obezobjediti mladima besplatne posjetе kulturnim ustanovama
- Implementirati ćemo Zakon o sportu
- Osnovaćemo agencije za sport
- Povećati ćemo broj sportskih terena, objekata i staza u cijeloj Bosni i Hercegoviti
- Stipendirati ćemo nadarene sportiste
- Promovisati ćemo i štititi kulturno historijsko naslijeđe Bosne i Hercegovine

DRUŠTVENI AKTIVIZAM

49

- Usvojićemo novi zakon i strategiju za mlade
- Osnovati ćemo agencije za mlade
- Osnovati ćemo fond za mobilnost mlađih
- Pokrenuti ćemo programe omladinskih radnih akcija
- Podržati ćemo projekte nevladinih organizacija
- Unaprijediti ćemo predmet demokratije u školama
- Omogućiti veću participaciju mlađih u društvenim procesima

SLOBODNO VRIJEME

59

- Podržati čemo projekte mladih kao što je projekat „Stariji brat, starja sestra“
- Osigurati čemo programe jeftinijih jednodnevnih ekskurzija unutar Bosne i Hercegovine
- Obezbjediti čemo multifunkcionalne prostore i kancelarije za rad i djelovanje mladih
- Prilagodićemo javne površine potrebama mladih
- Uvesti čemo obavezne vannastavne aktivnosti
- Provesti čemo projekat Susreti mladih Bosne i Hercegovine
- Priznati čemo i vrednovati društveno koristan rad mladih

STAMBENO ZBRINJAVANJE MLADIH

69

- Pokrenuti čemo program neprofitnog drugarskog stanovanja za mlade
- Osigurati čemo niže kamatne stope na stambene kredite za mlade
- Sufinansirati čemo dio mjesecne rate prvog stambenog kredita
- Osigurati čemo dodatne olakšice za mlade bračne parove sa ciljem podsticanja porodice
- Pokrenuti čemo programe jeftinije izgradnje stambenih objekata za mlade uz pomoć države
- Uvesti čemo poreske olakšice za kupovinu i izgradnju prve nekretnine
- Gradićemo naselja ugodna za život

ANTINACIONALIZAM

85

- Pokrenuti čemo agresivnu kampanju za kažnjavanje i zaustavljanje govora mržnje
- Zatvoriti čemo dvije škole pod jednim krovom i zaustaviti segregaciju među djecom
- Stati čemo u kraj širenju nacionalizma, fašizma, šovinizma i mržnje na internetu
- Uvesti čemo oštре kazne za huškanje naroda i mrziteljsku retoriku
- Osnovati čemo specijalne institucije za borbu protiv nacionalizma, fašizma, terorizma i drugih šovinističkih i ekstremnih ideologija
- Finansirati čemo projekte upoznavanja i zblžavanja mladih iz različitih krajeva BiH
- Provesti čemo medijske i ulične kampanje za borbu protiv nacionalizma
- Ukloniti čemo nacionalističke i šovinističke odrednice iz naših zakona i uredbi
- Promijeniti čemo imena svih ulica, javnih površina i ustanova nazvanih po fašistima i zločincima
- Zabraniti čemo rad fašističkim, terorističkim i nacionalističkim organizacijama kao i isticanje njihovih simbola
- Uvesti čemo sistem mjera koje promovišu multikulturalnost, toleranciju i suživot
- Pooštiti čemo zakonsku regulativu i kažnjavanje za nacionalističke ispadne i govor mržnje

SIGURNA I UREĐENA ZAJEDNICA

107

- Uvesti čemo programe prevencije maloljetničke delikvencije
- Regulacijom osigurati čemo siguran internet prostor za mlade i djecu
- Povećati čemo sigurnost u školama
- Eliminisati čemo nasilje na sportskim terenima
- Dislocirati čemo kladionice i kockarnice od škola
- Povećati čemo kontrolu prodaje alkohola i duhanskih proizvoda
- Povećati čemo sigurnost mladih u saobraćaju

ZAPOŠLJAVANJE

UVOD

Većina stanovništva u Bosni i Hercegovini smatra da je nazaposlenost najveći problem u državi. Kada je u pitanju nezaposlenost među mlađim osobama tu je situacija još dramatičnija jer je prema svim podacima nezaposlenost mlađih iznad 60%¹ što je veći procenat od ukupne nezaposlenosti stanovništva u Bosni i Hercegovini.

Iako podaci pokazuju da je stopa nezaposlenosti mlađih u većini zemalja, bez obzira da li se radi o tranzicijskim zemljama, zemljama u razvoju ili razvijenim zemljama, veća od stope ukupne nezaposlenosti, ovaj problem je naročito izražen u Bosni i Hercegovini gdje je svaka treća osoba koja je nezaposlena dolazi iz kategorije mlađih.

Zainteresovanost građana za temu zapošljavanja mlađih u Bosni i Hercegovini je velika, te Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine kao partija koja predstavlja radničku klasu i opredijeljena je za razvoj i ulaganje u mlade osobe, ovim dokumentom želi dati neka od rješenja za smanjenje stope nezaposlenosti mlađih u Bosni i Hercegovini i otvaranju novih radnih mjesta, ali i zadržavanju postojećih.

SDP BiH će u sklopu „Plana za ekonomiju i zapošljavanje“ ponuditi svoja rješenja i svoju viziju za problem nezaposlenosti u BiH i razvoj ekonomije, te će se u sklopu te politike tretirati i zapošljavanje mlađih osoba. Pored toga ovim dokumentom kreiraju se politike SDP BiH za zapošljavanje sa posebnim osvrtom na mlade osobe kao najugroženijom populacijom u državi kada su u pitanju nezaposlene osobe.

Ova politika se dotiče i problematike odlaska mlađih osoba iz Bosne i Hercegovine, jer kao primarni razlog napuštanja naše države mlađi navode nezaposlenost, rješavanjem problema nezaposlenosti uveliko bi se i zaustavio odlazak mlađih iz Bosne i Hercegovine.

1

Izvor: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=BA>

POSTOJEĆE STANJE I IDENTIFIKACIJA PROBLEMA

Statistički pokazatelji nezaposlenosti i odlaska mladih

Prema podacima Statističkih biltena Zavoda za zapošljavanje Federacije Bosne i Hercegovine (April 2017.godine)², Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske (mart 2017.godine)³ i Zavoda za zapošljavanje Brčko Disktrikta (maj 2017.godine)⁴ ukupna nezaposlenost u Bosni i Hercegovini je 498,447 osoba od čega su mlade osobe (do 35 godina) 194,611 odnosno čak 39% od ukupno nezaposlenih osoba su mlade osobe.

Broj ukupno nezaposlenih osoba u Federaciji Bosne i Hercegovine je 360,807 osoba, od čega su 142,462 mlade osobe odnosno 39,4%.

Broj ukupno nezaposlenih osoba u Republici Srpskoj je 126,372osoba, od čega su 47,084 mlade osobe odnosno 37,2%.

Broj ukupno nezaposlenih osoba u Brčko distriktu 11,268 osoba, od čega su 47,084 mlade osobe odnosno 37,2%.

Od ukupnog broja mladih osoba 194,611 broj žena je 104,165 odnosno 53,5%

FBiH 78,008 od 142, 462

RS 23,337 od 47,084

BD 2,820 od 5,065

Iz ovih podataka se jasno vidi zbog čega je nezaposlenost primarni problem većini stanovnika u Bosni i Hercegovini i razlog za odlazak iz BiH.

Uslovi rada i odlazak mladih

Također veliki problem predstavljaju i kvalitet samih poslova koje imaju zaposlene osobe.

Nerijetko se susrećemo da su mlade osobe primorane prihvatiti slabije plaćene poslove i poslove koji ne odgovaraju njihovoj stručnoj spremi.

Prisutna je i pojava rada na crno mladih osoba kao i prijavljivanja i osiguravanja na minimalnu platu a isplate plate u gotovini.

Veliki problem mladih osoba koje imaju posao predstavlja i dužina trajanja ugovora, odnosno u najčešćem broju slučajeva ti ugovori su na određeno vrijeme, te mladi nisu u prilici praviti dugoročne planove niti dobiti kredit za finasiranje kupovine stana ili kuće.

2 Izvor: http://www.fzzz.ba/statistika/pdf/2017/Bilten_FZZZ_04_2017.pdf
3 Izvor: http://www.zzzrs.net/index.php/statistika/starosna_struktura/
4 Izvor: <https://www.zzzbrcko.org/index.php/statistika/statistika-2017>

Upravo nemogućnost pronalaska posla, kao i loši uslovi rada za one koji imaju posao je osnovni odlazak mladih iz Bosne i Hercegovine. Prema podacima Instituta razvoj mladih-KULT trenutno u Bosni i Hercegovini je oko 770.000 mladih što je drastično manji broj u odnosu na period prije rata, u Bosni i Hercegovini je 1991. godine bilo 1.091.775 mladih osoba.

Prema istraživanjima Instituta za razvoj mladih- KULT 60% ispitanih mladih osoba bi napustili Bosnu i Hercegovinu kada bi im se za to pružila prilika, čak 37% ispitanih bi trajno napustilo BiH, a primarni razlog jeste nezaposlenost i loši uslovi rada.

Ustavne nadležnosti i Javne službe zapošljavanja

Kao i u većini drugih oblasti u Bosni i Hercegovini ustavne nadležnosti različitih nivoa vlasti su jedan od najvećih problema u rješavanju i smanjenju nezaposlenosti mladih u BiH. Bosna i Hercegovina nema jedinstvenu politiku zapošljavanja, već samo smjernice politika za koje nema instrumente za provođenje smjernica, samim tim niti adekvatnu strategiju iz navedene oblasti. U Bosni i Hercegovini postoji 13 zavoda za zapošljavanje i isto toliko strategija ili planova za zapošljavanje.

Oba entiteta i Brčko imaju svoje Zavode za zapošljavanje, dok u Federaciji Bosne i Hercegovine i kantoni imaju svoje zavode za zapošljavanje. To predstavlja preglomazan aparat bez jasne strategije i vizije za oko 1.100.000 radno aktivnih stanovnika u BiH.

Oba entiteta i Brčko disktrikt su donijeli Strategije zapošljavanja, ali se ne vrši adekvatna implementacija istih. U dokumentu „Analiza mjera zapošljavanja u BiH“⁵ Centar civilnih inicijativa jasno navodi da: „Sistem zapošljavanja, koji je institucionalno i finansisiski dizajniran na ovakav način, nije učinkovit i ne može odgovoriti savremenim potrebama tržišta rada.“

Kada je u pitanju ocjena rada javnih službi zapošljavanja u istoj analizi se navodi: „da su Javne Službe Zapošljavanja praktično izgubile osnovnu svrhu svog postojanja“.

Neaktivnost i neinformisanost mladih

Od ukupno preko 2.489.000 radno sposobnih stanovnika u Bosni i Hercegovini samo njih 1.073.000 su radno aktivni odnosno ima posao ili traži posao. Veliki broj ljudi koji se nalazi na spiskovima nezaposlenih osoba koje vode zavodi za zapošljavanje zapravo i nisu nezaposlene osobe nego su prijavljene kako bi ostvarili zdravstveno osiguranje.

To je jedan od osnovnih razloga zašto je teško odrediti tačan broj nezaposlenih osoba koje zaista traže posao. Veliki broj osoba koje se nalaze na spiskovima nezaspolenih osoba samo radi zdravstvenog osiguranja znatno otežavaju posao i tim službama za zapošljavanje koje su preopterećene tim poslovima, umjesto da se bave osnovnom svrhom posredovanja u zapošljavanju.

Istraživanje o mladima „Glasovi mladih“⁶ koje je radio UNDP je pokazalo da čak 65% mladih koji su nezaposleni nisu aktivno tražili posao.

Također i oni mladi koji traže aktivno posao nisu upoznati sa mjerama i posredovanjem pri zapošljavanju koje država pruža. Loš pokazatelj za državu je da mlađe osobe posao prije traže preko privatnog portala www.posao.ba i sličnih internet platformi nego preko javnih službi zapošljavanja kojima je to primarna zadaća.

Zavodi za zapošljavanje nisu na adekvatan način odgovorili potrebama mlađih nezaposlenih i prilagodili se novim sredstvima informisanja. Istraživanje međunarodnog republikanskog instituta iz 2017. godine je pokazalo da se čak 66% mlađih primarno informiše putem interneta, a zavodi za zapošljavanje još uvijek nisu razvili adekvatne internet platforme koje bi pomogle u zapošljavanju mlađih osoba iako na raspolaganju imaju milionska sredstva.

Prema istraživanju „Zapošljavanje mlađih: je li problem u stavu“⁷ organizacije Populari se navodi da 80% mlađi nisu aktivni u društvenom životu i pronalasku posla, dok samo 20% mlađih je aktivno, ima inicijativu i aktivno traži posao.

Neusklađenost tržišta rada i obrazovnog sistema

Neusklađenost obrazovnog sistema sa tržištem rada u Bosni i Hercegovini predstavlja veliki problem. Iako je nerealno očekivati da država bilo kome zabrani obrazovanje iz one oblasti za koju se pojedinac želi školovati, država mora napraviti programe promocije onih zanimanja koja su tražena na tržištu rada, ali i za deficitarna zanimanja kao što su stari занати.

Prema podacima Službe za zapošljavanje u BiH, trenutno je u Bosni i Hercegovini hiperprodukcija kadrova iz oblasti ekonomije i prava dok sa druge strane imamo manjak kadrova koji su traženi na tržištu kao što je IT sektor ili namjenska industrija.

Država kao najpoželjniji poslodavac

Za razliku od većine drugih zemalja u evropi u Bosni i Hercegovini država je najpoželjniji poslodavac. Većina mlađih preferira posao u javnom sektoru prije nego privatnom sektoru, a mali broj mlađih uopšte pomišlja na pokretanje vlastitog posla i samozapošljavanje. Mlađima država nije najbolji posao zato što dobivaju mogućnost za napredak, inovativnosti, dinamičan posao, progresivnu platu i slično, već zato što se traži mala efikasnost, sigurnost plate, sigurnost posla i teško da mogu biti sankcionisani za nerad.

6

http://www.undp.org/content/dam/unct/bih/PDFs/VoY%20BHS_web.pdf

7

Izvor: <http://www.populari.org/files/docs/354.pdf>

Samozapošljavanje

Oni mladi koji se odluče na pokretanje vlastitog posla susreću se sa nekoliko problema koji otežavaju poslovanje, a država može uticati na rješavanje tih problema. Prvi jeste samo osnivanje firme, procedura traje predugo i traži određeni početni kapital koji mlade odbija i od samog otvaranja kompanije. Mladima je potrebno savjetovanje prilikom prvih mjeseci rada firme kao i materijalna podrška u pogledu povoljnih prostorija za rad i slično. Mladi trenutno nemaju sistemsko rješenje i mogućnost za dobivanje poticaja od države za pokretanje vlastitog posla.

Nedovoljno radno iskustvo i praksa

Mladima u Bosni i Hercegovini nije sistemski omogućena praksa tokom školovanja, zbog čega imamo problem da većina mladih nije spremna za tržište rada nakon završenog školovanja. Također, prilikom sticanja radnog iskustva nakon završenih studija primjetna je diskriminacija i nemogućnost mnogim mladim da steknu prvo radno iskustvo koje je osnovni preduslov za dobivanje zaposlenja.

Nepovoljni krediti za privredu

Bosna i Hercegovina je zemlja u tranziciji, te zbog toga kamatne stope na kredite koji su namjenjeni za razvoj privrede su veoma nepovoljne. Razvoj bilo kojeg posla je jako teško zamisliti bez ulaganja i investiranja iz kreditnih sredstava. Nemogućnost dobivanja povoljne kamatne stope za kredite često predstavlja razvoj neotvaranja firmi, stagnacije, ili zatvaranja kompanija.

NAŠA VIZIJA

Država koja ostane bez mladih ostaje bez svoje budućnosti. Cilj Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine jeste da zadrži mlade u Bosni i Hercegovini, ali ne tako što ćemo zatvoriti naše granice za mlađe već tako što ćemo omogućiti mladima dostojanstven život u našoj domovini.

Zalažemo se za regulaciju tržišta i procesa zapošljavanja od strane države, ali uz poticanje razvoja privatnog sektora. Smatramo da samo u harmoniji između radnika i poslodavaca je moguće ostvariti značajan ekonomski napredak i da država u tim procesima treba da pomaže i jednim i drugima, a ne da konstatno stavlja dodatne namete.

Bosna i Hercegovina treba kreirati jedinstven prostor za zapošljavanje i jedinstvenu strategiju zapošljavanja, međutim svjesni smo da je to dugotrajan proces i zbog toga smatramo da isti treba početi objedinjavanjem tržišta rada u FBiH i ukidanjem kantonalnih zavoda za zapošljavanje.

Mladima omogućiti lakši pristup informacijama vezanim za zapošljavanje i samo-zapošljavanje, te omogućiti edukacije kroz neformalno obrazovanje kako bi bili što konkurentniji na tržištu rada. Cilj nam je da nakon završenog obrazovanja imamo mlađe koji su spremni odgovoriti zahtjevima tržišta rada. Također uskladiti obrazovni sistem sa potrebama tržišta rada.

Država treba poticati mlađe na zapošljavanje i samozapošljavanje u privatnom sektoru, a oni mlađi koji rade u javnom sektoru poticati i edukovati za napredovanje u službi, i davanju novih ideja za unaprijeđenje iste.

Nezaposlenost je uzrok mnogih drugih problema u društvu, povećanjem zaposlenosti mlađih ćemo dobiti bolje i kvalitetnije društvo koje će manje biti opterećeno nacionalizmom, kvalitetnije će mlađi provoditi svoje slobodno vrijeme, kultura i sport će pratiti ekonomski napredak, a i zasnovati će se više porodica kojima će biti lakše obezbjediti zdravu i sigurnu sredinu.

KAKO OD TRENUVNE STVARNOSTI DO NAŠE VIZIJE: NAŠE INICIJATIVE I PREPORUKE

Osigurati praksu i radno iskustvo za mlade

Kako bismo imali mlade koji su spremni da odgovore svim zahtjevima dinamičnog tržišta rada smatramo da je potrebno mladima tokom školovanja osigurati praksu kao i olakšati sticanje radnog iskustva nakon završetka školovanja.

Izmjenom zakona o visokom obrazovanju u 10 kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i entitetskog zakona Republike Srpske omogućiti ćemo sticanje radnog iskustva tokom fakultetskog obrazovanja. Podzakonskim aktima će biti detaljno uređena ova oblast kako bi se izbjegle moguće malverzacije.

Na studentskoj praksi će mladi imati priliku raditi u privatnim kompanijama i javnim institucijama na onim radnim mjestima za koje se školuju.

Ovim projektom mladi će dobiti priliku da steknu radne navike, a sa druge strane kompanije i javne institucija će imati priliku da dobiju pomoći u radu od mladih, ali i da dobiju potencijalne buduće uposlenike koji će biti spremni za rad.

SDP BiH će nastaviti realizovati projekte finansiranja prvog radnog iskustva u struci nakon završetka školovanje. Međutim, u skladu sa principima socijaldemokratije smatramo da svi moraju dobiti priliku steći radno iskustvo, a svjesni da nema dovoljno novca u budžetu za sufinsiranje svih onih kojima je potrebno radno iskustvo u struci izmjenit ćemo entitetske Zakone o volontiranju.

Detalje izmjene Zakona o volontiranju predstavili smo u našoj javnoj politici „Radno iskustvo svima“. Cilj ove mjere je omogućiti radno iskustvo onim mladim koji nisu dobili priliku za pripravnici ili stručno osposobljavanje u programima zavoda za zapošljavanje. Ti mladi bi mogli steći radno iskustvo u organizacijama civilnog društva i javnim institucijama na osnovu Zakona o volontiranju, a ono bi jednako bilo priznato kao i pripravnici staž ili stručno osposobljavanje.

Finansiranje Start up biznisa i poticaji za samozapošljavanje

SDP BiH će donijeti strategiju za finansiranje Start up biznisa i dodjelu poticaja za samozapošljavanje.

Ovim projektima i poticajima će se otvoriti nova radna mjesta u privatnom sektoru, a dugoročni cilj je nakon podrške za samozapošljavanje omogućiti i projekte zapošljavanja novih lica u tim firmama.

Finansiranje start up biznisa i projekata za samozapošljavanje treba biti finansirano sa svih nivoa vlasti od državnog nivoa do jedinica lokalne samouprave, ali treba usvojiti jedinstvene principe i sistem dodjele tih sredstava kako bi praksa u cijeloj BiH bila poprilično ujednačena.

Besplatno otvaranje firmi za mlade

SDP BiH će donijeti zakon i podzakonske akte kojima će omogućiti jedinicama lokalne samouprave da iz budžeta lokalne zajednice odvoje sredstva za otvaranje firmi čiji su vlasnici mlade osobe.

Na taj način će se omogućiti mladima da od svoje lokalne zajednice dobiju besplatnu pozajmicu u iznosu potrebnog početnog kapitala za osnivanje firme. Nakon osnivanja firme mladi će izvršiti povrat sredstava lokalnoj zajednici koja će se koristiti za davanje daljih pozajmica mladim osobama koje žele osnovati firmu.

Otvaranje Biznis centara i poslovnih inkubatora

Kao podršku novootvorenim firmama i obrtima od strane mladih osoba SDP BiH će se zalagati za zakonsko uređenje i otvaranje lokalnih Biznis centara i poslovnih inkubatora.

Cilj i svrha lokalnih biznis centara jeste da budu savjetodavni servis. Mlade osobe koje žele pokrenuti svoj privatni posao će moći doći u lokalni Biznis centar i dobiti sve informacije kako se osniva firma i koje obaveze nakon toga imaju.

Također biznis centar će pružati i pravne asistencije mladima prilikom otvaranja firme ili obrta.

Nakon otvaranja firme u Biznis centru će mlađi i dalje moći dobivati savjetovanje i usluge vezane za poslovanje firme ili obrta. Također Biznis centar će kreirati poslovne projekte od javnog interesa, ali i pomagati privatnim kompanijama u prezentaciji njihovih projekata i uvezivanju potencijalnih klijenata.

Poslovni inkubatori su mjesta na kojima će lokalnim zajednicama ponuditi privatnim kompanijama koje vode mlađi ljudi povoljne poslovne prostore i priliku za uvezivanje sa drugim kompanijama i potencijalnim klijentima.

U projekte finansiranja poslovnih inkubatora će se uključiti i veći nivoi vlasti, ali njihovo osmišljavanje trebaju da rade lokalne zajednice u skladu sa specifičnostima tržišta rada, te lokalne zajednice.

Porezne olakšice za privrednike koji zapošljavaju mlade

Izmjenom zakona i podzakonskih akata koji regulišu poreze na dobit i dopirnose na usposlene, SDP BiH će omogućiti fiskalne olakšice za one privrednike koji zapošljavaju nove mlade osobe.

Fiskalne olakšice se odnose na one firme koje zaposle mlade osobe koje nemaju radnog staža. Takvim privrednim subjektima će biti smanjene stope doprinosa za mlade osobe koje zaposle.

Privrednicima omogućiti da biraju jednu od dvije olakšice:

- Olakšica u trajanju jedne godine za prvo zaposlenje za mladu osobu u vidu smanjenje stope doprinosa za tu osobu.
- Olakšica u trajanju pet godina za zapošljavanje mlade osobe na neodređeno vrijeme u vidu smanjenje stope doprinosa za tu osobu.
- Privrednicima koji u toku godine zaključe najmanje 10 ugovora o radu dužih od 12 mjeseci sa mladim osobama koje nemaju radnog staža će porez na dobit sa 10% biti smanjen na 8% za tu godinu.

Subvencioniranje kamata na kredite za mlade privrednike

Za razvoj privrede i preduzeća neophodno je uzimanje kredita koji se ulažu u dalji razvoj privrednih društava. Bosna i Hercegovina je još uvek zemlja u tranziciji zbog čega su kamatne stope izrazito nepovoljne za naše privrednike.

SDP BiH će realizirati projekte subvencioniranja kamata na kredite privrednim društvima koja zapošljavaju ili zadržavaju na poslu mlade osobe. Uslov za subvenciju kamate na kredit će biti zapošljavanje novih mladih osoba ili održavanje broja mladih zaposlenih osoba tokom vremena trajanja kredita.

U realizaciju ovog projekta ćemo nastojati uključiti Razvojnu banku FBiH i Investiciono-razvojnu banku RS kako bi novac od subvencija se dalje koristio za razvoj naše privrede.

Reforma javnih službi za zapošljavanje

SDP BiH će reformisati javne službe zapošljavanja u skladu sa EU standardima. Prilikom reforme službi zapošljavanja posebno će se misliti na mlade osobe, odnosno da se mladima osigura kvalitetan i adekvatan pristup informacijama putem internet platformi.

Mladi će imati priliku napraviti svoje profile i predstaviti se na jedinstvenoj internet platformi zavoda za zapošljavanje.

Također omogućiti poslodavcima da putem internet platforme dođu do kvalitetnih radnika.

Kroz reformu javnih službi za zapošljavanje:

- Izmjestiti servisiranje zdravstvenog osiguranje iz javnih službi za zapošljavanje.
- Usvojiti definicije nezaposlene osobe i aktivnog tražioca posla prema ILO standardu.
- Pojačati kontrolu statusa nezaposlene osobe i primjene sankcija prema

licima koja zloupotrebljavaju sistem.

- Povećati sredstva za aktivne mjere i programe tržišta rada, kreirati raznovrsnije i bolje ciljane programe, naročito za teško zapošljivu kategoriju populacije.
- Ukinuti mjeru 200 KM.

Pokretanje javnih radova i društveno korisnog rada

Pokretanjem velikih infrastrukturnih javnih radova, mnogi mladi će dobiti priliku za zaposlenje. SDP BiH će u narednom periodu istrajati na ponovnom pokretanju javnih radova kao što je izgradnja autoputa i drugih puteva, energetskih projekata i slično.

Donošenjem zakona o društveno korisnom radu u lokalnim zajednicama omogućit ćemo javnim institucijama i organizacijama civilnog društva da mogu zaposliti osobu na društveno korisnim radovima do 4 mjeseca godišnje bez plaćanja doprinosa ili bilo kakvih drugih poreza na platu toj osobi.

Za svaki od projekata društveno korisnog rada odluke će morati donositi lokalne zajednice odnosno viši nivoi vlasti. Zakonskim rješenjem će se ova oblast detaljno regulisati kako bi se izbjegle moguće malverzacije.

Zapošljavanje u državnoj službi

Ne možemo ignorisati činjenicu da većina mladih u Bosni i Hercegovini smatra da je država najbolji poslodavac i da upravo javnom sektoru vide svoju karijeru.

Zbog toga će SDP omogućiti transparentnije zapošljavanje mladih u javnom sektoru, ali i uvesti aktivnije vrednovanje rada samih uposlenika u javnom sektoru i iste podstaknuti na veću konkurenčnost, inovativnost i željom za napredovanje.

Osloboditi doprinosa firme mladih ljudi prva 3 mjeseca

Mladi koji realizuju projekte samozapošljavanja i odluče se na pokretanje vlastite firme često imaju problema sa nametima u prvim mjesecima dok još uvijek nisu razvili svoj posao. Zbog toga ćemo novootvorene firme čiji su vlasnici mladi ljudi oslobođiti doprinosu na platu za jednog radnika u prva 3 mjeseca rada te firme, te na taj način pomoći toj mladoj osobi da u prvim mjesecima rada više novca uloži u razvoj firme.

OBRAZOVANJE

UVOD

Obrazovanje predstavlja osnovni temelj razvoja svake zajednice, bez obzira o vremenskom, prostornom ili društvenom kontekstu. Napredak svakog društva je slika obrazovanja u tom društvu, odnosno svako društvo se razvija upravo onako kakvi su obrazovni procesi u tom društvu. Ravnopravnost je uslovljena širokom dostupnošću obrazovanja, društvene inovacije, te socijalni i ekonomski napredak su uslovjeni kvalitetom obrazovanja, a sloboda ne postoji bez akademске slobode i autonomnosti. Upravo zbog toga je obrazovanje neizostavan dio svake vizije socijalne države, a svaki politički dokument koji pojašnjava razvojne vizije i planove neizostavno mora problematizirati obrazovanje. Ono je posebno važno za Forum mladih SDP BiH i to iz dva razloga: prvi razlog je što je Forum mladih SDP BiH prepoznaje svoj smisao u zalaganju za socijalnu državu koja nije moguća bez kvalitetnog i široko dostupnog obrazovanja, a drugi jer prepoznaje koliko je Bosna i Hercegovina daleko od idealne socijalne države. Iz tih razloga Plan za obrazovanje dobiva i svoje centralno mjesto u Planu za mlade SDP BiH kroz koji će ponuditi niz inovativnih rješenja za razvoj obrazovanja u Bosni i Hercegovini na temeljima socijaldemokratskih vrijednosti.

Plan za obrazovanje Forum-a mladih SDP BiH na početku dokumenta opisuje i analizira trenutno stanje u obrazovanju kroz prizmu socijaldemokratskih vrijednosti i očekivanja socijalne države od obrazovnih procesa. U toj analizi će se posebno istaći ključni problemu u obrazovanju za čije rješavanje Forum mladih SDP BiH i nudi ovaj plan. Nakon toga ćemo pobrojati socijaldemokratske vrijednosti za koje se zalažemo i konkretizirati, te vrijednosti u obrazovanju. Na temelju tih vrijednosti smo kreirali i viziju obrazovanja u idealnom društvu koju ćemo na tom mjestu i predstaviti. Konačno, plan za obrazovanje će predstaviti put od trenutnog stanja do idealnog društva, pri čemu svaki korak na tom putu predstavlja jedno rješenje koje bi Forum mladih SDP BiH implementirao ukoliko bi SDP BiH došao u poziciju odlučivanja. Rješenja su jasna, konkretna i sprovodiva u četverogodišnjem mandatu, međutim vrlo smo svjesni da je put ka našoj viziji ideoalnog društva puno duži put nego što se može preći za četiri godine, te s toga ova rješenja predstavljaju tek prve korake na putu ka razvijenijoj, ravnopravnijoj, slobodnijoj i solidarnijoj Bosni i Hercegovini.

TRENUTNA STVARNOST

Trenutna stvarnost obrazovanja u Bosni i Hercegovini je oblikovana historijskim kontekstom, ustavnopravnim poretkom, te trenutnim obrazovnim politikama. U periodu od 1945. do 1991. godine, u Bosni i Hercegovini je izgrađen najveći dio obrazovne infrastrukture: izgradio je nekoliko stotina osnovnih i srednjih škola, kreirani su nastavni planovi i programi, te su obezbjedeni svi materijalni, finansijski i ljudski resursi za rad tih škola. Pored toga, po prvi put se uspostavlja visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini osnivanjem četiri kvalitetne, akademski autonomne, i širokodostupne visokoškolske ustanove i to u Sarajevu, Banja Luci, Tuzli i Mostaru. Broj nepismenih je radikalno smanjen, broj visokoobrazovnih značajno povećan, a upravo je razvoj obrazovanja doprinio i općem ekonomskom i društvenom razvoju u tom periodu. Obrazovni progres je nažalost zaustavljen ratom u Bosni i Hercegovini. U periodu od 1992. do 1995. godine je veliki dio škola i fakulteta oštećen ili u potpunosti uništen, a ratom i poslijeratnim lošim upravljanjem, osiromašen za resurse zbog kojih je rad obrazovnih ustanova značajno otežan. Poseban problem je u odvijanju obrazovnih procesa je uzrokovao i ustavni poredak Bosne i Hercegovine koji je definisao obrazovanje kao isključivu nadležnost Diskrikta Brčko, Republike Srpske i kantona u FBiH, čime je obrazovni sistem podijeljen na male jednonacionalne obrazovne prostore. U tim obrazovnim prostorima, obrazovanje je građeno na temeljima dekadentnih nacionalističkih vrijednosti, te je obrazovanje postalo instrument podjela i raspirivanja mržnje. Tamo gdje je obrazovni prostor višenacionalan, uvedena je segregacija kreiranjem devijantnog fenomena „dvije škole pod jednim krovom“ gdje se učenici razdvajaju po etničkim principima. Sve je to rezultiralo kreiranjem stanja koja se najbolje oslikava poraznim statistikama.

Danas Bosna i Hercegovina prednjači u Evropi po broju nepismenih osoba – skoro 90 000 (2.82%). Više od 420 000 građana/ki starijih od 15 godina nema završenu ni osnovnu školu, a procenat visokoobrazovanih je jedan od najnižih u Evropi i ne prelazi 10%. Katastrofalna demografska statistika u obrazovanju pokazuje koliko je Bosna i Hercegovina zapravo daleko od socijalne države sa visokim kvalitetom života, te koliko je obrazovanje teško dostupno velikom broju građana/ki. Kada se na ovaku poraznu statistiku doda podatak da 2/3 stanovništva (starijeg od 10 godina) nisu kompjuterski pismena lica, može se zaključiti koliko je loše obrazovanje zapravo spoticaj ekonomskog i općeg društvenog napretka Bosne i Hercegovine. Bh. društvo sa ovakvom obrazovnom statistikom jednostavno ne posjeduje kvalitetan i konkurentan ljudski resurs koji je sposoban pokrenuti ekonomski razvoj niti uključiti se u industrije visoke dodane vrijednosti. Sve to rezultira visokom stopom nezaposlenosti (registrovana nezaposlenost veća od 40%) i visokim procentom stanovništva koji radi u industrijama niske dodane vrijednosti, što sveukupno vodi u opće siromaštvo. Ovakvi statistički pokazatelji bi trebali alarmirati sve političke subjekte u Bosni i Hercegovini, bez obzira na njihovo političko opredjeljenje, da fokus svojih politika stave na obrazovanje. Međutim, to nije slučaj. Većina političkih partija pokazuje potpunu nezainteresovanost za obrazovanje – ono nije dio političkih programa i kampanja, jako malo resursa se raspoređuje za unaprijeđenje obrazovanja, a obrazovne proceze suštinski uređuju birokrate bez ikakve javne debate i bez ikakvog usklađivanja sa razvojnim ciljevima Bosne i Hercegovine.

ine. SDP BiH nastoji biti izuzetak u tome, te upravo rješenja iz ovog Plana koji predlaže Forum mladih SDP BiH nastoje promijeniti ovako mračnu statistiku.¹

Ovako porazna statistika nije rezultat isključivo historijskog konteksta ni ustavnog poretka, već loših obrazovnih politika i niza konkretnih problema koje su te loše politike uzrokovale. Tu je prije svega podijeljen obrazovni prostor Bosne i Hercegovine u kojem je obrazovanje instrument raspirivanja mržnje i nacionalizma, a koje se konkretno provodi kroz nastavne planove i programe, udžbenike i aktivnosti politički nametnutih uprava škola i univerziteta. Dodatni problem podijeljenog obrazovnog prostora je suštinska nejednakost između mladih koji se obrazuju u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine. Ne samo da se resursi (ljudski, finansijski i materijalni) ne raspoređuju ravноправno između obrazovnih institucija, već mlađi koji se obrazuju po različitim planovima i programima završavaju obrazovanje sa značajno različitim znanjem i vještinama. Takva neujednačenost spriječava mlade u mobilnosti (unutar i izvan Bosne i Hercegovine), ne dozvoljava praćenje kvalitete obrazovanja na unificiran način, te smanjuje opću konkurentnost stanovništva.

Kada govorimo o osnovnom i srednjem obrazovanju, ključni problem je loša obrazovna infrastruktura i loše upravljanje ljudskim resursima. Učenici u različitim dijelovima BiH borave u školama bez grijanja i bez osnovnih higijenskih potrepština, u mnogim školama laboratoriji su u jako lošem stanju ili opće ne postoje, a prostorije za kreativni i tjelesni razvoj nemaju ni osnovnu potrebnu opremu i materijal. Opći nivo informatizacije škola je jako loš, a e-learning sistemi ili bilo koji inovativni metod učenja je više izuzetak nego praksa. Sam obrazovni proces se zasniva na memorisanju činjenica, a nikako na razvoju vještina i kritičkog mišljenja, što dovodi da se ishodi učenja, ukoliko su i definisani, uopće ne ispunjavaju. Sa druge strane, nastavnici se također nalaze u nezavidnom položaju. U principu su jako loši plaćeni, nemotivirani, njihov kvalitet se uopće ne prati i ne ocjenjuje, ne izdvajaju se sredstva niti se sistematično organizuju programi njihovog usavršavanja. Osim lošeg finansijskog stanja u kojem se nalaze, nastavnicima se ne ukazuje ni poštovanje niti im se priznaje društveni značaj koji imaju. Nastavnici su isključeni iz procesa kreiranja nastavnih planova i programa, a proces je u potpunosti birokratiziran kroz prosvjetno-pedagoške zavode, te se uopće ne naslanja na inovacije ni primjere dobre prakse. U konačnici, socijalni status velikog broja učenika je izuzetno loš: đački domovi skoro da i ne postoje, udžbenici su jako skupi i nedostupni za mnoge učenike, a stipendije javnih institucija su obuhvatom i iznosom male, te se često ne raspoređuju pravedno i efikasno. Učenici u školama imaju jako lošu ishranu, ne motiviraju se na društveno-koristan rad, na putovanja niti da imaju zdrave životne stilove. Ovako loše socijalno stanje je dovelo do velike nejednakosti i općeg siromaštva među učenicima, što umanjuje jednake šanse za razvoj učenika slabijeg materijalnog stanja i otežava njihov obrazovni proces.

Stanje u visokom obrazovanju nije ništa bolje od stanja u osnovnim i srednjim školama. Javni univerziteti su pod direktnom političkom kontrolom vladajućih stranaka koje su suspendovali autonomiju akademske zajednice. Nastavni planovi i programi na tim univerzitetima se donose bez ikakve javne diskusije ili uplita zainteresovanih strana. Sa druge strane su kantonalne i entitetske vlasti dozvolile formiranje desetina privatnih, na profitu baziranih, visokoškolskih ustanova koje

1

Svi statistički podaci su iz Popisa stanovništva Bosne i Hercegovine (2013.).

ne zadovoljavaju ni minimum ciljeva ni standarda kvalitete. Štaviše, takvi ciljevi nisu jasno i precizno definisani na nivou Bosne i Hercegovine, već se svode na ponavljanje sintagme „prilagođavanje obrazovanja tržištu rada“. Pod tom parolom je, unatoč činjenici da je BiH jedna od evropskih država sa najmanjom stopom visokoobrazovanih, sve prisutniji trend reduciranja upisnih kvota na univerziteti i smanjivanja opće obrazovanosti stanovništva, te trend reduciranja nastavnih planova i programa isključivo na profitno iskoristivu primjenu. Socijalne politike prema studentima su takve da je visoko obrazovanje nedostupno za veliki broj mlađih lošeg materijalnog stanja, a postojeća sredstva koja se izdvajaju se često ne izdvajaju na najefikasniji i najpravedniji način. Takve socijalne politike su rezultirale lošim studentskim standardom: lošim studentskim domovima, lošom ishranom, nedostatkom rekreacije i zabave, te je u konačnici otežalo postizanje akademskih uspjeha kod velikog broja studenata.

U nastavku plana za mlade ćemo predstaviti naše vrijednosti u obrazovanju i rješenja temeljena na tim vrijednostima kojima ćemo nastojati drastično poboljšati ovakvo stanje.

NAŠA VIZIJA

Vrijednosti Foruma mlađih SDP BiH se naslanjaju na vrijednosti SDP BiH i u naširem ideoškrom smislu se mogu svesti na jednakost, slobodu i solidarnost. U konkretnijem političkom smislu, mlađi socijaldemokrati u BiH baštine vrijednosti socijalne sigurnosti, regulacije i antifašizma. Mi vjerujemo da je socijalna sigurnost osnovni predušlov razvoja svakog pojedinca i bh. društva u cjelini. U našoj viziji, socijalna sigurnost predstavlja pravo na dostupno i kvalitetno obrazovanje, zdravstvo, zaposlenje, socijalno i stambeno zbrinjavanje, fizičku sigurnost, odmor i rekreaciju, te sve ono što je potrebno kako bi pojedinac bio sretan, uspješan i korištan član zajednice. U našoj viziji, socijalna sigurnost je pravo svakog pojedinca, bez ikakve diskriminacije, a posebno neovisno od materijalnog stanja u kojem se nalazi. Kako bi društvo osiguralo jednakost u socijalnoj sigurnosti, mi vjerujemo je društvu potrebna dobro regulirana država koja na demokratskim, a ne na tržišnim principima, uređuje sve društveno važne procese, te određenom, na solidarnosti zasnovanoj, preraspodjelom resursa, kreira društvo jednakih mogućnosti i društvo visoke socijalne sigurnosti. Konačno, Forum mlađih SDP BiH vjeruje da su nacionalizam, šovinizam i fašizam najozbiljnija prijetnja civilizacijskim tekovinama tolerancije, suživota, slobode i otvorenog društva, kojima se potrebno aktivno i kontinuirano suprotstavljati.

Nastojanje da se ove vrijednosti afirmišu u svakom segmentu društva, a posebnu među mlađima, je glavni motiv za izradu ove politike. Na osnovu vrijednosti jednakosti, slobode i solidarnosti su postulirani i osnovni socijaldemokratski principi unapređenja obrazovanja, koji zajedno kreiraju viziju obrazovanja u idealnom društvu. Osnovni princip na kojem temeljimo ovu politiku je princip jednakih mogućnosti u obrazovanju i jednake dostupnosti obrazovanja svima, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, a naročito po osnovu materijalnog stanja, nacionalnosti ili mjesta boravka. Ovom politikom ćemo nastojati temelje društvene ravnopravnosti postaviti na ravnopravnosti u obrazovanju, te afirmisati solidarnost i ekološku svijest kao društvene vrijednosti bh. društva. Forum mlađih SDP BiH

vidi studente kao pokretače promjena u društvu, a akademsku zajednicu kao nositelje progresivnih reformi, međutim vjerujemo da akademska zajednica, studenti i učenici svoju pozitivnu društvenu ulogu mogu ostvariti samo ukoliko se obrazovni procesi inoviraju, učine transparentnim i inkluzivnim, a svim učesnicima u obrazovanju osigura potpuna autonomija, kvalitetna materijalna podloga i visok stepen socijalne sigurnosti. Studentsko i nastavničko organizovanje želimo izgraditi na vrijednosti sindikalizma i demokratije. U konačnici, obrazovanje želimo staviti u funkciju razvoja Bosne i Hercegovine, a integracijom obrazovnog sistema želimo integrisati bh. društvo.

U viziji idealnog društva koju dijeli Forum mladih SDP BiH, obrazovanje je zasnovano na svim navedenim principima. U našoj viziji, u Bosni i Hercegovini postoji jedinstven obrazovni prostor, u kojem postoje jedinstveni nastavni kurikulumi u osnovnom i srednjem obrazovanju, te unificirani standardi u visokom obrazovanju. U tom obrazovnom prostoru se uvažavaju razlike i identitarne specifičnosti, a međusobni odnosi su izgrađeni na poštovanju i inkluzivnosti. U našoj viziji, svako dijete i svaka mlada osoba ima jednakе mogućnosti pristupa kvalitetnom obrazovanju, bez obzira u kojem dijelu Bosne i Hercegovine živi i u kakvom materijalnom stanju se nalazi. Visoko obrazovanje je besplatno i otvoreno za sve. Svi učenici i studenti primaju stipendiju, a društvo visokim stipendijama motivira izvrsnost i akademski uspjeh. U idealnom društvu, visok procenat bruto društvenog proizvoda se investira u obrazovanje, osiguravajući njegovu široku dostupnost, kvalitetan naučno-istraživački rad i kvalitetne i inovativne nastavne procese. U našoj viziji, učitelji, nastavnici i profesori su dobro plaćeni za posao koji obavljaju, slobodno su udružuju u stručne i sindikalne organizacije i imaju potpunu autonomiju u razvoju kurikuluma. Nastavni kurikulumi se kontinuirano propituju i inoviraju, a u taj proces su, pored akademske zajednice, uključeni studenti, učenici, roditelji, mediji, nevladine organizacije, privredna zajednica, te najšira javnost. Učenici i studenti, tokom svog obrazovanja, razvijaju osjećaj solidarnosti prema zajednici, te svijest o zdravoj i čistoj životnoj okolini i zdravim životnim stilovima. Oni imaju solidne temelje socijalne sigurnosti i studentskog i učeničkog standarda, kojim im se omogućava da se fokusiraju na svoje obrazovanje i akademski uspjeh. Učenici i studenti su slobodni da se udružuju u organizacije, materijalno potpomognute i demokratski uređene, koje zastupaju interes studenata i učenika, pokreću progresivne društvene promjene i ravnopravan su partner u odlučivanju o društveno bitnim pitanjima. Učenici i studenti su dio evropskog obrazovnog prostora, slobodno učestvuju u programima akademskih razmjena njegujući vrijednosti internacionalizma i multikulturalizma, a bosanskohercegovačke obrazovne institucije su privlačne i otvorene za učenike i studente iz cijelog svijeta. Obrazovni proces je zasnovan na ishodima učenja, podstiče kreativnost, kritičko mišljenje, nove forme učenja, naučno-istraživački i praktični rad, te je kao takav glavni motor razvoja Bosne i Hercegovine kao socijalne, slobodne i ekonomski prosperitetne zemlje.

Forum mladih SDP BiH je svjestan da put od trenutnog stanja u kojem se obrazovanje nalazi do naše vizije nije ni lagan ni jednostavan put. Naša vizija nije ostvariva u četverogodišnjem mandatu, štaviše, naša vizija nije ni konačna. Obrazovni programi uvijek mogu biti bolji, učitelji, nastavnici i profesori bolje plaćeni, a studentski i učenički standard se uvijek mogu poboljšati. Iako cilj nije konačan, vizija puta kojim želimo povesti bosanskohercegovačko društvo je savršeno jasna i svaki

četverogodišnji mandat u kojem dobijemo povjerenje građana čemo iskoristiti da napravimo što više koraka na tom putu. U nastavku ovog dokumenta čemo predstaviti prve korake na putu do naše vizije savršenog društva.

KAKO OD TRENUITNE STVARNOSTI DO NAŠE VIZIJE: NAŠE INICIJATIVE

JEDINSTVEN OBRAZOVNI PROSTOR BIH

Forum mladih SDP BiH se zalaže za stvaranje jedinstvenog obrazovnog prostora u Bosni i Hercegovini, vjerujući da obrazovanje treba biti ključni integrativni faktor bosanskohercegovačkog društva. Osnovni preuslov jedinstvenog obrazovnog prostora je jedinstven nastavni plan i program u osnovnim i srednjim školama u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Jedinstven obrazovni program bi otklonio neke od ključnih problema obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Prije svega bi se otklonio problem nejednakosti među mlađima u različitim dijelovima BiH uzrokovani pohađanjem nastave prema različitim nastavnim programima, budući da jedinstven obrazovni prostor garantuje isti ili sličan nivo znanja i vještina stečen formalnim obrazovanjem svima koji se obrazuju u okviru tog prostora, bez obzira u kojem entitetu ili kantonu živjeli. Otklonio bi se i problem institucionalne diskriminacije sa kojim se susreću mladi prilikom prelaska iz jednog kantona ili entiteta u drugi sa ciljem zapošljavanja ili nastavka obrazovanja. To bi dovelo i do veće mobilnosti mladih u okviru Bosne i Hercegovine, a posljedično i otvaranju većih šansi mladima za bolje uslove življjenja koje mogu pronaći u drugom entitetu ili kantonu, prelazeći uske granice svojih etničkih zajednica. U konačnici, rušenje zidova oko zasebnih obrazovnih sistema etničkih zajednica bi dalo šansu izgradnji novih mostova: boljem razumijevanju, smanjenju straha i mržnje od drugog i drugačijeg, većoj toleranciji, te stvaranju kohezivnijeg, ujedinjenog bosanskohercegovačkog društva. Sa ovakvim pristupom obrazovanju se može računati na njegovu afirmativnu društvenu ulogu u stvaranju jedinstvenog, tolerantnog i solidarnog društva: integrisanim obrazovanjem do integrisanog bosanskohercegovačkog društva.

Jedinstven obrazovni sistem se često predstavlja kao akt majorizacije ili unitarističkih nastojanja koje za cilj imaju nametanje jezičkih, ideoloških i kulturno-jezičkih specifičnosti onoga ko odlučuje o sadržaju obrazovnog sistema, a sve u cilju dominacije i slabljenja identiteta malobrojnijih etničkih zajednica. Vjerujući da u nečijoj viziji to zaista jeste tako, te uvažavajući ovakav strah od jedinstvenog obrazovnog sistema, Forum mladih SDP BiH predlaže potpuno drugačiji pristup u stvaranju jedinstvenog obrazovnog prostora. Mi u potpunosti odbacujemo ideju nametanja nastavnog plana i programa bilo kome, te smatramo da se do jedinstvenog nastavnog plana i programa može doći jedino dugotrajnim procesom koja mora biti inkluzivan, te uzeti u obzir specifičnosti svih etničkih zajednica i pojedinaca, svih dijelova Bosne i Hercegovine i različitih potreba i očekivanja od obrazovanja.

U praktičnom smislu, donošenje nastavnog plana i programa ne treba izuzeti iz nadležnosti kantona, odnosno Republike Srpske, već je potrebno uspostaviti bolju i svrsishodniju koordinaciju ministarstava obrazovanja i prosvjetno-pedagoških za-

voda. Potrebno je uspostaviti koordinaciono tijelo koje će uključivati predstavnike svih relevantnih institucija za donošenje nastavnih planova i programa, a koje će služiti kao prostor za dogovaranje o jedinstvenom planu i programu. U tom tijelu bi se kreirao novi nastavni plan i program, koji bi nastojao obuhvatiti sve specifičnosti postojećih programa, te bi svaki nivo vlasti po postojećoj proceduri usvajao novokreirani nastavni plan i program. Koordinaciono tijelo bi bilo organizovano po nivoima, te bi uključivalo koordinaciju ministara, direktora prosvjetno-pedagoških zavoda, te koordinaciju predstavnika svakog entiteta i kantona za pojedinačne predmete u osnovnim i srednjim školama.

Forum mladih SDP BiH stvaranje jedinstvenog obrazovnog prostora posmatra kao proces, a ne kao događaj. Na početku bi se počelo od osnovnog obrazovanja i nižih razreda, te bi se postepeno usvajali nastavni planovi i programi viših razreda. Počelo bi se od matematike, tehničkih i prirodnih nauka i stranih jezika, a za definisanjem zajedničkog plana i programa ovih predmeta, otvorila bi se diskusija i o onim predmetima iz tzv. nacionalne grupe predmeta. Forum mladih SDP BiH vjeruje da je moguće kreirati jedinstven plan i program i tih predmeta, koji će obuhvatiti historiju, jezik i kulturno naslijeđe svih naroda u Bosni i Hercegovini. U konačnici bi se dobio jedinstven nastavni plan i program koji bi se mogao izvoditi u svim školama u Bosni i Hercegovini, na službenim jezicima i jezicima nacionalnih manjina.

Kreiranjem jedinstvenog obrazovnog prostora u BiH bi društvena devijacija „Dvije škole pod jednim krovom“, koja baštini najmračnije ideje segregacije i ksenofobije, postala besmislena i urušila bi se sama po sebi. Socijaldemokratija u BiH ima kontinuitet zalaganja za ujedinjenje podijeljenih škola, a jedinstven obrazovni prostor dodatno bi olakšao taj proces. U ujedinjenim školama bi se moglo odvijati obrazovanje po jedinstvenom planu i programu, uvažavajući pravo na obrazovanje na maternjem jeziku. Na taj način bi se zaustavila jedna od najnazadnijih praksi u Evropi koja podstiče strah, mržnju i pervertira osnovnu svrhu i suštinu obrazovanja.

OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Forum mladih SDP BiH se zalaže da svaka osnovna i srednja škola u Bosni i Hercegovini ima svoju biblioteku sa dovoljnim brojem udžbenika za sve učenike. Ukoliko se nađemo u poziciji odlučivanja, proveli bismo projekt kojim bi kantonalna i entitetska ministarstva, u saradnji sa lokalnim zajednicama, nabavila udžbenike za sve učenike u Bosni i Hercegovini! Udžbenici bi se nabavili jednom, te bi se svake godine davali učenicima na korištenje, a učenici bi ih vraćali u biblioteku na kraju školske godine. Umjesto kupovine udžbenika svake godine, što predstavlja ogroman, a nekim i neizdržljiv, finansijski pritisak na roditelje, učenici bi dobivali udžbenike besplatno. Jedini finansijski trošak bi bila simbolična članarina u biblioteci, a koja bi se koristila da se fond udžbenika svake godine obnavlja. Ovakav projekt je u potpunosti zasnovan na našim vrijednostima jednakosti i solidarnosti, te uvjerenjima da obrazovanje mora biti jedнако dostupno svima – i djeci bogatih i djeci siromašnih roditelja. Ovakav projekt bi bio korak bliže našoj viziji društva jednakih mogućnosti.

Solidarnost, osim što je osnovna vrijednost kojom se vodimo prilikom kreiranja naših politika, predstavlja i vrijednost koju društveno afirmišemo i želimo razvijati u okviru cjelokupne zajednice. Vjerujemo da je adolescentski period i najbolje vrijeme kada društvo treba aktivno razvijati osjećaj solidarnosti kod mlađih. Zbog toga predlažemo uvođenje obaveznog društvenokorisnog rada u srednje škole koji bi imao za cilj upravo da afirmiše ovu vrijednost. Svaki učenik bi tokom školske godine morao određeni broj sati provesti pomažući fizički ili mentalno onesposobljene građane, osobe sa invaliditetom, socijalno ugroženje, učestvujući u ekološkim projektima ili projektima koji općenito doprinose zajednici. U svakoj školi bi se zadužilo nekoliko nastavnika koji bi koordinisali ovaj proces u smislu uspostavljanja saradnje sa ustanovama koje mogu omogućiti ovakvo volontiranje, u smislu osmišljavanja društvenokorisnih projekata, te u smislu nadzora i organizacije kompletne aktivnosti. Nastavnici bi kroz ovaku koordinaciju mogli nadomjestiti nedostajući broj časova za punu normu. Forum mlađih SDP BiH vjeruje da ovakvim projektom se kod mlađih razvija ekološka svijest, osjećaj empatije prema manje društveno privilegovanim, te osjećaj snažnije pripadnosti zajednici. U konačnici, kod mlađih se razvija navika aktivizma i aktivne participacije u društvu, te kontinuirana težnja ka napretku zajednice rješavanjem bitnih društvenih problema, smanjenjem socijalnih razlika, te zaštitom zdrave okoline.

Kada govorimo o osnovnom i srednjem obrazovanju, u fokus našeg programa stavljamo i sam nastavni proces, kao suštinu obrazovanja. Mi vjerujemo da se proces učenja ne može više zasnivati na pukom memorisanju velike količine činjenica, posebno u digitalnom dobu kada su svi podaci lako dostupni, već da se učenje treba zasnivati na razvoju vještina, na razumijevanju materije, te razvoju kreativnosti i kritičkog razmišljanja. Samo planiranje nastavnog procesa treba započeti od ishoda učenja, a kao rezultat treba da osposobi učenika da zapamti, objasni, primjeni, analizira, vrednuje i stvara u okviru oblasti koja se izučava. Forum mlađih SDP BiH će se zalagati i za modernizaciju metoda izvođenja nastave i bolju opremljenost škola kroz uvođenje e-learning sistema, pametnih tabli, bolje opremljenih laboratorija, te modernizacija prostorija za kreativni i tjelesni razvoj učenika. Također podržavamo uvođenje završnih ispita, tzv. „državne mature“, na kraju osnovnog i srednjeg školovanja koje treba da ocijeni u kojoj mjeri je učenik ostvario prethodno definisane ishode učenja. Ti završni ispit trebaju biti standardizirani na nivou cijele Bosne i Hercegovine, kao još jednu mjeru smanjenja obrazovnih razlika u Bosni i Hercegovini, te kao takvi mogu poslužiti kao mjerilo kvalitete različitih škola, te kao osnova za praćenje i ocjenjivanje nastavnika. Reforme koje planiramo u oblasti modernizacije nastavnog procesa trebaju da povećaju kvalitet našeg obrazovanja, te doprinesu održivom razvoju Bosne i Hercegovine.

Forum mlađih SDP BiH želi osigurati da nastavnici imaju centralno mjesto u svakoj reformi osnovnog i srednjeg obrazovanja. Mi smatramo da je nastavnik jedna od najplemenitijih profesija koje su od ključne važnosti za razvoj Bosne i Hercegovine. Istovremeno je nastavnik jedna od najpotplaćenijih profesija. Zbog svih finansijskih poteškoća sa kojim se susreću budžeti svih nivoa, svjesni smo da ćemo teško, kada dođemo u poziciju odlučivanja, značajnije moći povećati plate nastavnika. Zbog toga, Forum mlađih SDP BiH, ono što objektivno može ponuditi nastavnicima jeste veći dignitet, društveni značaj i autoritet u reformi školstva. Nastavnici trebaju biti nosioci svake promjene u obrazovanju, a posebno trebaju

biti značajnije involvirani u izradu programskih dokumenata vlada na svim nivoima, te nositi proces izrade nastavnih planova i programa. Svjesni kontinuiteta promjena svijeta u kojem živimo, mi vidimo izmjene nastavnih planova i programa kao kontinuiran proces, a ne događaj. Mi planiramo formirati predstavnička tijela nastavnika, organizovana prema predmetima i nivoima obrazovanja, koja će imati zadatak da kreiraju i usvajaju nastavne planove i programe. Ti dokumenti moraju biti rezultat široke diskusije nastavnika, učenika, roditelja, akademske i privredne zajednice, a ne vizije školstva birokrata iz ministarstava i prosjetno-pedagoških zavoda. Motivirani težnjom da poboljšamo položaj nastavnika, planiramo osigurati da što više nastavnika učestvuje u programima stručnog usavršavanja u organizaciji bh. institucija, ali i kroz učešće na međunarodnim konferencijama i edukacijama. Pored većeg društvenog ugleda nastavnika, planiramo dati veći značaj i sindikatima u osnovnom i srednjem obrazovanju, kojima planiramo pomoći da se bolje uvežu i organizuju, te njihove predstavnike vesti u organe odlučivanja. Mi zaista vidimo nastavnike i sindikate u obrazovanju kao naše primarne saveznike u stvaranju ekonomski prosperitetnog, socijalno pravednog i solidarnog društva, te stoga planiramo vrlo blisko saradivati u daljem razvoju i implementiranju naših politika.

Forum mladih SDP BiH smatra da se obrazovanje može dodatno unaprijediti boljom saradjnjom škola u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine, Evrope i svijeta. Zalažemo se da škole u Bosni i Hercegovini trebaju uspostavljati partnerske odnose sa drugim školama koje se ne nalaze u istom kantonu i entitetu. U okviru te saradnje bi se organizovale razmijene učenika i nastavnika. Razmijene bi se organizovale na način da svake godine određeni broj učenika i nastavnika boravi ograničen vremenski period u posjeti drugoj školi, prisustvuje nastavi i školskim aktivnostima, te boravi u domovima svojih vršnjaka, odnosno kolega. Pored toga, partnerski odnosi bi podrazumijevali i zajedničke projekte, konferencije, te razmjenu ideja, iskustava i nastavne opreme. Vjerujemo da ovakvim aktivnostima bi se značajno povećao kvalitet nastave, te bi se razvijalo bolje razumijevanje i veća tolerancija u bh. društvu. Ovakva saradnja bi se trebala proširiti i na međunarodni nivo: škole bi trebale uspostavljati saradnju sa školama diljem Evrope i svijeta po istom modelu, gdje bi učenici i nastavnici, osim pomenutih ciljeva, imali priliku vidjeti primjere dobre prakse i primijeniti ih u Bosni i Hercegovini. Ovakve razmijene nastavnika bi predstavljale i svojevrsno ulaganje u kapacitete nastavničkog kadra i poboljšavanje uslova njihovog rada. Posebnu ulogu u uspostavljanju ovakve saradnje mogu imati lokalne zajednice i njihovi pobratimске općine i gradovi, a minimalna sredstva potreba za realizaciju ovakvih razmijena bi osigurali sponzori, nadležna ministarstva i lokalne zajednice. Vjerujemo da ovakvim projektima stvaramo kvalitetnije, otvorene i inkluzivnije školstvo, a obrazujući i odgajajući takve pojedince, dugoročno stvaramo i kvalitetnije, otvorene i inkluzivnije društvo.

VISOKO OBRAZOVANJE

U javnom prostoru u Bosni i Hercegovini je dogmatski prihvaćen koncept koji se naziva „prilagođavanje obrazovanja tržištu rada“ od kojeg se očekuje da poboljša obrazovanje i smanji nezaposlenost. Ovaj koncept se najčešće nastoji realizovati u dva smjera: prilagoditi upisne kvote na univerzitetima u BiH statistici o nezaposlenosti, te izmijeniti nastavne kurikulume na način da se minimiziraju naučni koncepti i zamijene praktičnim konceptima, odnosno da se stavi veći fokus na poslovne procese budućih poslodavaca nego na naučne koncepte i metode. Siroko je prihvaćeno shvatanje da će smanjivanjem upisnih kvota na studijima koji ne garantuju zaposlenje se smanjiti i broj nezaposlenih. Sa druge strane, vjeruje se da će prilagođavanje nastavnog kurikuluma potreбama poslodavaca dovesti do konkurentnije radne snage i do veće produktivnosti u poslovnom okruženju. Forum mladih SDP BiH odbacuje ovakav koncept vjerujući da je dugoročno društveno štetan, da devalvira visoko obrazovanje, smanjuje konkurentnost obrazovnog sistema i radne snage.

Prema posljednjem popisu stanovništva, tek je 10% visokoobrazovanih u Bosni i Hercegovini. Ovakav podatak je poražavajući, posebno kada se uporedi sa ciljem Evropske Unije da do 2020. godine 40% njenog stanovništva bude visokoobrazovano.² U strukturi nezaposlenih u Bosni i Hercegovini, manje od 8% je visokoobrazovano, što jasno pokazuje da je svaka visokoobrazovana osoba daleko lakše zapošljiva od osobe sa nižom stručnom spremom. Smanjivanje upisnih kvota na javnim visokoškolskim ustanovama će dovesti do smanjivanja broja studenata, rast procenta visokoobrazovanog stanovništva će biti usporen, te svaka mlada osoba koja zbog nižih upisnih kvota se ne upiše se visokoškolsku ustanovu će biti teže zapošljiva nego što bi bila da je završila visoko obrazovanje. Sa druge strane, smisao visokog obrazovanja nije da pripremi studente za rad na konkretnim procesima u privrednim organizacijama, već da ponudi znanja i vještine iz naučnih oblasti koje se izučavaju. Simbioza između privredne zajednice i visokoškolskih ustanova mora postojati, ali visoko obrazovanje ne smije biti podređeno samo trenutnim potrebama postojećih poslodavaca. Visoka nezaposlenost jasno ukazuje da je naše tržište rada izrazito malo, pa ako visokoškolske ustanove spremaju studente samo za takvo tržište, kako onda očekivati od tih studenata da prošire granice takvog tržišta? Kako takve studente, bez temeljnih naučnih koncepata, spremiti za buduće potencijalne poslodavce? Osim što vjerujemo da je saradnja privredne zajednice i visokog obrazovanja neophodna, vjerujemo i da su programi finansiranja pripravničkog rada efikasni u prevazišlaženju razlika između naučnih koncepata izučavanih na visokoškolskim ustanovama i konkretnih procesa u poslovnim organizacijama: kantoni i entiteti pružaju mogućnost poslovnim organizacijama da godinu dana bez ikakvih troškova imaju zaposlenika bez radnog iskustva koji može u tom periodu ovladati bilo kojim poslovnim procesom.

Zbog svega navedenog, kao alternativu konceptu visokog obrazovanja u funkciji tržišta rada, Forum mladih SDP BiH nudi drugačiji koncept: visoko obrazovanje u

2

Izvor: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_education

funkciji razvoja. Mi vjerujemo da održivog razvoja nema bez jakog, temeljito i sveobuhvatnog obrazovanja. Umjesto da smanjujemo upisne kvote na visokoškolske ustanove, mi planiramo ih povećavati u onoj mjeri u kojoj to dozvoljavaju finansijske, tehničke i kadrovske mogućnosti. Pri tome se zalažemo da javne institucije finansijski više pomažu studijima sa većom šansom za zaposlenje (kako bi se povećao broj onih kojima budžet snosi troškove studija), ali nikome visoko obrazovanje ne želimo uskratiti ukoliko postoje objektivne mogućnosti za to. Samo obrazovano stanovništvo može biti konkurentno na globalnom nivou, te u najvećoj mjeri dati doprinos općem društvenom razvoju Bosne i Hercegovine. Sa druge strane, umjesto podređivanja nastavnog procesa isključivo potrebama onih koji imaju novac, mi kao alternativu nudimo jedan otvoren i inkluzivan proces razvoja nastavnih kurikuluma, u kojem bi učešće uzela akademska i naučna zajednica, studenti, privredna zajednica, sindikati, te svi oni koji su relevantni za određenu naučnu oblast. Konkretan model takvog inkluzivnog procesa koji predlažemo jeste osnivanje Savjeta za visoko obrazovanje, veća uloga Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH, te veća transparentnost i inkluzivnost prilikom usvajanja i izmjena nastavnih planova i programa.

Forum mladih SDP BiH se zalaže da nadležnost za izradu smjernica i ciljeva u oblasti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ima Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta. Ova Agencija bi u skladu sa državnim strategijama i politikama trebala imati nadležnost da propisuje ciljeve i smjernice u oblasti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, čime bi se osiguralo da Bosna i Hercegovina djeluje kao jedinstven prostor unutar regionalnih, evropskih i svjetskih obrazovanih tokova i promjena. Pored jačanja uloge pomenute Agencije, predlažemo i formiranje, odnosno jačanje gdje je već formirano, savjeta za visoko obrazovanje na nivou kantona, Distrikta Brčko i Republike Srpske. Ovi savjeti bi u svom sastavu imali predstavnike srednjeg i visokog obrazovanja, predstavnike studenata i nadležne vlade, predstavnike privredne zajednice i sindikata visokog obrazovanja, te predstavnike drugih organizacija i institucija kojima je od značaja razvoj visokog obrazovanja. Savjeti bi imali ulogu stalnog pratioca društvenih i naučnih tokova, te bi imali savjetodavnu ulogu u uspostavi novih studijskih programa, te razvoju, inovaciji i izmjenama nastavnih planova i programa na postojećim. Ovi savjeti bi također pratili ciljeve i smjernice koje propiše Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta, čime bi se uspostavila vertikalna struktura. Na nivou visokoškolskih ustanova, predlažemo obavezu javnog objavljivanja sadržaja nastavnih planova i programa uključujući i prijedloge za njihovu izmjenu. Svi nastavni planovi i programi bi obavezno bili dostupni putem interneta, kako bi studenti i javnost bili upoznati sa njihovim sadržajem, te kako bi svi zainteresovani mogli dati svoj doprinos u inoviranju istih. Pored toga, Forum mladih SDP BiH predlaže dvo-stepeno usvajanje nastavnih planova i programa – prvo u formi nacrta, a potom u formi prijedloga. Između usvajanja nacrta i prijedloga novog nastavnog plana i programa bi bila obaveza organizacije javne rasprave koju bi visokoškolska ustanova bila dužna sproveсти. Savjet za visoko obrazovanje bi imao obavezu uzeti učešće u svakoj takvoj javnoj raspravi, a sve u cilju da se što šira skupina građana uključi u ovaj proces. Mi smo ubijedeni da ovako transparentnim i inkluzivnim procesom, sa aktivnim i dobro organizovanim savjetima za visoko obrazovanje, te sa strateški usmjerrenom Agencijom za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH,

se može doći do najkvalitetnijih nastavnih planova i programa koji će u potpunosti staviti visoko obrazovanje u funkciju razvoja Bosne i Hercegovine.

Politika Forumu mladih SDP BiH prema akademskoj zajednici je jasna: mi podržavamo slobodnu, autonomnu, nezavisnu, finansijski stabilnu i društveno utjecajnu akademsku zajednicu. Akademska zajednica: profesori, asistenti, istraživači i drugi saradnici u obrazovanju i nauci, su ključne profesije u našoj viziji razvoja Bosne i Hercegovine. Akademska zajednica nosi najveću odgovornost za obrazovanje i razvoj novih generacija jer su rezultati mladih direktno uslovljeni kvalitetom obrazovanja koje dobivaju na univerzitetima. Zbog toga je neophodno osigurati što bolje uslove rada akademskoj zajednici: povećati finansijsku stabilnost kroz stimulativne i stabilne plaće, odlučivanje na univerzitetima izuzeti iz nadležnosti politike i birokratije i predati je akademskoj zajednici, kreirati prostor za učešće akademske zajednice u svim društveno bitnim procesima, te osigurati prostor i slobodu za jasnou kritiku političkim, birokratskim i svim drugim društvenim strukturama. Samo takva akademska zajednica je sposobna odgovoriti svojoj ulozi u razvoju Bosne i Hercegovine. Pored toga, zalažemo se za vrlo stroge i ambiciozne kriterije kvalitete u visokom obrazovanju koje će zajednički nadzirati nastavnici i studenti, kako bi se obrazovni sistem zaštitio od neodgovornih pojedinaca koji nanose štetu visokog obrazovanju. Forum mladih SDP BiH se zalaže da se što veća finansijska sredstva usmjeri na laboratorije fakulteta i univerziteta, na opremu potrebnu za obrazovanje i naučno istraživački rad, te da se povećaju sredstva u fondovima koji finansiraju naučne i istraživačke projekte. Mi vjerujemo da do kvalitetnog obrazovanja, a posljedično i do visokorazvijenog društva, možemo doći samo visokim ulaganjem u nastavni kadar, uslove studiranja i nauku.

U našoj viziji idealnog društva, pravo na besplatno visoko obrazovanje je zagarantovano svakoj osobi na isti način kao što je zagarantovano pravo na besplatno osnovno i srednje obrazovanje. Međutim, uzimajući u obzir trenutnu socijalnu i ekonomsku realnost Bosne i Hercegovine, još jedan određeni period takvo nešto neće biti sprovodivo. U međuvremenu, javne institucije moraju na pravedniji i za opći društveni razvoj efektivniji način raspoređivati sredstva za finansiranje visokog obrazovanja. Ono što je prijedlog Forumu mladih SDP BiH da se teret finansiranja univerziteta podijeli između svih kantona i entiteta, te da se uključe i lokalne zajednice, ali i privatni sponzori. Mi smatramo da nije pravedno da je u Federaciji BiH sav teret visokog obrazovanja spao na one kantone na čijoj teritoriji rade javni univerziteti. Mi smatramo da se svi kantoni trebaju uključiti u finansiranje univerziteta i to prema broju studenata koji dolaze sa područja svakog kantona. Ulogu lokalnih zajednica u finansiranju visokog obrazovanja vidimo kroz pokrivanje troškova studija socijalno najugroženim studentima sa područja te lokalne zajednice. Konačno, smatramo da privatni sektor, kroz sponzorstva, može uložiti značajna sredstva u infrastrukturu i materijalna sredstva visokoškolskih ustanova. Ovakvom diversifikacijom izvora finansiranja univerziteta u BiH se povećava finansijska stabilnost visokog obrazovanja, smanjuje ovisnost o samo jednom budžetu, poboljšavaju se uslovi rada univerziteta, te se povećava broj studenata koji imaju šansu za besplatnim obrazovanjem. I po pitanju određivanja studenata koji bi bili oslobođeni obaveze plaćanja školarine se može pospiješiti pravednost i efektivnost. Naime, Forum mladih SDP BiH predlaže da se trenutni sistem po kojem se studenti razvrstavaju na redovne i samofinansirajuće studente na početku studija i

ostaju u tom statusu do kraja studija, zamijeni sistemom po kojem će se na početku svake akademske godine određivati koji studenti će sami snositi troškove studija, a koji studenti će biti oslobođeni školarine. Pri tome, po našem prijedlogu bi se zadržao isti broj redovnih studenata svake godine, s tim što bi se mijenjali korisnici tog prava. Studenti bi se svake godine razvrstavali u jednu od ove dvije kategorije isključivo prema akademskom uspjehu u toku prethodne akademske godine. Sistem koji predlažemo je sistem koji najdirektnije stimulira kvalitet, učenje, trud i postizanje akademskog uspjeha, te daje šansu i studentima sa slabijim uspjehom tokom srednje škole da, na osnovu svog akademskog uspjeha tokom studija, budu nagrađeni i oslobođeni obaveze školarine. Ubijedeno smo da bi ovakav sistem dao puno bolje rezultate kada su u pitanju znanje, vještine i ocjene studenata. U konačnici, sa našim prijedlozima bi se povećala izdvajanja za visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini, te bi se postigla veća pravednost i u prikupljanju i u trošenju tih sredstava.

Forum mladih SDP BiH smatra da praktični, naučni i istraživački rad treba imati poseban značaj u okviru visokog obrazovanja. Studenti bi, posebno na višim godišnjima studija, trebali imati mogućnost da dobiju ECTS kredite kroz aktivnosti koje nisu isključivo konvencionalno struktirani nastavni predmeti. Prvi način je uvođenje praktikuma – intenzivnih praktičnih kurseva u okviru kojih se provode naučne metode, vrše istraživanja, te općenito primjenjuju teorijski koncepti, a čiji rezultat je osnova za izradu naučnog rada koji bi se objavio u stručnim publikacijama. Drugi način su interdisciplinarni projekti – studenti sa jedne organizacione jedinice univerziteta bi slušali predmet sa druge organizacione jedinice, te bi radili na projektima koji predstavljaju sintezu matičnog studija i odslušanog predmeta. Treći način je praksa koja bi se mogla obavljati u poslovnim organizacijama, na samom univerzitetu ili na nekom naučno-istraživačkom institutu. Diversifikacija formi obrazovnog procesa bi dala veće mogućnosti izbora studentima, te priliku da izađu iz okvira vlastitog studija, da steknu uvid u rad poslovnog svijeta, te da se oprobaju u naučno-istraživačkom radu za vrijeme studija. U konačnici bi to značilo usvajanje dobrih praksi drugih evropskih univerziteta, te podizanje kvalitete visokog obrazovanja.

UČENIČKI I STUDENTSKI STANDARD I ORGANIZOVANJE

Politika Forum-a mladih SDP BiH prema studentima je jasna: studenti moraju biti organizovana, intelektualna društvena skupina koja, ne samo da rješava vlastita pitanja, već nudi odgovore na društvena pitanja, te aktivno participira u svim društvenim procesima. Osnovni preduslov za to je dobra organizacija studenata u studentska udruženja. Mi se zalažemo za što bolje uvezivanje i koordinaciju studentskih organizacija u jednu vertikalnu, demokratsku strukturu: studenti se na nivou fakulteta i akademija udružuju u studentska udruženja, na nivou univerziteta i visokih škola u studentske parlamente, a na nivou kantona, entiteta i države u studenske unije. Konačan cilj je uspostava Unije studenata Bosne i Hercegovine, kao krovnog predstavničkog tijela studenata. Međutim, kompletne strukture studentskog organizovanja će ostati samo prazni okvir ukoliko se ne popuni suštinom aktivne studentske participacije, jasnih ciljeva i programa za poboljšanje obrazovnog sistema i studentskog standarda, te učešća u svim bitnim društvenim procesima. A za takvo nešto je potrebna potpuna demokratizacija studentskih

organizacija – rukovodstva studentskih udruženja, parlamenta i unija se moraju birati neposrednim tajnim glasanjem svih studenata. Samo potpuno demokratizacija je garant da će studentske organizacije dobiti najkvalitetnija rukovodstva koja će imati puni legitimitet da predstavljaju i zastupaju studente. Forum mladih SDP BiH se zalaže da se predstavnici studentskih organizacija uključe u sve organe odlučivanja koji se tiču visokog obrazovanja i studentskog standarda: naučno-nastavna vijeća fakulteta, senat univerziteta, upravljeni odbori univerziteta, te upravljeni odbori svih institucija koje igraju važnu ulogu u ostvarivanju studentskog standarda (studentski centar, studentski domovi i sl.). Pored toga, zalažemo se da se propiše obaveza fakultetima, univerzitetima i nadležnim ministarstvima obrazovanja da osiguraju minimalna finansijska i materijalna sredstva za rad studentskih organizacija sa kojim bi organizacije mogle ostvariti svoju punu ulogu. U našoj viziji idealnog društva, dobro organizovani, samostalni i aktivni studenti mogu u punom smislu afirmisati svoju ulogu u razvoju Bosne i Hercegovine.

U našoj viziji idealnog društva, svaki učenik i student prima stipendiju za cijelokupno vrijeme školovanja. Kako nažalost naše društvo još određeni period neće biti u mogućnosti osigurati stipendije svim učenicima i studentima, onda se barem treba uvesti red, transparentnost i pravednija raspodjela sredstava. Osnovni princip kojim bi se Forum mladih SDP BiH vodio pri raspodjeli stipendija je da se posebnim sredstvima nagrađuju najbolji učenici i studenti, a posebnim sredstvima da se pomažu socijalno ugroženi. Dakle, prvi korak bi bio razdvajanje stipendija koje se dodjeljuju kao nagrada za akademski uspjeh od stipendija koje se dodjeljuju socijalno ugroženim učenicima i studentima. Drugi korak bi bilo ukidanje diskriminacije i veća ravнопravnost prilikom dodjele stipendija. Naime, Forum mladih SDP BiH se zalaže da učenici i studenti imaju jednaka prava pristupa fondovima iz kojih se dodjeljuju stipendije, bez obzira na vjersku i etničku pripadnost, na porodicu iz koje dolaze i status roditelja u posljednjem ratu, već da isključiv kriterij bude akademski uspjeh za prvu kategoriju, odnosno stanje socijalne potrebe za drugu kategoriju. Konačno, treći korak koji planiramo sprovesti, jeste uspostavljanje jedinstvenog, javno dostupnog, registra stipendija za cijelu Bosnu i Hercegovinu. Sve javne institucije, privatna i javna preduzeća, humanitarne i nevladine organizacije bi imali obavezu da u ovaj, putem interneta dostupan, registar unose podatke o svojim stipendistima i visini stipendije koju dodjeljuju. Na ovaj način bi se postigla veća transparentnost pri dodjeli stipendija, spriječile bi se malverzacije sa poreznim prevarama, te bi se spriječilo da jedan učenik ili student prima stipendiju iz više fondova. Sa ova tri koraka bi se postigla veća pravednost u dodjeli stipendija, javne institucije bi jasno podsticale uspjeh i pomagale socijalno najugroženijim, te bi se povećao broj korisnika stipendija, što u konačnici predstavlja korak bliže socijalde-mokratskoj viziji idealnog društva.

Forum mladih SDP BiH smatra da nema provedbe Bolonjske deklaracije ni integracije u evropski obrazovni prostor bez fleksibilnije mobilnosti studenata koje visokoškolske ustanove moraju omogućiti. Kako bi se omogućila praktična mobilnost studenata na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini, ali i unutar samih visokoškolskih ustanova, potrebno je propisati da visokoškolska ustanova, odnosno organizaciona jedinica, ima obavezu prilikom prelaska studenta sa druge visokoškolske ustanove, odnosno organizacione jedinice, priznati studentu stečene ECTS kredite uspješno okončanog studijskog programa i ciklusa studi-

ja, te stečene ECTS kredite opštih i izbornih nastavnih predmeta ukoliko student prelazi na drugačiji studijski program i ako su isti propisani nastavnim planovima i programima oba studijska programa ili se poklapaju u najmanje 70% sadržaja. Ovakve zakonske norme bi značajno olakšale prelaske studenata sa jedne visokoškolske ustanove na drugu, dali bi sigurnost studentima koji učestvuju u međunarodnim projektima da će stečeni ECTS krediti im biti priznati pri povratku na matičnu ustanovu, te bi u konačnici bili bliže ostvarivanju ciljeva iz Bolonjske deklaracije, čiju provedbu Forum mladih SDP BiH u potpunosti podržava.

Posljedni segment obrazovne politike kojem Forum mladih SDP BiH pridaje veliku važnost jeste studentski i učenički standard. Mi studentski i učenički standard vidimo kao pravo svakog učenika i studenta na: smještaj i ishranu za vrijeme školovanja, stipendiju, kredit, odmor i oporavak, kulturne, umjetničke, sportske i rekreativne aktivnosti, te pravo na objektivno informisanje. Mi smo duboko ubjedjeni da bez kvalitetnih socijalnih uslova školovanja, učenici i studenti ne mogu se u punom kapacitetu posvetiti svom školovanju. Upravu zbog toga, cjelokupna politika Forum-a mladih SDP BiH je upravo i posvećena povećanju standarda i kvalitete života učenika i studenata, te mladih ljudi općenito. U drugim dijelovima ovog dokumenta su treirana pitanja stipendije, slobodnog vremena i odmora, kulturnih, umjetničkih, sportskih i rekreativnih aktivnosti. U ovom dijelu ćemo spomenuti još neke od aktivnosti za čije sprovođenje bismo se zalagali ukoliko dođemo u poziciju odlučivanja. Prije svega, prioritet u našem djelovanju po pitanju studentskog i učeničkog standarda bi bila izgradnja novih i visoka ulaganja u postojeće učeničke i studentske domove. U potpunosti smo svjesni da je trenutno stanje u većini domova takvo da vrijeda dostojanstvo studenata i učenika, da su smještajni kapaciteti nedovoljni, te da to sve značajno otežava školovanje korisnika tih domova. Izgradnja novih paviljona, te rekonstrukcija postojećih bi bio primarni zadatak mladih socijaldemokrata ukoliko dođemo u poziciju odlučivanja. Pored toga, dosta pažnje bismo posvetili ishrani u školama, te učeničkim i studentskim domovima. Smatramo da su studentske menze neophodne kako bi se osigurala pristupačna i kvalitetna ishrana svim studentima. Također, planiramo, u saradnji sa potencijalnim sponzorima, provoditi projekte zdrave ishrane u školama i studentskim domovima. Zdravi životni stilovi su naše političko opredjeljenje, te podržavamo sve aspekte njihove promocije u osnovnim i srednjim školama, pa i u visokom obrazovanju. Zajista je naše ideološko ubjedjenje je da je socijalna sigurnost osnovni preduslov za opći društveni napredak u Bosni i Hercegovini, te samim tim studentski i učenički standard dobiva poseban prioritet u našim programima i politikama.

KULTURA I SPORT

UVOD

KULTURA

Kulturne, naučne i umjetničke institucije Bosne i Hercegovine se nalaze u teškom stanju. Kako bi se u materijalnom, kadrovskom i organizacijskom smislu poboljšalo stanje ovih institucija zahtjeva aktivno učešće svih nivoa vlasti. Nije za očekivati da će se intenzivirati razvoj kulture sa liberalizacijom tržišta bez učešća vlasti.

Bosna i Hercegovina je kulturno bogata država sa nedostatkom dijaloga i dogovora oko zajedničkog djelovanja.

Nije uspostavljen ni dijalog o dobrom upravljanju u kulturnoj politici, angažmanu civilnog društva, institucijama kulture i umjetnosti, kao ni o međunarodnoj saradnji koja bi pomagala promoviranje zemlje.

Sama prisutnost tri različite monoteističke religije stvara sliku mješovitosti kultura, kao i razliku između njih, zasnovanu na zavidnom stepenu tolerancije i približavanja te stvaranja jedinstvenog kulturnog obrasca.

Historijski, pa i geografski kontekst, govori da je multikulturalizam u Bosni i Hercegovini imao svoje kulturne forme koje su, pored ostalog, imale i svoje zajedničke institucije, koje nisu, njegovanjem kulturne razlike, generirale separaciju, izolaciju, zatvorenost, nego otvorenost, komunikaciju i zajedništvo; one su podupirale integrativne, a ne dezintegrativne procese.

SPORT

Društvena djelatnost kojoj se u svim razvijenim državama u svijetu poklanja velika pažnja jeste sport. Mnogi se pitaju što je razlog toliko velikoj pažnji koja zaokuplja sportska dešavanja? Odgovor je jasan ako posmatramo iz ugla da sport ima veliki utjecaj na sve segmente života savremenog čovjeka. Najčešće se u prvi plan ističe pozitivno djelovanje sporta na psihofizičko zdravlje, ali mu se veoma često pripisuju i atributi propagandnog, finansijskog i političkog sredstva. Neophodno je da se bavimo ključnim slabostima u postojećem sistemu sporta i očekuje se da će pomoći nadležnim entitetskim i kantonalnim ministarstvima, ali i cijelokupnoj sportskoj zajednici da ostvare potrebna poboljšanja u reformi.

U Bosni i Hercegovini proces oko formiranja sportskog saveza na nivou države nije završen, niti je u skladu sa članom 22. Zakona o sportu. Problemi proistekli iz ovih odnosa značajno su utjecali na osjetno zaostajanje sportskih rezultata nacionalnih selekcija. Savezi u entitetima su formirani ali samo kao sportske organizacije po teritorijalnom principu, te su sastavni dio sportskog saveza u pojedinim sportovima na nivou države kao organizacije koja je član međunarodnih asocijacija.

Činjenica je da su sportski objekti u BiH najvećim dijelom u lošem stanju i zapušteni. To umanjuje mogućnost djece i omladine za bavljenje sportom, za bavljenje vrhunskim sportom i za rekreativno vježbanje svih građana BiH. Bez odgovarajućeg prostora za igru i trening nema uspješnog razvoja sporta, a sportski objekti predstavljaju naslijede koje ostaje i budućim generacijama.

POSTOJEĆE STANJE I IDENTIFIKACIJA PROBLEMA

NEDOSTATAK FINANSIJSKIH SREDSTAVA

Pojedine institucije su izgubile status, budžet i kadrove, jer odnos između nacionalne i kulturološke pripadnosti nadrasta Bosnu i Hercegovinu, kao što je Zemaljski muzej BiH.

Pozorište se ne veže neposredno za kulturnu industriju, ali unutar sistem predstavlja jednu od snažnih komunikacijskih moći društva. U Bosni i Hercegovini podrazumijeva klasičnu podjelu na profesionalna i amaterska pozorišta, kao i na pozorišta za odrasle i pozorište za djeci i mlade. Kao i svaka druga umjetnost, pa i ova se nalazi na niskim granama razvoja zbog nedovoljnog ulaganja od strane nadležnih institucija, kao i zbog svijesti građana.

Muzika u Bosni i Hercegovini ima veoma dugu i slavnu historiju. Od tradicionalne muzike koja je mješavina raznih balkanskih uticaja do moderne muzičke scene, ali danas muzička umjetnost naše zemlje je u veoma lošem stanju u odnosu na predratni period, na što su uticali uvjeti za stvaralaštvo, kvalitet djela, koncertni život i količina obrazovanja.

Ovakvi problemi prouzrokovani su slabim finansijskim izdvajanjima iz budžeta u oblasti kulture, te se mladi ljudi teško odlučuju za bavljenje kreativnim poslom, odnosno nemaju stimulaciju iz razloga slabo plaćenog posla.

Glavni razlog nezavidnog stanja i u ovoj oblasti predstavlja nedostatak materijalnih sredstava, što onemogućuje njeno brže, organiziranije i kvalitetnije uključivanje u evropske i svjetske tokove likovnih umjetnosti i vizuelne industrije.

U poslijeratnom periodu mogla bi se izdvojiti kinematografska djelatnost u Bosni i Hercegovini se snažno razvija, zahvaljujući i veoma bogatoj filmskoj tradiciji, kao i kontinuiranom školovanju filmskih kadrova što je imalo pozitivne rezultate i donijelo svjetska priznanja kinematografiji BiH. Poseban doprinos stvaranju kreativnog poleta i stvaralačke atmosfere u području filmske umjetnosti dao je i «Sarajevo film festival», koji je, zajedno sa značajnim filmskim ostvarenjima koja su polučila najviša svjetska odličja, doprinio i porastu ugleda Bosne i Hercegovine u svijetu. «Banjalučki internacionalni film festival» svakako će doprinijeti daljoj promociji i razvoju filmske industrije u BiH. Važnu ulogu u razvoju filmske industrije imaju akademije umjetnosti na kojima se školuju mladu kadrovi (režiseri, montažeri, kamermani i dr.) i u koje i dalje treba nastaviti ulagati. Uprkos tome, i materijalna i proizvodna baza filmske industrije u Bosni i Hercegovine je veoma oskudna. Većina filmskih projekata je nedovoljno podržana iz budžeta, pa su se u njihovo realiziranje uključivali mnogi pojedinci i organizacije iz inozemstva.

NEDOSTATAK KADROVA

Obzirom na nedostatak finansijskih sredstava za osnovno funkcijonisanje i kadrovski deficit institucije zadužene za kulturno-historijsku baštinu, poput arhiva, muzeja i biblioteka gube zadovoljavajući status.

U oblasti klasične muzike, a posebno Sarajevske filharmonije koja je jedina u Bosni i Hercegovini nedostatak kadrova iako je Bosna i Hercegovina uvek bila kolijevka umjetnika raznih profila, što trenutno i dokazuju mladi umjetnici kojih je iz dana u dan sve više zahvaljujući kvalitetu muzičkih akademija u BiH. Identična situacija je i u Operi i Baletu.

UNIŠTENA INFRASTRUKTURA

Posebno je primjetno da pojedine zgrade institucija i ustanova od značaja, a koje su uništene u ratnom periodu ni do danas nisu obnovljene. Veliki broj neprocjenjivih predmeta kulturnog naslijeđa je u ratnom periodu otuđeno, te ne postoji evidencija.

Posebna prepoznatljivost Bosne i Hercegovine jeste po likovnoj umjetnosti. Veliki broj poznatih bosanskohercegovačkih umjetnika su raseljeni te žive i djeluju u drugim sredinama i tako promoviraju kulturu Bosne i Hercegovine u svijetu.

Istiće se rad i rezultati Muzeja savremene umjetnosti Republike Srpske, kao i Fondacije «Ars Aevi», zbog promocije savremene umjetnosti, te je njihovo postojanje značajno. Veliki broj umjetničkih radova je uništen i otuđen u periodu 92-95. godine.

Stanje u izdavaštvu i knjižarstvu u Bosni i Hercegovini, koje je do rata, sa svojim renomiranim izdavačkim kućama «Svetlost» i «Veselin Masleša» predstavljalo vrhunac izdavaštva i knjižarstva u bivšoj Jugoslaviji, u postratnom periodu našlo se u nezavidnoj situaciji jer je lanac koji vodi od profesionalnog književnog rada do prodajne mreže i novih tehnologija još uvijek je pokidan. Postojeća proizvodnja za tržište u izdavaštvu ne odvija se u normalnim finansijskim uvjetima, zanimanje za plasman kvalitetne knjige skoro je zanemarljivo, a broj kupljenih primjeraka je skoro neprimjetan.

DIO KULTURNOG NASLJEĐA JE OTUĐEN

Od velikog značaja za Bosnu i Hercegovinu jesu kulturno historijski spomenici, koji bi trebali biti u direktnoj vezi sa turizmom. Sa kulurološkog stanovišta možemo posmatrati i zadovoljavanje određene potrebe u smislu putovanja i spoznaje kulture Bosne i Hercegovine i kulturno-historijskih spomenika.

Možemo zaključiti da preuzimanje turističkog putovanja zbog obilaska kulturnih vrijednosti, rezultat je kulturnog razvoja turiste, koji proizlazi između ostalog, i iz formirane potrebe za upoznavanjem određenih turističkih privlačnosti.

Kao rezultat osvajačkih pohoda koji su se na ovim prostorima odvijali nastala je kulturna baština Bosne i Hercegovine. Kroz kulturno historijska putovanja možemo spoznati nivo zrelosti kulture naroda koji su živjeli u Bosni i Hercegovini u tom periodu.

Bosna i Hercegovina predstavlja riznicu kao vrijedno i kulturno naslijeđe. Ali nedostaje sistemska i turistička valorizacija znamenitosti ove vrste, te sami spomenici nemaju onu ulogu koja im pripada.

Svi kulturno-historijski spomenici u ovoj zemlji, podijeljeni su u nekoliko skupina, koje čine: stari gradovi (tvrdave), urbane cjeline, ruralne cjeline, crkve i manastiri, džamije i tekije, javna profana arhitektura i stambena arhitektura.

Neophodno je navesti objekte i mesta primijenjene i dekorativne islamske umjetnosti; umjetnost zapadnih škola, etnologija-materijalna kultura, etnologija-duhovna kultura, zbirka ikona, grobalja i nišana, tubreta, spomen-obilježja NOR-a i revolucije, i muzeji, galerije, ahrive, biblioteke i zbirki.

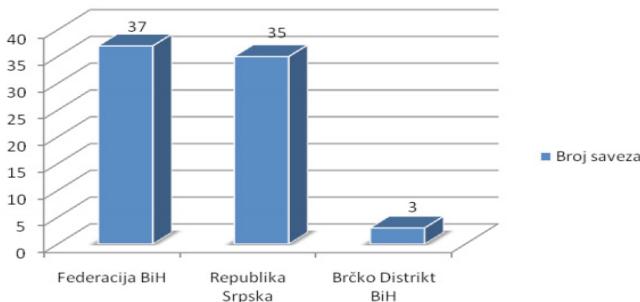
STANJA U SPORTSKIM SAVEZIMA NA NIVOU BIH

Najveći problem u sportskim savezima na nivou BiH je nedostatak finansijskih sredstava. Budžeti saveza su segment kao i u svakoj drugoj organizaciji koji u najvećoj mjeri određuje ciljeve saveza i pravce njihovog djelovanja.

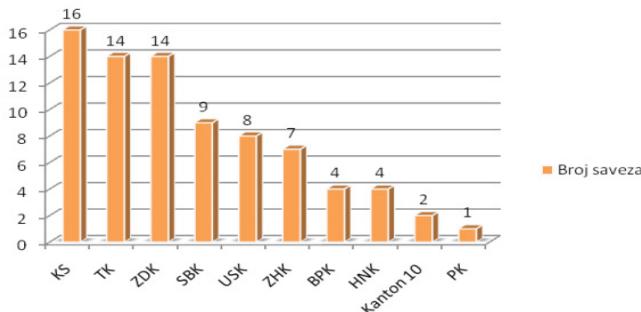
Savezi se inače finansiraju iz sljedećih izvora: podrškom izvršnih vlasti u BiH, sponzorstvima, prihodima od marketinga, prihodima od obrazovanja stručnih kadrova i sportista, kotizacija, članarina i takse članova saveza, klubova, sudija, trenera, sportista i ostalih službenih lica, te ostalim prihodima. Iz Odluke o rasporedu sredstava tekućeg granta „sufinansiranja sportskih manifestacija“ za 2016.godinu vidljivo je da je Ministarstvo civilnih poslova za ovaj segment uzdvojilo 900.000 KM što nikako nije dovoljno za sport ukoliko uzmemo utrošak Ministarstva za telefonske usluge, i održavanje voznog parka.

Osim evidentnih finansijskih poteškoća uočeno je i izuzetno loše poslovanje saveza u smislu slabe organizacije rada, lošeg vođenja administracije, finansijske nediscipline, odnosno neadekvatnih troškova i prihoda usmjerenih na pogrešnu stranu.

Grafikon 3 Broj sportskih saveza u entitetima i Brčko Distriktu BiH

Grafikon 4 Broj sportskih saveza u kantonima Federacije BiH

Grafikoni 1.i 2. ¹

Nedostatak vizije rukovodnog kadra saveza može se također navesti kao problem u funkcionisanju saveza. Kao loša pojava uočen je nedostatak mladih obrazovanih kadrova u savezima, koji imaju jasne ciljeve i definiran put razvoja sporta u BiH. ²

1 http://www.adu.gov.ba/dokumenti/ostali/strategija_razvoja_sporta.pdf

2 http://www.adu.gov.ba/dokumenti/ostali/strategija_razvoja_sporta.pdf

ZAKON O SPORTU U BIH

Prije donošenja Zakona o sportu, oblast sporta bila je uređena entitetskim zakonima o sportu, odnosno u RS Zakonom o sportu, dok u FBiH nije donesen i usvojen Zakon o sportu, što ističemo kao sistemski nedostatak što pobliže definiše prava i obaveze sportskih udruženja u FBiH, već je ova oblast regulirana zakonima o sportu kantona.

Zbog razlicitosti uređenja u oblasti sporta, na raznim nivoima administrativnog organiziranja u BiH, možemo reći da je dugo vremena vladao nepovoljan ambijent za funkcioniranje i rad sportskih klubova i brojnih sportskih organizacija.

Donošenjem Zakona o sportu na državnom nivou, stvoreni su uvjeti za sistemsко rješavanje pitanja sporta na nivou BiH, obzirom da se ovim zakonom uređuje sport u BiH, javni interes i ciljevi nadležnosti Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, te Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i drugih nivoa administrativnog organiziranja; osnovni principi u organiziranju sporta; prava i obaveze sportista; domaća i međunarodna sportska takmičenja drugih nivoa administrativnog organiziranja u Bosni i Hercegovini; priredbe, izgradnja, održavanje i korištenje sportskih objekata; ostvarivanje međunarodne saradnje; organiziranje i rad ustanova u oblasti sporta; sportske aktivnosti lica s invaliditetom; nagrade i priznanja sportistima i sportskim organizacijama; zdravstvena zaštita sportista; sprečavanje i suzbijanje svih oblika nasilja i nedoličnog ponašanja gledaoca; korištenje nedozvoljenih stimulativnih sredstava u sportu; stručni rad; naučnoistraživački rad i informatika u sportu; finansiranje sportskih aktivnosti, nadzor i kaznene odredbe.

Kada se govori o implementaciji Zakona o sportu u BiH, može se reći da ona u velikoj mjeri zavisi od organizacije nižih nivoa vlasti i njihove spremnosti da u potpunosti implementiraju Zakon. Naime, prošlo je više od godinu od donošenja Zakona o sportu u BiH i može se reći da u primjeni ovog Zakona postoje određeni problemi. Kada se govori o pitanju registracije sportskih saveza na državnom nivou, odnosno pitanju "preregistracije" sportskih saveza koji su postojali prije donošenja Zakona.

U situaciji kada takvi sportski savezi imaju odluke entitetskih sportskih saveza o dobrovoljnem udruživanju vrlo je lako takve sportske organizacije upisati u zakonom predviđene registre. Međutim, problem predstavljaju situacije u kojima je sportski savez djelovao pod nazivom BiH i koji nema odluke dva entitetska saveza o dobrovoljnem udruživanju, ali posjeduje pravni kontinuitet, jer je već registriran pod tim nazivom u Ministarstvu pravde BiH, odnosno već je ranije registriran u nadležnom sudu.

MODELI SUFINANSIRANJA SPORTA NA NIVOU BIH

U ovom dijelu nemoguće je ne spomenuti Zakon o sportu u BiH, koji je propisao način organiziranja sportskih saveza na nivou BiH, jer po prvi put postoji zakonska odredba koja decidno propisuje sistem organizacije sporta u BiH. Problem u ovom dijelu jeste to što postojeći sportski savezi nisu reorganizirani na nivou BiH. Ovaj problem može dovesti i do samog problema finansiranja saveza koji nisu ispunili svoju zakonsku odredbu i neće moći biti sufinansirani od strane državne administracije, jer nepoštivanje ove odredbe direktno povlači kršenje zakona. Ukoliko se želi izbjeći ovo stanje, mora se pristupiti primjeni zakonskih odredbi kako bi se nastavilo zakonsko funkcioniranje sportskih saveza i sporta uopće. Obzirom da član 22. Zakon o sportu BiH nalaže registraciju i udruživanje u zajednički savez radi ostvarivanja zajedničkih interesa i ciljeva.

Drugi stepen organizacije i funkcionisanja sporta jeste i finansijska kontrola sredstava izdvojenih od strane državnog aparata, a koja su namijenjena za potrebe sporta. Bez dobre finansijske kontrole teško je doći do bilo kakvog napretka uzme li se u obzir da se preko 90% potreba u sportu finansira iz budžeta državnog aparata, entiteta, kantona i gradova, odnosno općina.

Ovaj podatak nas svrstava među zemlje koje ne mogu osigurati dodatni dio finansiranja i koje direktno zavise od finansiranja državnog sistema. Uzme li se podatak da države članice Evropske unije iz svog budžeta izdvajaju oko značajna sredstava za sport, to ukazuje na činjenicu da bez dobrog nadzora i kontrole utroška sredstava nema ni finansijske sigurnosti za potencijalne ulagače u ovu oblast.

Kako smo i prethodno rekli “Finansijskih sredstava nema”, naravno Bosna i Hercegovina nalazi se u teškoj ekonomskoj situaciji, posljedice netransparentnih privatizacija vidljive su u svakodnevnim protestima radnika nekadašnjih prosperitetnih preduzeća, a kompletan ekomska situacija reflektira se i na državni budžet.

STANJE SPORTSKE INFRASTRUKTURE

Analiza postojećeg stanja sportske infrastrukture, sportskih terena, objekata, staza na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine nije nikad urađena, međutim jasno je da je nedostatak i neodržavanje sportske infrastrukture jedan od gorućih problema bh. sporta. U periodu od završetka rata pa sve do 2013. godine donekle je obnovljen jedino fudbalski stadion u Zenici na kojem nastupa fudbalska reprezentacija BiH. Tek od 2013. godine, zahvaljujući finansijskim sredstvima UEFA-e tačnije grantu i novom vodstvu Fudbalskog Saveza BiH počelo se ozbiljnije ulagati u sanaciju fudbalskih terena u Bosni i Hercegovini. Od tih sredstava sagrađen je sportski kompleks "Kamberovića ravan" koji sadrži dva fudbalska terena – jedan s prirodnom, a jedan s vještačkom travom i prateće sadržaje za boravak i treninge sportskih selekcija. Također ova sredstva usmjerena su i u prvu fazu obnove trinaest fudbalskih stadiona u BiH.

NEMOGUĆNOST MLADIH DA POSJEĆUJU KULTURNE USTANOVE I SPORTSKE MANIFESTACIJE

Nažalost, živimo u državi u kojoj nemaju svi mladi ljudi jednakе mogućnosti prisupa kulturnim ustanovama i sportskim manifestacijama, upravo zbog finansijske odnosno socijalne nejednakosti među njima. Neki mladi ljudi koji zaista žele da pogledaju dobru pozorišnu predstavu ili film u kinu, da posjete neki muzej ili kupe neku dobru knjigu, ili čak pogledaju neki sportski događaj, to ne mogu učiniti zbog toga što im to predstavlja luksuz, jer postoje mnoge druge stvari egzistencijalne prirode na koje će potrošiti novac. U prilog ovoj tvrdnji navodimo strukturu izdataka mjesečnih prihoda, pri čemu se u 2015. godini na kulturu i rekreaciju trošilo 29 KM, što čini 2% ukupne mjesečne potrošnje.³ To se može promijeniti.

3

http://www.bhas.ba/saopstenja/2017/HBS_saopstenje_juli_BSwww.pdf

NAŠA VIZIJA

Cilj naše partije jest da omogući što većem broju djece i mladih da se angažuju u pogledu kulture i sporta, jer smatramo da isti oplemenjuju tijelo i dušu svakom pojedinca, stvaraju nove vrijednosti, prvenstveno osjećaj povezanosti sa drugim i drugaćnjim.

SDP BiH vjeruje da je kulturno stvaralaštvo najveće bogatstvo države Bosne i Hercegovine. Sfera kulture mora biti zaštićena od negativnih posljedica koje producira duh globalizacije, konzumerizma i neoliberalne komercijalizacije. Kultura i kulturno stvaralaštvo ne mogu biti predmet bilo kojeg oblika komercijalizacije koji je inspiriran partikularnim profitom. Milje kulture treba da bude prostor slobodnog rada i kreativnosti, a ne polje političkog i ideološkog djelovanja. Zbog toga se SDP BiH protivi zloupotrebi kulture i kulturnih identiteta u političke svrhe.⁴

SDP BiH smatra da razvoj fizičke kulture i sporta ima veliki značaj za zdravlje, socijalnu inkluziju i afirmaciju Bosne i Hercegovine u međunarodnim razmjerama. Javni resursi se moraju planski izdvajati za finansiranje aktivnosti masovnog sporta od dječjeg do seniorskog uzrasta. Vrhunski sport i odgajanje talenata zaslužuju posebnu pažnju, kako državnih institucija, tako i sponzora u raznim formama angažiranja. U tom smislu važno je razviti regulatorni okvir za funkcioniranje vrhunskog sporta i uvjete za više takmičarske rezultate.⁵

Kultura i sport ne poznaju granice niti prepreke u stvaranju osjećaja zajedništva, spajanja različitosti, što stvara trajne veze u bosanskohercegovačkom društvu, te se tom povezanošću ruše stereotipi nacionalističkih stranaka i koncept življenje jednih pored drugih, a ne jednih sa drugima kako je i cilj naše partije.

Kroz predstavljanje Bosne i Hercegovine na međunarodnim, evropskim svjetskim takmičenjima od strane naših najboljih takmičara stvara se i jača identitet Bosne i Hercegovine kao jedinstvene države, iz tih razloga neophodno je kreirati na državnom nivou Sportske saveze iz svih sportova, kao i Kordinacioneodbore u oblasti kulture.

Obzirom da je problem nezaposlenosti, te da veliki broj mladih napušta državu radi egzistencionalne prirode, smatramo da kultura i sport uveliko mogu postići razvoj malih i srednjih preduzeća kroz promoviranje kulturno-historijskog naslijeđa u Bosni i Hercegovine, te sa dolaskom turista otvara se mogućnost za bolje poslovanje usluga prenocišta, ugostiteljstva i prodaje, kao i drugih uslužnih djelatnosti, što samim tim povlači za sobom i nova radna mjesta.

Smatramo da je neophodno da se osnuje Ministarstvo za sport i kulturu na nivou Bosne i Hercegovine koje će raditi na unaprijeđenju u obje oblasti, kroz edukacije, fansijsko jačanje i jaču legislativu koja će za cilj imati kontrolu utroška sredstava i kazne za nepoštivanje iste.

4 <http://sdp.ba/datoteke/uploads/PROGRAM-SDP-BIH.pdf>

5 <http://sdp.ba/datoteke/uploads/PROGRAM-SDP-BIH.pdf>

KAKO OD TRENUVNE STVARNOSTI DO NAŠE VIZIJE: NAŠE INICIJATIVE I PREPORUKE

RAZVOJ KULTURE I SPORTA U SVRHU RAZVOJA DRUŠTVA I PROMO- CIJE BIH U SVIJETU

KULTURA I SPORT ZA SVE NAS – „ČEK ZA KULTURU I SPORT“

Finansiranje i promociju kulture i sporta kroz tzv „čekove za kulturu i sport“. To znači da bi svaka mlada osoba/državljanin, između 15 – 30 godina starosti, koja je u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, mogla primiti ovaj ček koji bi u toku jedne kalendarske godine iskoristila za kupovinu karte/ulaznice u pozorište, kino, koncerete, muzeje, kao i za kupovinu knjige ili nekih drugih oblika naučnih, obrazovnih ili kulturnih medija, kao i za posjećivanje sportskih manifestacija. (Novčani iznosi koji bi bili na „čekovima za kulturu“ će svakako zavisiti od kreatora budžeta, ali uzimimo za primjer da ček iznosi 50 KM, to bi značilo da će mladoj osobi, prilikom kupovine npr. ulaznice za pozorišnu predstavu koja košta cca. 7 KM, na čeku ostati 43 KM koje može dalje iskoristiti u druge namjenske svrhe.)

UNAPREĐENJE KULTURE I SPORTA KROZ IMPLEMENTACIJU ZAKON- SKE REGULATIVE

- Implementirat ćemo Zakon o sportu BiH
- Izraditi Startegiju razvoja kulture i sporta na nivo organizovanja države koja će za obavezu ostaviti kreiranje istoimenog dokumenta na svim nivoima organizovanja, te samom tim pobliže u zavisnosti od potreba tog nivoa odrediti akcioni plan za unapređenje kulture i sporta.
- Neophodno je analizirati poslovanje svih javnih ustanova i udruženja iz oblasti kulture i sporta kako bi se sprječili budući gubici i nenamjensko trošenje budžetskih sredstava.
- Sprječiti malverzacije u takmičenjima, te poticati kaznene odredbe Zakona o sportu i drugih akata, kao i donijeti poseban podzakonski akt koji bi uređivao oblast kulture i sporta sa aspekta afirmativnog djelovanja u skladu sa legislativom.

- Zalagati ćemo se za promociju i edukaciju u pogledu kulture i sporta kako bi se stvarala zdrava svijest.
- Pomoći svim ustanovama i udruženjima u izradi projekata koji bi se finansirali sa drugih nivoa vlasti i stranih agencija što bi u konačnici imalo pozitivan utjecaj na njihovo poslovanje.

VEĆE FINANSIRANJE ZA JAČU KULTURU I SPORT BIH

- Povećanje grant budžeta na državnom, entitetskim i kantonalnom nivou za sport i kulturu najmanje 30% više.
- Neophodno je vršiti subvencioniranje izdavaštva naučnih i književnih djela;
- Vršiti finansiranje stručno usavršavanje lica zaduženih za administraciju u sportskim savezima na nivou BiH, kako bi isti dobili potrebno znanje za izradu realnih, tačnih i opisnih programa, odnosno projekata za finansiranje, nepoštivanje ovih odredbi,
- Sačiniti pravilnik o klasifikaciji i kategorizaciji sporta na osnovu kojeg će se vršiti finansiranje gdje bi presudni faktori bili brojnost članstva i uspjesi kolektiva.
- Maksimalno se zalagati za obnavljanje postojeće infrastrukture i gradnju nove infrastrukture koja je neophodna za obavljanje aktivnosti u oblasti kulture i sporta.

KULTURNO NASLIJEDE KAO FAKTOR ZAUSTAVLJANJA ODLASKA MLADIH

- Uvezivanje kulturno historijskog naslijeđa sa turizmom, kako bi se potakao razvoj zajednice i društva, te samim tim obezbijedio veći broj radnih mesta .
- Vršiti stalni promociju kulturno historijskog naslijeđa u Bosni i Hercegovini stvarajući zajednički identitet na cijelom prostoru.
- Podržati konzervaciju i restuaraciju kulturnog naslijeđa od strane mladih arheologa.
- Subvencionirati materijalizaciju nematerijalnog kulturnog naslijeđa (jezik, dijalekt, folklorno stvaralaštvo iz područja glazbe, plesa, obreda i narodnih običaja) kroz izdavaštvo.
- Organizovanje kulturne manifestacije pod nazivom „Od Kulina bana“ .

FINANSIJSKI PODRŽATI REZULTATE MLADIH IZ SPORTA I KULTURE

- Stipendiranje nadarenih sportista i kulturnih umjetnika.
- Subvencioniranje odlaske učenika na kulturne i sportske manifestacije.
- Subvencioniranje odlaske učenika u posjetu kulturnom naslijeđu, radi stvaranja osjećaja pripadnosti Bosni i Hercegovini.
- Izdvajanje finansijskih sredstava za obavljanje pripravničkog staža mladim sportskim i kulturnim radnicima.

DRUŠTVENI AKTIVIZAM

UVOD

Bez društvenog aktivizma mladih i sa nedostatkom participacije mladih u procesima odlučivanja, zakoni i politike koje se kreiraju u Bosni i Hercegovini nisu u stanju da odgovore na neke od ključnih problema sa kojima se suočavaju mlađi u Bosni i Hercegovini. Bilo da govorimo o participaciji mladih u političkom životu, obrazovnom sistemu, volontiranju, humanitarnim aktivnostima, niti u jednom polju situacija nije zadovoljavajuća. Mlađi su često na marginama društvenih dešavanja i procesa u Bosni i Hercegovini.

Ovakva situacija je veoma opasna, jer vodi ka totalnoj apatiji mlađih osoba i socijalnoj isključenosti u bh. društvu. Kao posljedicu ovakvog stanja i socijalne isključenosti mlađih u BiH, u posljednjih par godina imamo povećan broj mlađih koji napuštaju Bosnu i Hercegovinu. Uglavnom se radi o mlađima koji su obrazovani i napuštaju Bosnu i Hercegovinu jer ne mogu pronaći posao, ali porastao je i broj onih koji imaju posao ali odlaze iz Bosne i Hercegovine jer ne žele da žive u društvu koje je podjeljeno i gdje su mlađi na marginama društvenog života.

Institucije u Bosni i Hercegovini nemaju jasne strategije postupanja prema mlađima i uključivanje mlađih u društvene tokove. Institucije se uglavnom bave posljedicama koje su rezultat socijalne isključenosti mlađih, a ne mjerama prevencije koje za cilj imaju uključivanje mlađih u društvene tokove.

Ukoliko se nešto drastično ne poduzme po pitanju uključivanje mlađih u društvene tokove, Bosna i Hercegovina će ubrzo postati država straca bez mlađih ljudi koja neće imati svoju budućnost.

Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine ovim planom želi identificirati uzroke slabe participacije mlađih u društvenom životu i predložiti konkretnе mјere kojima bismo uvećali društveni aktivizam mlađih kako bismo na taj način investirali u budućnost Bosne i Hercegovine.

POSTOJEĆE STANJE I IDENTIFIKACIJA PROBLEMA

STATISTIČKI PODACI O BROJU MLADIH

Prema podacima sa popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini koji je proveden 2013. godine, u Bosni i Hercegovini živi 1.519.468 osoba do 35 godina, kada je u pitanju broj osoba do 30 godina on iznosi 1.266.835.

Ukoliko govorimo o broju mladih osoba prema zakonima o mladima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (od 16 do 30 godina) broj mladih osoba u Bosni i Hercegovini je 723.116.

	Broj mladih do 35 godina	Broj mladih do 30 godina	Broj mladih od 16 do 30 godina
FBIH	994.922	833.934	476.986
RS	489.486	403.832	230.142
BD	35.060	29.069	15.988
BIH (UKUPNO)	1.519.468	1.266.835	723.116

Za potrebe identifikacije problema mladih, kada je u pitanju participacija mladih u društvenom životu, koristili smo rezultate istraživanja „Istraživanje o stavovima mladih- Glasovi mladih“ koje je proveo MDG achivement fund.¹

NEUKLJUČENOST MLADIH U POLITIČKI ŽIVOT

Uključenost mladih u politički život svuda u svijetu je u posljednje vrijeme na jako niskom nivou, ali podaci za Bosnu i Hercegovinu su zabilježavajući i ekstremno niski. Tek svaka sedma mlada osoba (16%) tvrdi da je zainteresovana za politiku.

Mladi se rijetko odlučuju da se uključe u političke partije ili da budu aktivni u omladinskim organizacijama političkih partija. Mladi u veoma malom broju izlaze na izbore, a kada su u pitanju lokalni izbori i izbori za savjete mjesnih zajednica broj mladih koji glasa je još manji. Mladi se ne uključuju u diskusije o problemima u zajednici i političke probleme niti učestvuju u javnim raspravama i tribinama u značajnom broju. Mlade osobe u Bosni i Hercegovini se ne trude komunicirati sa političarima kako u lokalnoj zajednici tako i na višim nivoima, informacije o političkim dešavanjima dobivaju sa internet portala i društvenih mreža.

Zanemariv je broj mladih osoba koje su potpisale peticiju ili učestvovali u nekim protestima ili u nekoj uličnoj akciji. Mladi su uveliko upali u apatiju kada je u pitanju uključenost u politički život što najbolje pokazuje i podatak da 87% mladih smatra da nemaju uticaj na odluke koje se donose na lokalnom nivou.

¹ <http://ba.one.un.org/content/dam/unct/bih/PDFs/UNICEF%20pics%20for%20publications/VoY2016/Glasovi%20mladih%202016.pdf> – Do sličnih rezultata su došla istraživanja provedena od strane Instituta za razvoj mladih KULT u 2013. godini, kao i istraživanje provedeno od strane Friedrich-Ebert-Stiftung BiH u 2014. godini.

Kada je u pitanju uključivanje mladih u organizacije 9% mladih su članovi političkih partija, dok su 7% mladih članovi nekih omladinskih organizacija

NEUKLJUČENOST MLADIH U RAD ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA

Kada je u pitanju aktivizam mladih u organizacijama civilnog društva situacija je još lošija od uključenosti mladih u politički život. Mali broj mladih je aktivan u nevladinim organizacijama bilo da je riječ o profesionalnim organizacijama civilnog društva, humanitarnim organizacijama i slično.

Pored malog broja mladih koji su članovi nevladinih organizacija, imamo mali broj i akcija i aktivnosti u suradnji sa zajednicom koje te organizacije civilnog društva provode.

Jedan od pozitivnih pokazatelja kada je u pitanju rad u organizacijama civilnog društva jeste taj da 73% mladih ima pozitivno mišljenje o omladinskim organizacijama.

AKTIVIZAM TOKOM ŠKOLOVANJA

Tema aktivizma mladih tokom školovanja detaljnije je obrađena u obrazovnoj politici za mlađe. U Osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini ne postoje kvalitetno organizovane aktivnosti za mlađe osobe što za posljedicu ima manju uključenost mladih u politički i društveni život u kasnijim fazama života.

Usred nedostatka adekvatno organizovanih aktivnosti mladih za posljedicu imamo i veliki broj slučajeva maloljetničke delikvencije.

ZAKONI O MLADIMA

Trenutni Zakoni o mladima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske nisu usaglašeni, i primjetni su veliki problemi u implementaciji tih zakona. Najveći broj problema se odnosi na provođenje odredbi zakona o organizovanju mladih, finansiranju, donošenju strategija i obezbjeđivanju adekvatnih prostora za mlađe.

Problem je i nepostojanje državnog Zakona o mladima koji bi odredio okvirne principije prilikom izmjene i dopuna entitetskih zakona o mladima.

VOLONTIRANJE I HUMANITARNI RAD

Samo 10% mladih je volontiralo u svojoj lokalnoj zajednici, kao osnovni razlog navode zato što to niko od njih nije tražio. Mladima u BiH se mora omogućiti organizovano volontiranje od strane države jer će se tako drastično povećati broj mladih osoba koje volontiraju.

Pozitivna činjenica je da samo 2% mladih smatra da od volontiranja i humanitarnog rada nema koristi i 2,3% smatra da je volontiranje zapravo iskorištavanje. Ovi podaci nam pokazuju da postoji veliki broj mladih ljudi njih 78%, koji su spremni na volontiranje, ali jednostavno niko to od njih nije tražio niti su informisani gdje mogu volontirati.

MOBILNOST MLADIH

Većina mladih u Bosni i Hercegovini nije bila u dijelovima države gdje nisu etnička većina pripadnici etničke skupine iz koje oni dolaze. Ovo za posljedicu ima jačanje nacionalizma i trovanje mladih osoba strahom jednih od drugih.

Mladi većinu vremena na raspustima provode vrijeme kod kuće, broj dana koji provode kod kuće povećao se u odnosu prije 10 godina. U prosjeku su samo jedan dan provodili na planini dok su četiri dana provodili u inostranstvu.

Jedna trećina mladih u Bosni i Hercegovini nema pasoš i mali je broj mladih putovao u inostranstvo (5,7%) i upoznao se sa različitim kulturama. Putovanja u inostranstvo se uglavnom odnose na putovanje na more tokom raspusta.

Iako je Bosna i Hercegovina pristupila mnogim programima i mladi su dobili vizne olakšice za inostranstvo samo 1,9% mladih putuje u obrazovne svrhe, a taj procenat prije 10 godina je bio 5,1% mladih.

Procenat mladih koji bi napustili Bosnu i Hercegovinu, radi studiranja ili zaposlenja, je porastao u odnosu na prije 10 godina.

STUDENTSKO ORGANIZOVANJE

Sličan problem kao što imamo u organizovanju aktivnosti u školama imamo i na univerzitetima u Bosni i Hercegovini. Za razliku od drugih zemalja u svijetu gdje se studenti aktivnije uključuju u participaciju u društvu u Bosni i Hercegovini imamo čak i zabrane rada sa studenticima za organizacije civilnog društva i političke organizacije.

Također studentsko organizovanje nije riješeno sistemski i zakonski, što stvara veliki problem kada je u pitanju samoorganizovanje studenata.

STRATEGIJE ZA MLADE

Već smo ranije istakli da su Zakoni o mladima na entitetskom nivou, a ne nivou države, samim tim i ključne Strategije za mlade su na enetitskim nivoima. Federacija Bosne i Hercegovine još uvijek nema usvojenu Strategiju za mlade niti je planirano njeno usvajanje do 2018.godine. Vlada Republike Srpske je usvojila Politiku prema mladima i u tom segmentu je ispred Federacije BiH u ovom trenutku.

Većina kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine nema usvojenu Strategiju za mlade osobe. Kada je u pitanju usvajanje Strategija za mlade na lokalnom nivou, tu se situacija razlikuje od lokalne zajednice do lokalne zajednice. Postoje Općine koje kontinuirano imaju Strategiju za mlade i koju u većoj mjeri provode, kao što je Općina Stari Grad Sarajevo.

INFORMISANOST MLADIH

Mladi u Bosni i Hercegovini nisu kvalitetno informisani o društvenim procesima u državi. Država nije plasirala informacije mladima onim kanalima komunikacije koje oni koriste. Zbog toga se često dešava da mladi često nisu informisani o mjerama države koje su namjenjene upravo njima.

Istraživanje Internacionallnog republikanskog instituta koje je rađeno početkom 2017.godine pokazalo je da se čak 66% mladih informiše putem interneta, a naša država niti na jednom nivou vlasti nema strategiju komunikacije sa građanima putem interneta.

Neinformisanost mladih ima za posljedicu veliku neuključenost mladih u društvene procese i da mnoge mjere koje bi trebale to poboljšati ne daju adekvatne rezultate.

NAŠA VIZIJA

U svakom uspješnom društvu i državi, svaki pojedinac, ali i skupina mora imati jednake šanse da učestvuje u društvenim procesima i da o istim budu informisani. Mladi u Bosni i Hercegovini moraju postati nosioci promjena i napretka naše države prema Europskoj uniji. Mlade ćemo zadržati u Bosni i Hercegovini tako što ćemo im omogućiti veću participaciju u društvenim procesima.

SDP BiH smatra da mladi trebaju dobiti mogućnost za veću participaciju u političkom životu, da li kao učesnici u donošenju odluka ili kao donosioci odluka na raznim nivoima vlasti.

Mladi trebaju biti i korektivni faktor politikama na svim nivoima vlasti kroz djelovanje unutar samih političkih partija, organizacija civilnog društva i institucija države.

Organizacije civilnog društva su ključni korektivni faktor vlasti u Bosni i Hercegovini, i mladi ukoliko žele uticati na stanje u društvu moraju dobiti priliku da budu aktivisti u nevladnim organizacijama. Međutim aktivizam u nevladnim organizacijama se ne smije svesti samo na korektivni faktor, već mora biti i onaj dio društva koji daje i potiče na inicijativu i djelovanje.

Mladi tokom osnovnog i srednjeg školovanja moraju biti poticani na društveni aktivizam, humanitarni rad, političko mišljenje i djelovanje. Već u toku školovanja moramo imati mlade koji su spremni preuzeti odgovornost za donošenje promjena i napretka u našem društvu.

Mlade osobe jednako vrijede bez obzira gdje žive, kako se zovu ili kojem socijalnom staležu pripadaju, moraju jednako biti trenirane, zbog čega smatramo da Zakoni o mladima trebaju biti ujednačeni.

Naš cilj jeste da mladi upoznaju svoju domovinu i različite kulture u inostranstvu jer tako ćemo dobiti generaciju mladih osoba koja nije opterećena nacionalnim politikama.

Studenti moraju biti najaktivniji i najprogresivniji dio našeg društva i zato želimo omogućiti kvalitetnije studentsko organizovanje koje će im pomoći da dobiju snagu u svojim aktivnostima.

Vlasti u Bosni i Hercegovini u 21. stoljeću moraju omogućiti mladima brz i jednostavan pristup svim informacijama putem kanala komunikacije koje mladi koriste.

KAKO OD TRENTNE STVARNOSTI DO NAŠE VIZIJE: NAŠE INICIJATIVE I PREPORUKE

Kako bismo ostvarili našu viziju i Plan za društveni aktivizam mladih planiramo realizovati sljedeće projekte:

POLITIČKI I NVO AKTIVIZAM U SREDNJIM ŠKOLAMA I UNIVERZITETIMA

Smatramo da trenutna politika u kojem projekti mladih političkih aktivista i aktivista u NVO sektoru nisu dobrodošli u srednjim školama i univerzitetima nije ispravna. Želimo omogućiti političkim podmladcima i nevladnim organizacijama da u srednjim školama i univerzitetima organizuju debate i edukacije na određene društveno bitne teme, gdje bi mladi mogli iznositi svoje stavove. Ovi programi bi bili organizovani isključivo tako da sve podmladci imaju isti status i bio bi zabranjen rad i promocija bilo koje političke partije, ali ne i rasprava mladih ljudi na društvene teme.

Želimo na ovaj način potaći aktivizam i kritičko razmišljanje mladih, kako bismo imali što veći broj mladih koji je društveno aktivan.

Organizaciju ovih aktivnosti urediti po uzoru na zamlje koje su članice Europske unije.

OMLADINSKE RADNE AKCIJE

Kako bismo potakli kod mladih društveni aktivizam i odgovornost prema zajednici planiramo u obrazovni sistem uvesti projekte „Omladinski radnih akcija“ putem kojih bi mladi rješavali probleme u svojoj zajednici. Planove „Omladinskih radnih akcija“ bi donosili sami učenici i studenti a ustanove i institucije bi bile uključene u pomaganje u realizaciji istih. Cilj je da mladi sami osmišljavaju akcije, jer na taj način potičemo mlade da kritički razmišljaju o problemima u društvu i sami identifikuju probleme i nalaze rješenja za iste.

FOND ZA MOBILNOST MLADIH

Ranije smo identifikovali kao problem to što veliki broj mladih osoba nikada nije putovao izvan svog rodnog grada i upuznao mlade iz gradova širom Bosne i Hercegovine, također još veći broj je mladih koji nikada nisu putovali izvan granica Bosne i Hercegovine. Kako bismo olakšali i povećali mobilnost mladih unutar domovine i izvan granica Bosne i Hercegovine zalagat ćemo se za donošenje Zakona o fondu za mobilnost mladih u FBiH i RS-u.

Nekoliko Općina u Bosni i Hercegovini je već samostalno kreiralo ove fondove i oni će poslužiti kao ogledni primjeri za donošenje zakona kojima bismo uredili ovu oblast i osigurali novac za mobilnost mladih.

REVIZIJA I DONOŠENJE NOVIH ZAKONA I STRATEGIJA O MLAĐIMA

Kao rješenje za nedostatke u Zakonima o mladima FBiH i RS-a i za neprovođenje i nedonošenje strategija za mlade, smatramo da je potrebno uraditi reviziju svih postojećih dokumenata, ali u skraćenoj procesuri.

Nakon revizije Predložiti izmjene i dopune Zakona o mladima FBiH i RS-a, predložiti izmjene postojećih Strategija za mladima, a na onim nivoima gdje one ne postoje konačno donijeti strategije za mlade.

Ciljevi novih zakona i strategija moraju biti poboljšanje društvenog statusa mladih osoba u Bosni i Hercegovini, a ne puko zadovoljavanje forme kako bi se moglo reći da imamo zakone i strategije.

FORMIRANJE AGENCIJE ZA MLADE

Trenutna rješenja u kojoj je nadležnost za brigu o mladima na raznim nivoima pri-dodano nekom od ministarstava su loša, jer mladi nisu u fokusu niti jedno resora. Smatramo da Bosna i Hercegovina treba osnovati agenciju za mlade Bosne i Hercegovine koja bi se bavila provođenjem Zakona o mladima i strategija za mlade. Ukoliko zbog političkih i ustaljenih poteškoća ne bude moguće osnovati agenciju za mlade Bosne i Hercegovine, ona treba biti osnovana na entitetskim nivoima.

Osnivanjem ovakve agencije bi se omogućila kvalitetnija implementacija zakona i strategija kao i omladinskih politika.

DIGITALIZACIJA INFORMISANJA MLAĐIH

Institucije vlasti na svim nivoima u Bosni i Hercegovini moraju pratiti moderne tren-dove informisanja i potrebe građana u 21. stoljeću. Iz istraživanja smo mogli vidjeti da su mladi slabo informisani o društvenim tokovima i aktivnosima, a primarni razlog za to je što mladi ne koriste tradicionalne kanale komunikacije.

Planiramo donijeti strategiju digitalizacije informisanja građana od strane vlasti, odnosno da će sve institucije morati izraditi dvosmjerne kanale komunikacije na internetu i na taj način početi uvoditi e-upravu u Bosni i Hercegovini.

One institucije koje su bitne za mlade ljude pod obavezno moraju biti prisutne na internetu putem web prezentacija i društvenih mreža i tako olakšati komunikaciju i informisanje mladih osoba.

STUDENTSKO ORGANIZOVANJE

Studenti u modernim demokratijama moraju biti nosioci promjena i društvenog aktivizma. Trenutni zakonski okvir ne omogućava kvalitetan i jednak rad studentskih organizacija. Planiramo donijeti Zakon o studenstkom organizovanju kojim bi se detaljno regulisalo osnivanje i rad studentskih organizacija. Kroz taj Zakon bismo nastojali osnažiti takve organizacije i uvezati ih međusobno kako bi predstavljali respektabilnog društvenog partnera u procesima odlučivanja.

UVESTI I UNAPRIJEDITI PREDMETE „DEMOKRATIJA“ I „PODUZETNIŠTVO“

Naši učenici moraju biti spremni da budu aktivni akteri društvenog života, ali i spremni da funkcionišu u društvu tržišne ekonomije. Zbog toga ćemo uvesti u osnovne i srednje škole predmet „Demokratija“ kao i „poduzetništvo“, a u onim sredinama gdje to već postoji unaprijediti nastavni plan tih predmeta sa naglaskom na povećanje konkretnih akcija i prakse.

ORGANIZOVATI DEBATNA TAKMIČENJA

Kako bismo potakli mlade na kritičko razmišljanje i kulturu debatovanja organizovat ćemo državno takmičenje u debati srednjih škola i univerziteta. Na taj način ćemo i povezati mlade učenike i studente iz cijele Bosne i Hercegovine i debatovati o aktuelnim temama u našem društvu koje nisu nacionalno opterećene. U saradnji sa javnim servisima organizovat ćemo prenos debata kako bi svi mlađi mogli pratiti debate, projekat bi realizovala Agencija za mlade.

SLOBODNO VRIJEME**UVOD**

Bosnu i Hercegovinu u 2015.godini je napustilo preko 80.000 mladih ljudi, u potrazi za poslom i dostojanstvenim životom u državama Zapadne Europe.¹ Kao i druga pitanja koja su obrađena u Planu za mlađe, i način korištenja slobodnog vremena je jedan od uzroka odlaska mladih iz Bosne i Hercegovine.

Slobodno vrijeme mladih ljudi danas nažalost sve više se svodi na Internet. Također, nedostatak kvalitetnih sadržaja za mlađe potiče i sve veći broj mladih da konzumira kako alkohol, tako i lakše i teže droge. Sukladno tome i stopa kriminaliteta raste, te čini naše okruženje nelagodnim za život i samim time utiče na odluku mladih ljudi da napuste Bosnu i Hercegovinu. Različite studije pokazuju da ako je slobodno vrijeme ispunjeno društvenim aktivnostima, smanjuje se prostor za devijantne oblike ponašanja. Poražavajuća je činjenica je da samo 6% mladih ljudi u Bosni i Hercegovini društveno aktivno.²

Svi imaju pravo na slobodno vrijeme. Prema Univerzalnoj konvenciji UN-a o ljudskim pravima (1948), "Svako ima pravo na odmor i razonodu, uključujući razumno ograničenje radnog vremena i povremeni plaćeni odmor". Ipak, za mlade osobe je iznimno važno da imaju i organizirano slobodno vrijeme i mogućnost provođenja neorganiziranog slobodnog vremena. Razlika između neorganiziranog slobodnog vremena i organiziranog je u tome da neorganizirano vrijeme svaka osoba kreira i provodi po svojim potrebama i željama bez ikakvih formalnih aktivnosti, dok organizirano vrijeme nudi pojedincima planirane organizirane aktivnosti koje su u skladu s njihovim interesiranjem. Organizirani dio slobodnog vremena uz planirane aktivnosti, bilo sportske, kreativne, ili obrazovne, ciljano kod mladih osoba razvija njihove interese i talente te utiče na jačanje samopouzdanja, nudi rasterećenje od stresa, proširuje vidike, razvija socijalizaciju, nudi mogućnost druženja, proširivanja kruga prijatelja, razvija toleranciju, prihvatanje, timski rad, između ostalog.

Slobodno vrijeme je prostor u kojem se mlađi najranije osamostaljuju i gdje je njihova autonomija najveća. Kada slobodno vrijeme postaje prostor u kojem se mlađi ljudi osjećaju sretni i ispunjeni, gdje su aktivnosti kreativne, spontane i prirodne, može se reći da je su ovi sadržaji ispunili svoju funkciju i da na taj način daju doprinos razvoju mladih ljudi. Oni igraju važnu ulogu u razvoju pojedinca, zajednice i nacije, što doprinosi kvaliteti života i poboljšanju društvenih odnosa i socijalnog kapitala za izražavanje i angažman u demokratskom životu.

1 BiH u 2015. napustilo više od 80.000 mladih. Nezavisne novine. <http://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/BiH-u-2015-napustilo-vise-od-80000-mladih/374965>

2 Pjp-eu.coe.int. (2008). Mlađi trebaju omladinsku politiku: Analiza položaja mladih i omladinskog sektora u Bosni i Hercegovini. http://pjpeu.coe.int/documents/1017981/3084937/Analiza_mlađi_BiH_2008.pdf/5aeb233f-2dd1-4b7b-9b25-c70b49f2db05

Iz ovog razloga, SDP BiH posmatra organizirano i neorganizirano korištenje slobodnog vremena kao put kao izgradnji vrijednosti kao što su samopoštovanje i međuljudsko poštovanje, prihvaćanje drugih i drugačijih, timski rad, te doprinos svojoj okolini i zajednici. Način korištenja slobodnog vremena je stvar pojedinca i oblikuje se prema vlastitim željama, ali SDP BiH je taj koji želi da ponudi razne mogućnosti mladim ljudima kako da iskoriste organizirano slobodno vrijeme, uvijek imajući na umu individualna prava i slobode, s jedne strane, te koletivnu solidarnost i zauzimanje za druge, s druge. Vizija SDP-a je ponuditi opcije mladima, kao najveći resurs.

Slobodno vrijeme za mlade u Bosni i Hercegovini je prijeko potrebno, kroz kulturne i sportske sadržaje, kao i mjesta za druženja i uključivanje u razne organizacije kako bi doprinijeli svojoj okolini i zajednici. Cilj rješavanja ovog problema nije samo zadržati mlađe ljudi u Bosni i Hercegovini, već im kroz odgovarajuće sadržaje, koji trebaju biti dostupni svima, pomoći da poboljšaju svoj kvalitet života, da razvijaju svoje vještine, da izbjegnu rizike devijantnog i društveno neprihvatljivog ponašanja, te da potaknu mlađe ljudi da doprinesu svojoj zajednici kroz društveni angažman.

POSTOJEĆE STANJE I IDENTIFIKACIJA PROBLEMA

Prema istraživanju koje je provedeno 2012. od strane „Glasovi mlađih“ kao dio UN-ovog programa zapošljavanja i zadržavanja mlađih u Bosni i Hercegovini, najveći dio mlađih svoje slobodno vrijeme provodi gledajući televiziju, i to 48% ispitanika, dok 30,6% ispitanika svoje slobodno vrijeme provodi na internetu.³

S druge strane, podaci istraživanja koja su rađena u svrhu izrade Omladinske politike Republike Srpske iz 2015. pokazuju da muškarci provode najviše svog vremena u sportu i na klađenje (kockanje), dok žene provode svoje slobodno vrijeme čitajući.⁴ Također, istraživanje je pokazalo da se članovi organizacija koja se bave okupljanjem mlađih i volonteri uvelike razlikuju od onih mlađih koji ne obavljaju ovu vrstu aktivizma u svoje slobodno vrijeme, kao što su seminari, edukacije, više druženja, obilaska Bosne i Hercegovine, kao i upoznavanja svojih vršnjaka istog ili sličnog zanimanja kako u Bosni i Hercegovini, tako i u regiji.

Evidentno je da na prostoru Bosne i Hercegovine postoji veliki broj registriranih klubova, udruženja, te objekata (otvorenih i zatvorenih) koji koriste ili mogu koristiti mlađima za njihovo slobodno vrijeme, međutim ne postoje podaci o broju, sadržaju i kvaliteti programa za organiziranog ispunjavanja slobodnog vremena.

Slobodno vrijeme u zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine i Republike

3 UNICEF Bosnia and Herzegovina. (2012). Glasovi mlađih 2012; Istraživanje o mlađima u Bosni i Hercegovini. https://issuu.com/unicefbih/docs/voy_bhs_web?viewMode=singlePage

4 Omladinska politika Republike Srpske od 2016. - 2020. godine. (2016). Banja Luka: Vlada Republike Srpske. pdp.rs.ba/wp-content/uploads/.../Omladinska-politika-Republike-Srpske-2016-2020.doc

Srpske navedeni su u Zakonu o sportu, Zakonu o osnovnom obrazovanju, Zakonu o srednjem obrazovanju, Zakonu o zaštiti djece i mladih i Zakonu o omladinskom organiziranju. Također, u Republici Srpskoj je usvojen i dokument pod nazivom „Omladinska politika“ koja obuhvata i sferu slobodnog vremena, čiji je planirani period realizacije 2016.-2020. godina.

Zakon o omladinskom organiziranju u Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 98/04 i. 119/08) nalaže institucijama da prate provedbu omladinske politike u sferi slobodnog vremena, kao i da vode evidenciju o razvoju i implementaciji programa u sferama interesiranja mladih. Evidencija ne postoji. Federacija Bosne i Hercegovine nije donijela svoju, ne prepoznaje Omladinsku politiku, i samim tim u Bosni i Hercegovini imamo nesrazmjer između dva entiteta po pitanju kako mladih, tako i adresiranja pitanja njihovog slobodnog vremena.

PROBLEMI

Ipak, teško je i nepotrebno očekivati da će korištenje slobodnog vremena na kvalitetan način od strane mladih biti ohrabreno donošenjem dodatnih zakonskih propisa ili izgradnjom novih institucija. Pored toga, korištenje slobodnog vremena se odvija najvećim dijelom u lokalnim zajednicama, što čini organe lokalne samouprave, ali i kantonalne vlasti (u FBiH), najrelevantnijim adresarom za zahtjeve mladih. Međutim, stanje u lokalnim zajednicama ukazuje na sljedeće probleme:

- Nedostatak ljudskih resursa u javnosti i civilnog društva za rad s mladima;
- Nedovoljna analiza kapaciteta i nesvrshodno korištenje postojeće javne infrastrukture i kapaciteta lokalne zajednice; inventura kapaciteta lokalne zajednice da bi se odgovorilo pitanjima mladih nije sistemski provedena, uključujući analizu kapaciteta javnim prostora, škola, kina i kazališta, ukoliko postoje, napuštenih, ali i postojećih sportskih i kulturnih objekata;
- Nepostojeća precizna evidencija postojećih udruženja, društava, klubova i drugih nevladih organizacija, njihovim djelatnostima, članstvu i kapacitetima, te je nepoznato čemu služe mnogobrojne organizacije i udruženja, kakvi su njihovi projekti, jesu li u skladu sa nekom omladinskom politikom, koje su im ciljne grupe, koliko one same imaju kapaciteta, ljudskih i drugih, da se animiraju mlađe, da ih uče aktivizmu, kreativnosti, izgradnji zdravih stilova života, društveno prihvatljivom ponašanju, poduzetništvu, pripremi za posao, partnerstva, život, itd.;
- Nejednake šanse za mlade u različitim lokalnim sredinama;
- Neusuglašenost na svim nivoima države
- Neinformiranost mladih o mogućnostima korištenja slobodnog vremena u lokalnoj zajednici ili drugim nivoima vlasti.

ULOGA LOKALNIH ZAJEDNICA

Navedeni podaci pokazuju da mlađi svoje vrijeme ne provode organizirano i da se najviše svodi na gledanja televizije ili na internetu. Razlozi mogu biti raznovrsni, međutim ono što je potrebno je promijeniti svijest o provođenju slobodnog vremena na drugačiji način počevši od mogućnosti i onoga što nude lokalne zajednice. Nosiocima aktivnosti na lokalnom nivou i u lokalnim zajednicama je potrebna podrška, te pomoći pri izradi infrastrukture kako bi se mogli prilagoditi potrebama mlađih i biti otvoreni za sve zainteresirane.

NEINFORMIRANOST I NEZAINTERESIRANOST MLADIH

Mlađi su jako loše informirani o aktivnostima koji im se nude za njihovo slobodno vrijeme, i potrebno je koristiti kanale komunikacije koji su bliski mlađima. Informiranje je jedan od ključnih faktora motivacije mlađih ljudima da svoje slobodno vrijeme provedu kvalitetno.

Mlađi ljudi često ne znaju sami da kreiraju svoje slobodno ili da iskoriste ponuđene mogućnosti za zdrav razvoj, a koja im je potrebna bolja bliže slobodne aktivnosti i uskladiti ih sa njihovim interesima. Često se nezainteresiranost mlađih navodi kao uzrok, što možda i jeste i jedan od uzroka, ali ne i pokretač ovog problema. Nezahvalno je očekivati zainteresiranost mlađih ljudi za nečim što gotovo ne postoji, kao što je ovdje primjer sadržajno slobodno vrijeme. Postojeće sadržajno slobodno vrijeme koje se i nudi mlađima u većini slučajeva ima jako slab odziv zbog nedovoljne informiranosti ili samih uvjeta u kojima mlađi borave.

NAŠA VIZIJA

Krajnji cilj ovog Plana za mlade, kao i ove politike, je da se zaustavi ili smanji odlazak mladih ljudi, te da se uradi sve potrebno kako bi se pružila prilika mladim ljudima da se ostvare u našoj državi i da se u njoj osjećaju komotno i ispunjeno, a ne u zemljama Zapadne Europe. Naša vizija podrazumijeva opcije koje je moguće realizirati od najnižeg nivoa vlasti, pa do državnog nivoa, zavisno od nadležnosti. Ove mjere se odnose na cijelu Bosnu i Hercegovinu i moraju biti dostupne svim njenim građankama i građanima kako bi izbjegli diskriminaciju, dodatnu podjelu ili veći odlazak mladih. Naša vizija je da svi mladi imaju jednake prilike za korištenje i upotpunjavanje svog slobodnog vremena, bez obzira na dob, spol ili u kojem dijelu Bosne i Hercegovine se nalaze.

U mnogim slučajevima slobodno vrijeme koje mladi koriste za hobи postane i njihovo profesionalno zanimanje, i ti primjeri su svjetli primjeri, te se moraju postaviti kao ciljevi i idoli generacijama koje slijede. Ako promatramo općine i gradove Bosne i Hercegovine, sadržaji su slabi i nedovoljni u većini gradova, osim u većim administrativnim centrima, koji su ujedno i gradovi koji privlače i veliki broj mladih ljudi ne samo zbog sadržaja, već i zbog studiranja. Ova politika nije samo opći pristup rješavanju problema, već se razvija kroz konkretne mjere i programe koji bi trebale osigurati bolje uvjete života, kreativno izražavanje, te sudjelovanje mladih u širem društvenom okruženju.

Naša vizija je društvo u kojem mladi rado smatraju svojim domom i u kojem se osjećaju komotno, ispunjeno i korisno zato što imaju priliku da kvalitetno koriste svoje slobodno vrijeme, a time i razvijaju svoje društvene i druge vještine neophodne za razvoj njih kao ličnosti, ali i razvoj zajednice u kojoj žive. Aktivnosti koje se provode u slobodno vrijeme mogu podržati razvoj i unapređenje globalnog civilnog društva, kao sastavni dio dobrobiti pojedinaca, zajednica i naroda. Naime, kada se slobodno vrijeme oblikuje na prikidan način, u skladu sa interesovanjima pojedinki i pojedinaca, ono vrlo lako postaje fokus ili centralna pokretačka sila u poboljšanju kvaliteta života.

KAKO OD TRENUITNE STVARNOSTI DO NAŠE VIZIJE: NAŠE INICIJATIVE I PREPORUKE

1.1 Aktivno građanstvo

Uključivanje mladih u aktivno građanstvo danas je vrlo važno, a mnogim mladima prvi korak u aktivnom građanstvu predstavlja uključivanje u organizacije ili skupine mlađih okupljene radi bavljenja određenom problematikom. Na taj se način mlađi izravno upoznaju s određenim temama. S druge strane, postoje organizacije i skupine mlađih koje se bave osmišljavanjem slobodnog vremena mlađih. Takvima se aktivnostima uglavnom bave udruge mlađih i za mlađe, klubovi i centri za mlađe, različita kulturno umjetnička društva, sportske ili planinarske udruge.

Ono što je prijeko potrebno da se mlađima osigura prostor za mlađe gdje će moći provoditi svoje slobodne vrijeme i tu ne mislimo samo na zatvorene prostore i kancelarije već i parkove te otvorene prostore u kojima bi mlađi ljudi provodili svoje vrijeme upražnjavajući svoje hobije, koncerте itd.

- Savjetovanje za mlađe
- Informiranje
- Motiviranje u sudjelovanju u javnim tribinama
- Da se slobodno vrijeme iskoristi u doprinošenju okolini i zajednici kroz društveni angažman
- Javne površine prilagođenje potrebama mlađih (koje istovremeno moraju biti i sigurne)

Aktivno građanstvo je ono koje ima za cilj stvaranje zajedničkih vrijednosti, poštovanje, timski rad, prihvatanje drugih i drugaćijih, a sve u cilju da se stvari društvo u kojem će se svaki pojedinac osjećati ugodno i poželjeti ostati u ovoj državi, te biti društveno koristan i svojim aktivizmom doprinijeti razvoju svoje zajednice. Aktivno građanstvo podrazumijeva okupljanje mlađih koje interesira ista problematika, u kojima će mlađi razviti svoje interese, talente, te razviti interes za neku sferu djelovanja koja bi mogla pomoći mlađima da se eventualno odluče i za svoje buduće zanimanje. Ovakva inicijativa ima namjeru da se mlađima pruži prostor kako bi mogli zajedno da rade na zajedničkim problemima, gdje bi se upotpunilo njihovo slobodno vrijeme, a u isto vrijeme prepoznale želje i potrebe mlađih ljudi koji bi kroz razne vrste organizacija mogli da ostvare ono što žele. Ono što je potrebno za ovu vrstu preporuke je aktivacija vlasti od lokalnog prema višim nivoima koji će omogućiti mlađima prostor da se druže, upoznaju i zajedno rade. Ovo također podrazumijeva i informiranost mlađih kroz medije, škole, i neformalne kanale informiranja, osiguravajući da svi imaju punu i pravovremenu informaciju i priliku.

Nosioci aktivnosti organiziranog slobodnog vremena mogu biti različite organizacije, klubovi i institucija. Osnovni zahtjev je ponuditi strukturirane aktivnosti koje odgovaraju interesima i potrebama korisnika. Također, potrebno je raditi na razvoju ljudskih resursa u organizacijama i institucijama koje su nosioci aktivnosti (mladi radnici, zaposleni u državnoj upravi, nevladine organizacije), kao i njihovom uređivanju radi postizanja boljih rezultata.

1.2 „Stariji brat, starija sestra“

„Stariji brat, starija sestra“ je projekat koji se trenutno realizira u Sarajevu i Tuzli, koji ima za cilj aktivno angažirati i uključiti mlade ljude kroz volonterski angažman. Bira se dvadesetoro djece u dobi između 8 i 17 godina koji su socijalno ugroženi, te im se dodjeljuje 20 volontera i volonterki na bazi individualnog rada koji imaju zadatak da budu „stariji brat“ ili „starija sestra“. Cilj projekta je da radom u parovima djeca socijalno ugroženog statusa dobiju pažnju i podršku, kako bi se socijalno uključili, a sa druge strane volonteri dobiju edukaciju i iskustvo. Ovim projektom se radi na smanjenju, kao i potpunom nestanku marginalizacije u društvu. Ova vrsta organiziranog slobodnog vremena je kako edukativna, tako i volonterska, altruistička i ljudska. S obzirom da se ovaj projekat realizira samo u Tuzli i Sarajevu, ograničava mlade diljem Bosne i Hercegovine da budu dio ovog projekta, naša inicijativa je da se ova projekat preslika i u druge gradove i općine u Bosni i Hercegovini, te da općine i gradovi budu glavni financijeri ovog projekta za koji smatramo da je pozitivan primjer dobre prakse koji ima za cilj edukaciju, prilagodbu društvu, volontiranje, kao i smanjenje i potpuni nestanak marginalizacije u našem društvu.

1.3 Jeftine ekskurzije unutar Bosne i Hercegovine

Jeftine ekskurzije unutar Bosne i Hercegovine koje bi se realizirale kao jednodnevni izleti, te imaju za cilj da mladi upoznaju svoju državu, kao i svoje vršnjake u drugim gradovima u Bosni i Hercegovini, što bi pomoglo boljoj komunikaciji i izgradnji prijateljstava i mreža, kao i rušenju predrasuda prema drugima i drugačijima. Također, ovi izleti bi podrazumijevali kulturne sadržaje, kao npr. posjete muzejima i vjerskim ustanovama. Posjete vjerskim ustanovama podrazumijevaju da ih djeca posjete da što više i saznaju, te se upoznaju sa što više običaja i kultura kako bi proširili svoje vidike i u konačnici cijenili i poštovali druge. Naša inicijativa je da ekskurzije u vidu jednodnevnih izleta budu prilagođene mladima kako bi svi zainteresirani mogli da se druže sa svim vršnjacima unutar BiH.

1.4 Prostor za mlade

Naša inicijativa je da sve u svim gradovima i općinama u Bosni i Hercegovini omogući prostor za mlade u vidu multifunkcionalnih prostora, koje bi mladi koristili kako za radionice, druženja, tako i za projekte, te multimedijalne centre za mlade. U nekim općinama i gradovima ove prostorije za mlade postoje, ali opet nailazimo na problem da mladi nisu u svim općinama i gradovima jednako tretirani, tako da u većini općina i gradova u Bosni i Hercegovini mladi nemaju svoj prostor, koji bi im trebali omogućiti grad ili općina.

1.5 Obavezne vannastavne aktivnosti

Uvesti obavezne vannastavne aktivnosti kako bi slobodno vrijeme mladih bilo organizirano, imalo sadržaj i na kraju im poslužile kao alat za razvijanje vještina,

sposobnosti i iskustva u poljima koja njih interesiraju. Na ovaj način daje se mogućnost mladima da doprinesu svojoj zajednici i provode svoje slobodno vrijeme kvalitetno. Vannastavne aktivnosti se npr. mogu odvijati u prostorijama za mlade.

1.6 Društveno koristan rad

Naša vizija je društveno koristan rad koji će biti koristan za mlade. Uspostavljenje registra organizacija na prostoru cijele Bosne i Hercegovine uvelike bi olakšao rad na projektima. Registar bi služio ne samo za evidenciju, već i da se podaci o udruženjima, organizacijama i klubovima mogu pretraživati, prema potrebama mlađih, i te informacije podijeliti sa svim mlađima u cijeloj državi. Projekti bi se puno lakše realizirali i sa većim potencijalom za replikaciju u više gradova ukoliko na jednom mjestu postoji registar organizacija sa podacima o njihovim oblastima djelovanja i problematikom i ciljnim grupama koje adresiraju. Registar bi funkcionirao na način da se zaduže organizacije pod aktima koje će ustanoviti i pratiti Ministarstvo pravde.

1.7 Susreti mlađih

Naša vizija su susreti mlađih u Bosni i Hercegovini. Vizija je da okupimo mlađe ljudе sa prostora cijele Bosne i Hercegovine jednom godišnje, a sa potrebom i više puta. Okupljanjem preko 1000 mlađih iz cijele Bosne i Hercegovine koji bi imali svoje kulturne i sportske sadržaje, te edukacijske sadržaje, bi pomoglo mlađim ljudima da se upoznaju, nauče nešto novo, te upoznaju svoje vršnjake i svoju državu. Vizija je da „Susreti mlađih“ budu na lokacijama koje su od povjesne važnosti za Bosnu i Hercegovinu, i samim tim damo na značaju kako mlađima, tako i zajedničkim vrijednostima i bogatstvu različitosti koje su simboli Bosne i Hercegovine.

STAMBENO ZBRINJAVANJE MLADIH

UVOD

Zavisnost mladih ljudi u Bosni i Hercegovini od roditelja je oduvijek prisutna na ovim prostorima, kako zbog tradicionalnog i kulturološkog nasljeđa BH društva, tako i ekonomsko političke situacije u kojoj se država nalazi nakon 90-tih godina proteklog stoljeća. Iako je u visoko razvijenim zemljama Zapada praksa da se mlađi sa navršenih 18 godina života osamostaljuju, to ipak nije slučaj i praksa u Bosni i Hercegovini, gdje mladi žive sa roditeljima do kasnih 30-tih godina života. Uzroci za takvo stanje su brojni, među kojima najveći uticaj ima nezaposlenost i nizak životni standard, skupi krediti na tržitu, te nedovoljni, a često i nepovoljni programi vlada za pomoć mladima da se osamostale i obezbjede „krov nad glavom“.

Postojeći programi uopšte i ne pružaju mogućnosti da pojedinac kao mlada osoba aplicira na određeni program podsticaja za rješavanje stambenog pitanja. Mladi uslijed nemogućnosti da pronađu posao, a zatim i nemogućnosti da se osamostale, što se u društvu skoro pa uvek veže za zasnivanje porodice, napuštanje zemlje, te posao i krov nad glavom pronalaze u razvijenim evropskim državama. Prema podacima Instituta za razvoj mladih KULT, od 1995. godine do danas Bosnu i Hercegovinu je napustilo više od 150.000 mladih, te je u posljednjih godinu dana prisutan trend da iz BiH odlaze čitave porodice, a naročito mladi bračni parovi, pa čak i ukoliko je jedan ili oba supružnika zaposleno. Prema podacima iz popisa 2013. godine¹, mladi starosne dobi od 18-30 godina čine 17,7% bh. populacije, dok prema podacima KULT-a iz 2012. godine samo 4,4% do 9,6% mladih (starosne dobi 15-30 godina) živi samostalno.

Iz gore navedenih razloga je važno da se vlade na svim nivoima kreiraju programe rješavanja stambenog pitanja mladih i njihovog prvog osamostaljenja. Ovo je socijaldemokratski cilj, koji se želi postići da se kroz različite socijalne programe, kao što je program pomoći pri stambenom zbrinjavanju, osiguraju minimalni standardi zaštite ljudskih prava na stanovanje.

Politika tj. plan stambenog zbrinjavanja mladih upravo ima za cilj omogućiti mladim ljudima da kroz različite programe entitetskih vlasti, gradova i općina, osamostale se, iznajme, kupe ili izgrade svoju prvu stambenu jedinicu i ne napuste Bosnu i Hercegovinu. Na kraju dokumenta su date konkretnе preporuke i mjere koje predstavnici lijevih političkih opcija, te šire zajednice, trebaju implementirati i tražiti da se sprovedu na svim nivoima zakonodavne i izvršne vlasti u BiH.

¹ Zvanični podaci Agencije za statistiku BiH dostupni na: <http://www.popis.gov.ba/popis2013/knjigePregled.html>

POSTOJEĆE STANJE I IDENTIFIKACIJA PROBLEMA

Stambena politika za mlade podrazumijeva set mjera kojima se definišu uslovi i načini rješavanja stambenog pitanja za mlade na području određene teritorije. U Bosni i Hercegovini, imajući u vidu da je stambena politika u nadležnosti entiteta, pa nadalje kantona i opština, mladi imaju različita prava i mogućnosti za rješavanje stambenog pitanja. Neujednačeno regulisanje datih prava, naročito između kantona u Federaciji BiH, utiče na stvaranje nejednakosti i nejednakih polaznih osnova za sticanje „krova nad glavom“ za mlade pojedince i parove.

Jedan od ključnih uzroka odlaska mladih iz zemlje jeste visoka stopa nezaposlenosti mladih gdje mladi čine preko 60%² nezaposlenih od 510 022³ ukupno nezaposlenih osoba na nivou BiH. Nizak životni standard uslijed visoke nezaposlenosti dalje utiče na mogućnosti osamostaljenja i rješavanja stambenog pitanja, što se veoma često dovodi u vezu sa zasnivanjem porodice, te što dalje direktno utiče na pad nataliteta u Bosni i Hercegovini. Posljednjih godina je prisutan negativan prirodni priraštaj kako u Federaciji BiH, tako i u Republici Srpskoj. Godine 2015. u Federaciji BiH je rođeno 19.358 beba, dok je umrlo 21.703 osobe, što predstavlja negativan prirodni priraštaj od 2.345, odnosno stope od -1,1. Stanje u Republici Srpskoj je još lošije, gdje je u 2015. godini prirodni priraštaj iznosio -5.702.⁴

Sa druge strane imamo brojne primjere kada iz Bosne i Hercegovine odlaze mlade porodice sa djecom, između ostalog i zbog nemogućnosti rješavanja stambenog pitanja. Zbog neposjedovanja vlastitih prihoda, veliki broj mladih ljudi živi sa roditeljima i do svojih 30-tih godina. Iako je jedan od ključnih faktora visoka stopa nezaposlenosti, koja zbog svoje obimnosti i složenosti treba biti tretirana zasebno, fokus ove politike će biti na ostalim faktorima koji direktno utiču na rješavanje stambenog pitanja za mlade.

VELIKI BROJ MLADIH LJUDI ŽIVI SA RODITELJIMA

Prema dostupnim podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine iz Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova, iz 2013. godine, 212.813 osoba starosne dobi od 18-24, te 19.813 osoba starosne dobi 25 i više, živi sa roditeljima, u odnosu na ukupan broj bračnih parova sa djecom koji iznosi 568.660. Ovi podaci nisu neočekivani, jer su troškovi osamostaljenja visoki. Prosječno domaćinstvo koje broji tri člana u Federaciji BiH troši mjesечно 1.493,20 KM, od toga 425,76 KM za hranu i piće, a 1.067,44 za neprehrambene proizvode i usluge gdje 32,2% troškova čine troškovi stanovanja, vode, električne energije, plina i drugih elemen-

2 Izvor: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=BA>

3 Zvanični podaci Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, <http://www.arz.gov.ba/statistika/tabelarno/default.aspx?id=266&langTag=bs-BA>

4 Zvanični podaci Zavoda za javno zdravstvo FBiH, Federalnog zavoda za statistiku, te Zavoda za statistiku Republike Srpske

nata, te namještaja, kućanskih uređaja i redovno održavanje kuće.⁵ Većina mladih ljudi i mladih bračnih parova nisu u mogućnosti kupiti ili izgraditi prvu nekretninu, te se više opredjeljuju za plaćanje troškova rentanja stambenog prostora u iznosu od 200-400 KM mjesечно. Usljed niskog životnog standarda i slabe kupovne moći, veliki dio mladih, nisu u mogućnosti niti iznajmiti mjesto za stanovanje, pa se opredjeljuju za dalji život sa roditeljima. Studije pokazuju da samostalni život mladih u što ranijoj fazi ima pozitivan uticaj na život mladih, na život njivih roditelja, kao i na međusobni odnos roditelja i djece.⁶

Za razliku od zapadnih kultura za koje se veže tradicija da djeca po završetku škole počinju samostalno živjeti, u BH društvu je jako prisutna emocionalna povezanost roditelja i djece, te se često dešava da djeca i do 50. godine svoga života žive sa roditeljima. Prema navodima psihologa sve više slučajeva porodičnih tragedija je uzrokovano upravo time što više od tri generacije jedne porodice žive u jednom prostoru u okolnostima gdje se kroz vrijeme mijenjaju odgojne i kulturološke na-vike.⁷

Podaci iz popisa 2013. godine ukazuju na činjenicu da više mladih žive sa roditeljima u gradskim područjima, za razliku od ruralnih područja gdje se mlađi od 18 godine života odvajaju od roditelja zbog studija i posla, te je evidentan veći broj muškaraca u odnosu na broj žena koji nisu samostalni i žive sa roditeljima.

NEDOVOLJNI PODSTICAJNI PROGRAMI ZA STAMBENO ZBRINJAVANJE MLADIH

Trenutni instrumenti i mјere koji se poduzimaju od strane vlada na svim nivoima u Bosni i Hercegovini nisu dovoljni za rješavanje stambenog pitanja mladih. U Federaciji BiH, podsticajna stambena politika se razlikuje od kantona do kantona, te u velikom broju slučajeva ne postoji strategija, niti omladinska politika kojom se tretira rješavanje ovog problema.

Kanton Sarajevo nema Strategiju za mlade (ista je u fazi izrade), dok trenutno postoje dva programa stambenog zbrinjavanja, a koje mogu koristiti i mlađi, i to:⁸

a) Predinvestiranje u rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i izgradnje primarne materijalne infrastrukture za pokretanje kolektivne i individualne stambene izgradnje, prema kojem osobe do 50 godina starosti mogu kupiti stanove po povoljnijim uslovima. U periodu od 2007. do 2016. godine obezbjedeno je pet lokacija na području opština Novi Grad Sarajevo, Vogošća, Iljaš, Hadžići i Trnovo, od kojih je na lokalitetu Dobrinja V realizovano 299 stambenih jedinica (zaključno sa 2016. godinom prodato je 279 jedinica), Rosulje II – opština Vogošća 169 stambenih je-

5 Zvanični podaci Federalnog zavoda za statistiku

6 Izvor: http://www.pedocs.de/volltexte/2015/10930/pdf/ZSE_2000_1_Papastefanou_Der_Auszug_aus_dem_Elternhaus.pdf

7 Izvor: <http://www.avaz.ba/clanak/291155/u-bih-s-roditeljima-zivi-186-090-osoba-starijih-od-30-godina?url=clanak/291155/u-bih-s-roditeljima-zivi-186-090-osoba-starijih-od-30-godina>

8 Politika za stambeno zbrinjavanje mlađih, Forum lijeve inicijative, Sarajevo, 2017.

dinica (koje su sve prodate), te Banovac – opština Ilijaš 10 stambenih jedinica (od kojih niti jedna nije prodata).

Iako se ovdje radi o kupovini stambenih jedinica po povoljnijim uslovima, korisnici ovih programa, a sa kojima je urađen intervju, su također morali podizati kredite kod komercijalnih banaka, kako bi platili dospjele tranše prema Kantonalnom stambenom fondu, te su ovaj program prevashodno mogli koristiti mladi ljudi koji imaju veća primanja.

b) od marta 2014. godine je uveden program Rješavanja stambenog pitanja putem zakupa uz obavezu kupoprodaje stana. Uz mjesечно plaćanje kirije koja je za 20% niža od tržišnih cijena, nakon 10 godina plaćanja kirije, kupac stiče pravo kupovine stana, te na primjeru kupovine stana vrijednosti 100.000 KM, Vlada bi investitoru platila 10% vrijednosti (tj. 10.000 KM) na početku realizacije ugovora, te mjesечно plaćanje kirije od 240 KM (umanjena za 20%) i dijela za otkup stana od 150 KM. Nakon 10 godina, kupac ima otplaćen stan u vrijednosti od 18.000 KM, te mu preostaje još 70.000 KM da plati, koje će vjerovatno opet morati regulisati kreditom.⁹

Postoje određena ograničenja datog programa kao što su: dostupnost programa široj grupi mlađih ljudi, neizvjesni kreditni uslovi nakon 10 godina, data mogućnost mijenjanja visine kirije, ukoliko kupac ne otkupi stan gubi uloženi novac koji je plaćao na ime otkupa stana, te krediti nisu dostupni za rekonstrukciju ili proširenje postojeće stambene jedinice. Međutim, ovaj program nije izazvao veliko interesovanje kako kod investitora, tako ni kod mlađih ljudi. Na javni poziv 2014. godine, prijavio se samo 1 investitor koji je ponudio 5 stambenih jedinica u Vogošći, te 4 stambene jedinice su realizovane.¹⁰

U periodu 2014. – 2016. godine za program Predinvestiranje u rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i izgradnje primarne materijalne infrastrukture za pokretanje kolektivne i individualne stambene izgradnje, Vlada Kantona Sarajevo je izdvojila oko 1.500.000,00 KM (2014: 999.572,69 KM; 2015: 350.000,00 KM i 2016: 150.000,00 KM, dok je za novi program rješavanja stambenog pitanja putem zakupa uz obavezu kupoprodaje stana izdvojeno svega 2.836,48 KM u 2015. i 2.836,48 KM u 2016. godini, što je u odnosu na budžet Kantona Sarajevo izdvajanje u procentu od 0,022%.¹¹

Za razliku od Sarajevskog kantona, u Zapadnohercegovačkom, Kantonu 10, Posavskom, Srednjobosanskom, Unsko-sanskom kantonu nema programa namjenjenih za stambeno rješavanje pitanja mlađih, te samim tim mlađi uopće nemaju mogućnosti da se na ovaj način osamostale, te, ako žele, zasnuju porodice. Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona je donijela odluku o ukidanju plaćanja poreza na promet prilikom kupovine prve nekretnine, ali je ista ukinuta.

9 Izvor: <http://novovrijeme.ba/kanton-sarajevo-povoljnija-kupovina-stanova-za-mlađe/>

10 Politika za stambeno zbirnjavanje mlađih, Forum lijeve inicijative, Sarajevo, 2017.

11 Ibid.

U Zeničko-dobojskom kantonu, od 2016. godine za program odobravanja kredita mladima pod povoljnijim uslovima je izdvojeno 2.200.000,00 KM. Vlada Tuzlanskog kantona također realizuje program subvencioniranja dijela kamata na kredite za rješavanje stambenih potreba mladih. Mladi kreditom mogu kupiti stan ili kuću, uraditi rekonstrukciju ili adaptaciju, te izgraditi kuću ili nadzidati kolektivni stambeni objekat, a da Vlada sufinansira dio kamate na dati kredit. Prema podacima dobivenih iz Vlade Tuzlanskog kantona, za date namjene 2014. godine izdvojeno je 49.760,73 KM, dok 2015. i 2016. nisu planirana data sredstva zbog teške finansijske situacije u budžetu. U periodu 2010.-2014. godine, ovaj podsticaj je koristilo 106 korisnika, te su utrošena sredstva u iznosu od 243.458,25 KM.¹²

Plaćanja poreza na promet su oslobođeni kupci prve nekretnine u Bosansko-podrinjskom kantonu, dok je u 2016. godini izdvojeno 2.800.000,00 KM za subvencioniranje razlike između tržišne cijene od 1.200,00 KM i ponuđene 900,00 KM po kvadratu kroz projekat izgradnje novih stambenih jedinica. Prethodne 2015. godine Vlada datog kantona je izdvojila 158.000,00 KM za kupovinu zemljišta, plaćanje rente i izradu projektnih dokumenata, dok je po izgrandji objeka subvencionirala mlade kupce do 35 godina starosti sa 350,00 KM po m² novoizgrađenog stambenog prostora.¹³

Brčko Distrikt nema programe za mlade u oblasti stanogradnje, niti usvojenu Strategiju za mlade. Sa druge strane, rijetki su primjeri opština koje se aktivno uključuju u stambenu politiku i koje donose podsticajne mjere u dатој oblasti.

Za razliku of Federacije BiH, u Republici Srpskoj program subvencionisanja kamatne stope na stambene kredite za mlade i mlade bračne parove, koji obuhvata subvencioniranje stambenih kredita dobivenih pod povoljnijim uslovima, se realizuje od 2008. godine i do sada je izdvojeno 7.000.000,00 KM za date namjene. Broj mladih i mladih bračnih parova koji su koristili dati program iznosi 3.039, te pravo na apliciranje za kredit imaju svi mladi i mladi bračni parovi nastanjeni u Republici Srpskoj i imaju do navršenih 35 godina starosti. U 2017. godini za datu namjenu su planirana finansijska sredstva u iznosu od 1.600.000,00 KM, dok su pomenu ta izdvajanja u prethodnim godinama iznosila: 2014. godine: 1.150.000,00 KM, 2015. godine: 1.150.000,00 KM, te 2016. godine 1.480.000,00 KM.¹⁴ Dalje, Vlada finansira kamatnu stopu u iznosu od 0,5%-1,2% zavisno od kategorije kojoj korisnik pripada (mladi bračni par, pojedinac, broj djece, itd.), te na taj način Vlada sufinansira godišnje iznos jedne mjesecne rate kredita.

Analizom postojećih programa, vidimo da su izdvajanja za stambenu politiku nedovoljna te da ne iznose ni 0,10% budžeta kantonalnih, odnosno entitetskih vlasti, dok je puno veći broj kantonalnih vlasti koji nemaju date programe, pa čak ni strategiju/politiku/akcioni plan za mlade. Postojeći programi su većinom dostupni malom broju mladih ljudi koji imaju veća mjesecna primanja, dok je zanemaren puno veći broj mladih ljudi slabijeg mjesecnog dohotka i koji i dalje žive sa roditeljima.

12 Politika za stambeno zbirnjavanje mladih, Forum lijeve inicijative, Sarajevo, 2017.

13 Ibid.

14 Ibid.

jima. Postavlja se i pitanje šta je sa sredinama u kojima uopšte nema stambene izgradnje i iz kojih mlade odlaze kako u gradska područja i bliže većim BH centrima, tako i izvan granica Bosne i Hercegovine.

Sa druge strane, trenutne tržišne kamatne stope kod komercijalnih banaka za programe koji su namijenjeni mladim bračnim parovima (one koje imaju takve programe) iznose oko 6% ali sa rokovima otplate do 10 i 15 godina (rijetki su primjeri rokova otplate dužih od 15 godina). To bi značilo da mladi bračni par za kredit od 100.000 KM i rok otplate od 15 godina plaća mjesecnu ratu od 820 KM što je za veliki broj mlađih ljudi nepristupačno. Čak i kada banke nude određene akcije na stambene kredite za mlade, gdje se kamatne stope kreću od 3-4%, još uvijek dati krediti nisu dostupni većini mlađih ljudi u Bosni i Hercegovini. Na taj način, mlađi ostaju prepušteni sami sebi u rješavanju sigurnog krova nad glavom.

VISOKI TROŠKOVI IZGRADNJE STAMBENIH OBJEKATA

Najznačajniji udio u troškovima izgradnje stana koji direktno utiču na prodajnu cijenu stana jesu troškovi izgradnje (34%), dobit investitora (20%) i zemljište (18%), dok ostali troškovi kao što su troškovi taksi, doprinosa, priključaka na elektro mrežu, itd., čine svega 13% troškova izgradnje stambenog objekta.

Tabela 1. Struktura cijene novoizgrađenog stana

Troškovi izgradnje	34%
Dobit (investitora)	20%
Zemljište	18%
PDV (17% od prodajne cijene bez poreza)	14%
Takse, doprinosi, naknade	4%
Priključci (elektrodistribucija, grijanje...)	2%
Vanjsko uređenje (vodovod, kanalizacija)	2%
Troškovi finansiranja	2%
Projekt	1%
Nadzor	1%
Ostali troškovi (etažiranje, marketing...)	1%
Ukupno	100%

Preuzeto iz: EDA: STANogradnja za mlade: Podrškom do krova, 2010., Dostupno na:
<https://edabl.org/pub/edasl/STANogradnja%20ZA%20MLADE%20E2%80%93%20Podr%C5%A-1kom%20do%20krova.pdf>, str. 20

Kroz politiku subvencioniranja stanogradnje, država može na različite načine uticati na smanjenje prodajne cijene stana u partnerstvu sa investitorom radova, a što će detaljnije biti obrazloženo u preporukama.

NEPOSTOJANJE PORESKIH OLAKŠICA

Za razliku od Republike Srpske, u Federaciji BiH kupac, u ovom slučaju mlađi ljudi nemaju poreske olakšice pri kupovini prve stambene jedinice. Pored plaćanja iznosa PDV-a, mlađi nisu podjednako u svim kantonima oslobođeni plaćanja poreza na promet koji iznosi 5% od vrijednosti nekretnine, te ukoliko i postoje oslobođanja od datog poreza odnose se isključivo na kupovinu stana u novogradnji i kroz kreditni aranžman (primjer Kantona Sarajevo)¹⁵.

Dok sa jedne strane imamo prisutan problem nemogućnosti rješavanja stambenog pitanja mlađih, sa druge strane nailazimo na zanimljiv podatak gdje prema popisu stanovništva iz 2013. godine, samo je Republici Srpskoj je evidentirano 154.743 praznih stambenih jedinica, uključujući i objekte izbjeglica (npr. imaju kuću u naselju X, a nakon 1995. godine žive u naselju Y).¹⁶ U Republici Srpskoj se plaća porez na nepokretnosti i imovinu, dok se u Federaciji BiH ne plaća. Tačnije, u Federaciji BiH građani ne plaćaju porez za vlastiti stambeni prostor, odnosno za stanove i kuće, dok se oporezuju vikendice - kuće za odmor.

Oporezivanje imovine nije regulisano na entitetskom nivou, nego je uređeno zakonima u svakom od deset kantona.¹⁷

Imajući u vidu ideje na kojima počiva socijaldemokratija ovi porezi trebaju biti podsticajni i socijalno distribuirani, npr. jednim dijelom prema mlađima koji nemaju riješeno stambeno pitanje.

DRUŠTVENA NEOSJETLJIVOST POSTOJEĆIH PROGRAMA

Postojeći programi nisu dovoljno osjetljivi kada su u pitanju marginalizovane grupe čak i unutar mlađih. Postojeći programi ne daju posebnu prednost osobama sa invaliditetom, mlađim porodicama sa više članova domaćinstva, te ne dovode neophodno do izgradnje novih naselja i zdravog koncepta življenja, kao i podsticanja manjih i nerazvijenih lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini, što bi trebalo da budu njihove dodane vrijednosti. U tom pogledu najbolje rješenje nude programi stambenog zbrinjavanja u Republici Srpskoj. Takođe, ključna odrednica svih postojećih programa jeste da su oni dostupni užem krugu mlađih ljudi koja imaju veća i sigurnija finansijska primanja i plate.

15 Izvor: http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/a1569-zakon-o-porezu-na-promet-nepokretnosti-i-prava_-precisceni-tekst-.pdf

16 Podaci Zavoda za statistiku Republike Srpske,
Izvor: <http://www.rzs.rs.ba/front/article/2369/>

17 Izvor: <https://www.slobodnaevropa.org/a/oporezivanje-u-bih-sarolika-regulativa/27606625.html>

Također, programom nisu obuhvaćeni mladi ljudi izvan bračnih zajednica, a koji se žele osamostaliti i živjeti odvojeno od roditelja. Važno je napomenuti da upravo stambena zavisnost mlađih od roditelja značajno utiče na individualni razvoj, njihovo psihološke stanje, te može biti uzrok nasilja u porodici, lošeg psihološkog stanja mlađih, neadekvatnog društveno prihvaćenog ponašanja i drugih negativnih pojava u društvu.

Sa druge strane, prilikom izrade stambene politike potrebno je voditi računa da upravo ona dugoročno utiče i na razvoj koncepta zdravih stilova življenja stanovništva. Jedna stambena politika treba da uključi izgradnju svih pratećih objekata i sadržaja, kao što su sportska igrališta i parkovi, biciklističke staze, regulaciju saobraćaja u mirovanju, savremene koncepte upravljanja otpadom u naseljima, dok se sama gradnja mora bazirati na projektima energetske efikasnosti.

NAŠA VIZIJA

Dostojanstven i siguran život predstavlja jedan od osnovnih ljudskih prava, za čije poštivanje se opredjelila Bosna i Hercegovina potpisivanjem niza međunarodnih dokumenata. Mladi ljudi upravo odlaze iz Bosne i Hercegovine zbog nemogućnosti zadovoljavanja svojih osnovnih ljudskih prava, u koje spada i pravo na stovanje i siguran krov nad glavom. Cilj socijaldemokrata jeste da kroz različite programe podrške stambenom zbrinjavanju ranjive kategorije društva mladih i mladih bračnih parova, omoguće kvalitetne osnove i uslove da mladi ne napuštaju Bosnu i Hercegovinu.

Država treba kreirati takve programe podrške koji će se zasnovati na osnovnim načelima jednakosti i solidarnosti, a koja uključuje segment socijalne politike, zdravog življjenja i brige o marginalizovanim skupinama u društvu. Naša vizija se podjednako odnosi na pojedince i porodice, sa aspekta osamostaljivanja i individualnog razvoja nakon napunjene 18. godine života, te sa aspekta promocije porodice kao osnove društva.

Kroz programe neprofitnog drugarskog stanovanja za mlade, mladim ljudima se može omogućiti da zakupljuju stambeni prostor pod uslovima koji su jeftiniji od tržišnih. Kroz jeftine stambene kredite i sufinsaniranje kamatnih stopa mladima se može omogućiti da dođu do stambenih jedinica koje će biti u njihovom vlasništvu. Sa druge strane, potrebno je omogućiti poreske olakšice kroz izmjene i dopune postojećih zakonskih rješenja, te uvođenje dodatnih podsticaja za mlade bračne parove, parove sa dvoje i više djece sa ciljem podsticanja porodice.

Povećanje svijesti stanovništva i promocija koncepta osamostaljivanja će biti naročit izazov za BH društvo, čemu naročito treba posvetiti pažnju u narednom periodu. Rješavanje stambene politike uključuje i niz drugih politika čija implementacija treba ići paralelno, a to su prije svega politike zapošljavanja mladih, reforme obrazovanja i zdravstva.

Realizacijom plana stambenog zbrinjavanja mladih nikako se ne smije zaboraviti aspekt zdravog okruženja i zdravog življjenja. Država treba podsticati programe zaštite životne sredine i primjene programa energetske efikasnosti, od izgradnje parkova i sportskih terena u stambenim blokovima do smanjenja emisije štetnih plinova i gasova. Dugoročno želimo graditi nova energetski efikasna naselja prilagođena potrebama ljudi sa svim neophodnim sadržajima: školama, zdravstvenim ustanovama, institucijama za zabavni i kulturni program, te postojeće stambene objekte i okolinu učiniti zdravom i sigurnom za živjeti.

KAKO OD TRENUITNE STVARNOSTI DO NAŠE VIZIJE: NAŠE INICIJATIVE I PREPORUKE

Na bazi urađene analize, u nastavku je dat pregled konkretnih preporuka i mjera koja se zasnivanju na socijaldemokratskim idejama i vrijednostima.

PROGRAMI NEPROFITNOG DRUGARSKOG STANOVANJA ZA MLADE

Programi neprofitnog drugarskog stanovanja za mlade¹⁸ koji podrazumijevaju izgradnju stambenih jedinica ili prestrukturiranje postojećih prostora u vlasništvu države za potrebe stanovanja za mlade, a koji će se izdavati u najam po povoljnijim uslovima od tržišnih, bez obaveze otkupa stana. Dati program podrazumijeva plaćanje stambenom fondu ili osnovanoj zadruzi „ulazne karte“ kojim se stiče stanarsko pravo na korištenje stana (bez mogućnosti otkupa stana). Ukoliko se osniva zadruga, ista može imati početni kapital od strane države ili više privatnih investitora. Obzirom da se zasniva na solidarnosti, bez obzira na ulog, svi vlasnici imaju ista prava nad zadrugom. Osobe koje uplate „ulazne karte“ u zadruge, dobijaju stanarsko pravo na sve trenutno raspoložive stambene jedinice u vlasništvu Zadruge, uz naravno plaćanje rente po vrlo prihvatljivim cijenama. Po prestajanju potrebe za korištenjem stana, ista bi bila vraćena korisniku, što se smatra jednim od načina ulaganja uštedevine i očuvanja njene vrijednosti više godina.

Također, data preporuka uključuje i osmišljavanje mehanizma za izračun cijene „ulazne karte“, a koji treba da bude realna u odnosu na trenutna kretanja plata, troškova stanovanja i drugih faktora. U Njemačkoj taj iznos se kreće od 2 – 5.000,00 EUR.

Drugarsko stanovanje podrazumijeva instrument pomoću kojeg lokalna zajednica „pomaže u obezbjeđivanju prihvatljivog načina stanovanja građanima koji ne mogu samostalno riješiti svoje stambeno pitanje. Kako bi socijalno stanovanje bilo održivo, mora se zasnivati na sljedećim principima: definisano vlasništvo i način korištenja; organizovano upravljanje i održavanje stambenog fonda/zadruge; definišanje najamnine, kategorije i kriterija korisnika, te postupci dodjele na korištenje.“¹⁹ Ovim programom bi bili obuhvaćeni mladi i mladi bračni parovi, muškarci i žene, sa fokusom na marginalizovane skupine u društvu.

18 U teoriji je prisutan i termin „socijalno stanovanje“.

19 CRS: Priučnik za neprofitno socijalno stanovanje, 2014., str. 27. Dostupno na: http://www.vladars.net/sr-SP-Cyril/Mlada/Ministarstva/mirl/Documents/Priucnik%20za%20neprofitno%20socijalno%20stanovanje_260735198.pdf

POVOLJNI PODSTICAJNI PROGRAMI PUTEM JEFTINIH STAMBENIH KREDITA I SUBVENCIONIRANJA KAMATNIH STOPA

Imajući u vidu neujednačenu praksu stambenog zbrinjavanja mladih u različitim dijelovima BiH, neophodno je insistirati na ujednačenim programima u svim kantonima u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu. Datim programi treba da podrazumijevaju:

- Niže kamatne stope za kredite u odnosu na kamatne stope komercijalnih banaka, gdje će mlađi kupci nekretnine, bez obzira na bračno stanje ili neki manjinski status, moći realizovati kredit preko komercijalnih banaka koje će biti izabrane putem javnog poziva i jasno definisanih kriterija.
- Sufinansiranje kamatne stope od strane države, i to u procentima koji će se formirati zavisno od kategorije/ciljne grupe kojoj pripadaju aplikanti, uz napomenu da aplikanti moraju biti do 35 godina starosti bez diskriminacije, dok se procenti mogu mijenjati tj. povećavati ukoliko osoba ispunjava više uslova.
- Sufinansiranje dijela mjesecne rate kredita (a koja isključuje prethodnu mjeru), i to pod jasno definisanim kriterijima i u određenom vremenskom periodu gdje bi se period sufinansiranja produžio za porodice koje dobiju ili usvoje dijete u periodu trajanja subvencije, kao i za mlađe osobe sa invaliditetom. Ovdje je moguće i uvesti dodatni kriterij za osobe koje plaćaju postdiplomske studije sa ciljem zadržavanja visokoobrazovnog kadra.
- Pored kupovine stambenog prostora (novogradnje i starogradnje), krediti trebaju pokrivati i troškove izgradnje stambene jedinice, kao i rekonstrukcije.

U okviru date preporuke potrebno je donijeti Zakon o subvencionisanju stambenih kredita, gdje bi se jasno precizirali kriteriji i iznosi subvencije od strane države, te koje su ciljne grupe programa. Sličan zakon je početkom jula 2017. godine donijela i Republika Hrvatska.²⁰

²⁰ Za više informacija, zakon je dostupan na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_65_1493.html

PROGRAMI JEFTINIJE IZGRADNJE UZ POMOĆ DRŽAVE

Cilj programa je da se snizi prodajna cijena izgradnje zgrade na način da država učestvuje u troškovima izgradnje za stambene objekte koji će biti namijenjeni mladima. Najznačajniji udio u troškovima izgradnje stana koji direktno utiču na prodajnu cijenu stana, pored dobita investitora (20%), jesu troškovi izgradnje (34%) i zemljište (18%).

Država može ustupiti svoje zemljište za gradnju stambenog objekta, što direktno utiče na smanjenje prodajne cijene stana ciljnoj grupi programa. Na ovaj način država može podsticati gradnju čitavih naselja i uticati na smanjenje migracija iz ruralnih u urbana područja. Data mjera se može koristiti i za individualne gradnje kuća, gdje je investitor direktno mlada osoba ili bračni par.

Sa druge strane, država može da pripremi projekt, bude nadzor pri izvođenju radova, obezbjedi neophodne dozvole i takse i na taj način direktno doprinese smanjenju prodajne cijene stana. Sve ove preporuke je moguće primjeniti i na individualnu gradnju.

UVODENJE DODATNIH PODSTICAJA ZA MLADE SA CILJEM PODSTICANJA PORODICE

Jasno definisati ciljnu grupu koja stiče prava na stambene olakšice, gdje je potrebno voditi računa da dodatne olakšice imaju mladi bračni parovi sa ciljem podsticanja porodice, kao i mladi bračni parovi sa troje i više djece (za svako dijete dodatni podsticaj) sa ciljem podsticanja nataliteta, mladi bračni parovi gdje je jedan ili oba supružnika VSS sa ciljem zadržavanja visokoobrazovanog kadra, mladi koji žive ili planiraju izgraditi/kupiti stambeni prostor na području nerazvijene ili izrazito nerazvijene opštine. Programi trebaju uključivati naročito i olakšice za mlade osobe sa invaliditeom kao jednu od ranjivih grupa u društvu.

Pomenute dodatne olakšise se trebaju primjeniti u svim programima kao što su programi neprofitnog drugarskog stanovanja za mlade (pr. jeftinija „ulazna karta“ ili niža mjesečna renta), programi jeftinih stambenih kredita i subvencioniranja kamatne stope (pr. niže kamatne stope), te programi jeftinije izgradnje uz pomoć države (pr. pokrivanje dodatnih troškova od strane države).

OSLOBADANJE PLAĆANJA POREZA NA PROMET, POVRAT PDV-A I OSTALE PORESKE OLAKŠICE

Izmjenama zakona i podzakonskih akata o prometu nekretninama, potrebno je omogućiti da mladi do 35 godina starosti budu oslobođeni plaćanja poreza na promet pri kupovini prve nekretnine, a koji trenutno u Federaciji BiH iznosi 5% od vrijednosti nekretnine. Ovdje je važno naglasiti da trenutno postoje određene olakšice, ali samo za novogradnju i to da osobe koje kupuju stan imaju pravo na povrat poreza na uplaćenu kamatu po stambenom kreditu. Novim zakonskim rješenjima plaćanje poreza na promet bi bila izuzeta i prva kupovina imovine u starogradnji.

Priilikom prvog prometa novoizgrađenom nekretninom plaća se porez na dodatnu vrijednost u iznosu od 17%, te je potrebno izmjenama i dopunama Zakona o PDV-u mlade i mlađe bračne parove do 35 godina starosti oslobođiti plaćanja datog poreza. Tačnije nakon što se isplati cijena vrijednosti nekretnine prodavcu, kupac u ovom slučaju mladi ima pravo tražiti povrat PDV-a po jasno definisanim uslovima i kriterijima. Oslobođenje plaćanja PDV-a ide po kvadraturi stana, gdje npr. kupac ima pravo povrat do 40m² stana, za još jednog člana porodice dodatnih 10m² (a koji nije ranije koristio ovo pravo).

Sa druge strane, u Federaciji BiH se ne oporezuje nepokretna imovina, kao što je to slučaj u Republici Srpskoj, te uvođenjem pomenutog poreza, generisala bi se značajna finansijska sredstva koja se mogu koristiti za fondove namijenjena upravo rješavanju stambenog pitanja mladih. Značajan broj mladih ljudi dobije određenu imovinu ili najčešće zemljište u nasljedstvo na kojem planira izgraditi vlastiti stambeni objekat, te prilikom takve vrste nasljedstva isto je potrebno oslobođiti od plaćanja poreza.

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE U ODNOŠU NA KONCEPT STAMBENE POLITIKE

Zaština životne sredine treba da bude jedno od temeljnih načela na kojima treba da počiva svaka stambena politika, stoga će se pri implementaciji politike voditi računa o programima zaštite životne sredine i življenja u „zdravom“ okruženju kroz podsticanje energetski efikasne gradnje, dugoročne izgradnje čitavih naselja i proširenja gradova na bazi energetske održivosti, te izvodljivih rekonstrukcija starogradnje. Svaka nova gradnja, bilo pojedinačne stambene jedinice ili čitavih naselja, mora biti bazirana na zaštiti životne sredine i očuvanju okolišta, uz sve prateće objekte kojima će se zadovoljiti potrebe stanovništva za zdravim okruženjem i omogućiti zdravi životni stilovi. Ovi objekti i kapaciteti podrazumijevaju sportska igrališta i staze, parkove, kapacitete za odvajanje i odvođenje smeća, te kulturne sadržaje.

AKTIVNO UKLJUČIVANJE JEDINICA LOKALNIH SAMOUPRAVA U RIJEŠAVANJE STAMBENOG PITANJA MLADIH

U skladu sa nadležnostima jedinica lokalnih samouprava, potrebno je da se i gradovi i općine uključe u rješavanje „krova nad glavom“ za mlade sa područja date lokalne zajednice, i to naročito kroz Program jetinije izgradnje uz pomoć države. Takođe, općine mogu subvencionirati kamatne stope na kredite, te omogućiti mladim ljudima programe neprofitnog drugarskog stanovanja ustupanjem objekata u vlasništvu općine za date namjene.

ANTINACIONALIZAM

UVOD

Nacionalisti u našoj zemlji, od proglašenja nezavisnosti pa sve do danas, nikada nisu imali svoje ekonomske, socijalne, infrastrukturne ili druge razvojne programe, a pogotovo neadekvatan program za mlade ljudе. Sva njihova politička ponuda temelji se na nacionalizmu, strahu i mržnji. Sa takvom političkom agendom ne može se očekivati bilo kakav ekonomski napredak. Svaki put kada se uopće dotaknu ekonomskih ideja ili razvojnih projekata, nacionalisti daju samo paušalne, neosnovane i površne izjave.

Nacionalisti se sa velikim društvenim i ekonomskim krizama suočavaju na isti način na koji dobivaju i glasove. Sveopće nezadovoljstvo građana preusmjeravaju pričom o krivici drugog naroda. Tako, odjednom, za bijedne plate i penzije ne bivaju više krivi i odgovorni oni koji upravljaju državom, nego je kriv i odgovoran onaj tamo narod. Navođenjem historijskih stvarnih i lažnih činjenica nacionalisti potkrepljuju svoje teze i sav gnjev naroda veoma uspješno skreću sa sebe, na obične pripadnike drugog naroda, jednako siromašne i jednako prevarene od vlastitih nacionalističkih elita.

Razuman čovjek bi se, promatrajući nacionalističku politiku zapitao, ako se već radi o ideologiji koja slavi i hvali samo jednu naciju, zar ne bi bilo logično da društveno-ekonomsko blagostanje te nacije bude u prvom planu? Međutim to nikada i nigdje nije bio prioritet nacionalizma. Sva suština ove ideologije svodi se na dokazivanje superiornosti simbolima, mitomanijom, pričama iz historije, omalovažavanjem i dehumaniziranjem drugih, dokazivanjem vlastite odabranosti i svetosti, pričama o vjekovnom neprijateljstvu i sukobu civilizacija, te širenjem mržnje spram drugog i drugačijeg.

Uvijek u historiji i svuda u svijetu, snaga temelja nacionalizma bila je obrnuto proporcionalna praznini novčanika građana i njihovoj socijalnoj nesigurnosti. Nacionalno i socijalno su očito u velikom raskoraku i evidentno je da se nacionalizam i ekonomsko-socijalna nesigurnost međusobno hrane i međusobno podstiču. Ova jedinstvena simbioza ključna je kočnica razvoja društva. Upravo zato ne

možemo samo govoriti da treba podići životni standard i da će time nacionalizam biti oslabljen. Naprotiv, nacionalizam, siromaštvo, socijalna nesigurnost i ekonomска nestabilnost su čvrsti saveznici i mi im se stoga moramo oduprijeti i suprotstaviti kao različitim cjelinama istog problema.

U našoj zemlji danas postoje hiljade različitih inicijativa, akcija i projekata koje se, uglavnom neuspješno, bore sa različitim manifestacijama nacionalizma. Jedan od glavnih razloga za neuspjeh ovih projekata je upravo činjenica da ne postoji zajednička platforma i odgovor nacionalizmu. Pojedinačne akcije nemaju dovoljno snage i energije da se suprotstave ovako krupnom i sveprisutnom problemu.

Mi smatramo da savremeni izazovi zahtijevaju savremene odgovore. Kako je antifašizam nekoć bio oblikovan kao jedinstvena društveno-politička platforma za suzbijanje i borbu protiv fašizma, baš tako nam danas treba antinacionalizam kao zajednička heterogena društveno-politička platforma za suzbijanje i borbu protiv nacionalizma. Ta antinacionalistička platforma mora imati zajednički okvirni cilj i treba svoje predstavnike u vlasti, nevladim organizacijama, medijima, među sindikatima i radnicima, među privrednicima, u akademiji, među studentima, među obrazovnom osoblju i u svakoj drugoj pori društva inficiranoj nacionalizmom. Antinacionalizam mora postati državna politika jer samo tako možemo stabilizovati zemlju, omogućiti socijalni i ekonomski razvoj, te zadržati mlade ljudе ovdje.

POSTOJEĆE STANJE I IDENTIFIKACIJA PROBLEMA

DEFINICIJE NACIONALIZMA

Postoji nekoliko različitih pogleda na nacionalizam i samim tim nekoliko različitih definicija. Upravo je maglovitost u pogledu njegovog definiranja jedan od razloga zašto se nacionalizmu gleda kroz prste i zašto se on provlači i opstaje u našem društvu, ali i u Evropi i svijetu uopće.

Nerijetko se za nacionalizam pogrešno kaže da on može biti pozitivan ili negativan. Također, spominje se benigni nacionalizam, blagi nacionalizam, itd. Sve ove definicije doprinose skrivanju istinskog lica i opake čudi nacionalizma.

Nacionalizam se veoma često miješa sa domoljubljem, odnosno patriotizmom ili sa etnocentrizmom. Dok su ovo pozitivne vrijednosti koje upućuju na ljubav prema zemlji porijekla ili na ljubav prema etničkoj grupi iz koje potičemo, nacionalizam je potpuno druga vrsta ideje koja parazitira na patriotismu i etnocentrizmu. Stoga, danas u društvu i svijetu u kakvom živimo nema mjesta za termine poput pozitivnog, blagog ili benignog nacionalizma. Za pojave koje označavaju ljubav spram vlastite etničke skupine i vlastite zemlje očito postoje adekvatni nazivi – patriotism i etnocentrizam. Nacionalizam, s druge strane, počiva na šovinističkim stavovima o vlastitoj superiornosti u odnosu na druge nacije.

Nacionalizam je kult sopstvene nacije koga karakteriše šovinistički odnos i raspirivanje mržnje prema drugim nacijama. Svoj najviši domet nacionalizam ispoljava kroz genocid i fizičko istrebljenje drugih naroda.¹ Najstrašnije nadgradnje nacionalizma i njegovi najekstremniji oblici su fašizam i nacizam.

KORIJENI I UZROCI NACIONALIZMA

U 18. i 19. stoljeću širom Evrope padaju dogme o svetosti kraljeva, careva i dinastija. Stoljećima prije toga ogromne narodne mase su se kontrolisale upravo ovakvom ideologijom koja je zloupotrebom religije dugo bila neupitni izvor moći za jedan sloj društva.

Kada je različitim revolucijama došlo do rušenja ovakvog poretka, u državama dolazi do paralelnog takozvanog buđenja nacionalne svijesti. Propagirajući vrijed-

1

Enciklopedija Jugoslavije, 1978

nosti poput teorije „krvi i tla“ novi sistem je istiskivao stari. On je podrazumijevao vjerovanje da svaka nacija treba imati svoju zemlju, te je započeo veliki ciklus propovijedanja kako neka zemlja u nekim okvirima pripada nekoj naciji. Kako su ljudi različitog etničkog porijekla živjeli izmješani svuda u svijetu, a pogotovo u Evropi, došlo je do toga da različite nacije polažu pravo na istu zemlju. Rodile su se ideje „velikih“ država koje bi trebale obuhvatati sve krajeve gdje žive ili su živjele određene nacije. Teritorije tih država su se naravno preklapale, što je neizbjegno vodilo u ratove, masovne zločine, protjerivanja i genocide.

Stvaranje nacionalnih identiteta imalo je i svojih pozitivnih strana za vrijeme u kojima je nastalo, kao što su pokreti za osamostaljenja različitih država, međutim ono je otvorilo stoljeća novih ratova i sukoba neviđenih razmjera. Sada kada zemlja više nije pripadala feudalcima nego su na nju pravo polagale različite nacije, brutalnost je dobila novi okvir. Svako ko se nalazio na pogrešnom mjestu u pogrešnom vremenu i nosio pogrešan identitet, na svojoj je koži u protekla dva do tri stoljeća mogao osjetiti svu brutalnost nacionalizma. Ne smijemo zaboraviti da je nacionalizam bio sjeme razvoja svih većih i još strašnijih šovinističkih ideologija kakvi su rasizam, fašizam, pa i nacizam kao njegova do sada najopasnija manifestacija. Ove ideologije rasle su i razvijale se iz nacionalističkih uvjerenja o superiornosti jedne nacije nad ostalima, te o ekskluzivnom pravu jedne nacije na neku zemlju.

Nacionalizam kao šovinistička ideologija ima veoma čvrste temelje u zloupotrebi primarnih ljudskih osjećanja. Naime, domoljublje kao specifična privrženost jedne osobe zemlji i području na kom je rođen i odrastao ili iz koje potiče, te bliskost osobe određenoj kulturi u kojoj je stasao, običajima i jeziku kog smatra svojim, potpuno su zloupotrebljeni od strane nacionalista. Nacionalizam krade i otima ovakve pozitivne osjećaje, te ih inficira svojim tezama o ekskluzivitetu, odnosno gradi svoju teoriju kako taj prostor za kog je pojedinac vezan zapravo pripada samo ljudima koji imaju isto ili veoma slično porijeklo, te ne može da pripada ljudima drugog porijekla. Bilo kakvi pravni okviri ovdje ne igraju značajnu ulogu, nego se „krv“ veže sa „zemljom“ pa tako pripadnik bilo koje druge nacije nema pravo tu boraviti ili to može, ali samo kao svojevrsni podstanar. Nacionalizmu nije bitno ni to da li se tek doselio ili njegova porodica na tom prostoru živi stoljećima duže nego porodica nacionaliste koji ga želi protjerati, on se prosto smatra stranim tijelom jer je drugačiji i stoga ne polaže pravo na tu zemlju.

Nacionalizam pravda sva sredstva kojim se dolazi do ispunjenja takozvanog nacionalnog cilja. Religija i religijske institucije se u pravilu zloupotrebljavaju, a nosioci nacionalističkih ideja svoja nedjela i neljudske ciljeve dodatno pravdaju tobožnjom svetošću, božanskom ispravnošću i navodima kako se ta nacionalistička nedjela upravo i rade u ime božije.

Svi ti argumenti potpuno padaju u vodu na jednoj čisto vjerskoj ravni jer religije svijeta, pogotovo najveće monoteističke vjere, u svojim učenjima ne prizivaju i ne pravdaju nacionalizma, niti on ima ikakvog smisla. Vjere i vjerski izaslanici koji za sebe kažu da su poslani cijelom čovječanstvu i koji u svoju vjeru prizivaju cijelo čovječanstvo, naravno ne mogu ni biti opterećeni nacionalizmom.

Primjera radi u Kur'anu se navodi: O ljudi, Mi smo vas od jednog muškarca i jedne žene stvorili i plemenima i narodima vas učinili da biste se upoznali. Najugledniji od vas kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji; Allah, uistinu sve zna i nije Mu skriveno ništa..²

Skoro isti navod nalazimo u Bibliji gdje se kaže: ... Bog ne gleda ko je ko, nego je u svakom narodu mio Njemu onaj koji Ga se boji i pravdu tvori.³

Još je stotine primjera svetih pisama gdje se može naći otvoreno protivljenje davanju prednosti jednih nad drugima na osnovu nacije. Tu svakako u vodu padaju sve teze o specijalnoj vezi Bošnjaka, Srba ili Hrvata s Bogom jer se sveti tekstovi ograđuju od takve nepravde. Međutim, predstavnici i službenici vjerskih zajednica vrlo često, namjerno ili nenamjerno, upadaju u zamke i igre nacionalista. Kada se vjerski lideri počnu obraćati Bošnjacima umjesto muslimanima, Hrvatima umjesto katolicima, Srbima umjesto pravoslavcima, nacijama umjesto ljudima, već smo zagazili u problem i stavili znak jednakosti između vjere i nacije. Taj znak jednakoštiti nacionalisti već odavno spretno i obilno zloupotrebljavaju na najgore načine, skrnaveći prije svega samo vjeroučenje. Zbog toga je od neizmjerne važnosti da se u borbu protiv nacionalizma koliko god je to moguće uključe i vjerske zajednice i da ne dozvole da nacionalisti zloupotrijebe patriotizam i etnocentrizam pravdajući se vjerom.

Danas živimo u svijetu u kom je podjela na nacije jedna od ključnih političkih podjela, što samo po sebi nije ni negativna niti pozitivna pojava. Postoje, međutim,

² Kur'an, Al-Hudžurat, 13

³ Biblija, Dela 10:34-35

različita viđenja toga šta je uopće nacija. Dok jedni pripadnicima nacije smatraju svakog stanovnika svoje države, drugi pripadnikom nacije smatraju pripadnike određene etničke skupine. Nacija kao pojam ne predstavlja ništa loše niti bilo šta ružno. Nacija je društveno-historijska zajednica ljudi sa sličnim kulturološkim karakteristikama među kojima postoji određena povezanost. U našoj zemlji i na Balkanu općenito termin nacija se poistovjećuje sa etničkom grupom. Niti jedan način posmatranja nacije i identificiranja ne može biti ispravan niti pogrešan, u pitanju je identitet osobe i svaki čovjek ima puno pravo svoj identitet graditi onako kako on ili ona smatraju ispravnim. Nacionalizma je, međutim, ideologija nastala zloupotrebotom nacije.

Svaki nacionalizam bez obzira na njegov oblik, smatramo šovinističkom ideologijom i stoga ga odbacujemo jer ljude odbijamo vagati i dijeliti na osnovu porijekla, identiteta i ličnog opredjeljenja. Bosna i Hercegovina je jedna od zemalja koje imaju problem sa etno-nacionalizmom, odnosno nacionalizam koji za pripadnike nacije smatra sve pripadnike neke etničke skupine. Ovaj problem nije ograničen samo na našu domovinu, nego je i šire regionalno pitanje jer takav nacionalizam divlja u cijelom regionu, a pripadnici sve tri velike nacionalne skupine u BiH u većem ili manjem broju žive i u zemljama regije ili su živjeli tu do posljednjeg rata, koji je također bio produkt nacionalizma.

CILJEVI ANTINACIONALIZMA

Suprotstaviti se nacionalizmu u Bosni i Hercegovini ne znači suprotstaviti se nacijama ili pokušati sustezati bilo čije nacionalno osjećanje, niti to znači napraviti jednu novu miješanu ili neutralnu naciju. Naprotiv, antinacionalizam se mora temeljiti na poštivanju svoje i tudiš nacije, te na brizi i očuvanju svih kulturnih jedinstvenosti različitih nacionalnosti, kao i na poštivanju i brizi onih koji ne žele da se nacionalno izjašnjavaju ili koji pripadaju nekoj nacionalnoj manjini. Kontrateza da će borbor protiv nacionalizma nestati i nacije se često nalazi kod nacionalista, ali ne bi smjela mnogo potresati antinacionaliste. Svaki nacionalizam uvijek se bazira na strahu i tezama da će neko nekoga zamijeniti ili da će se nečiji identitet izbrisati ako se imalo odstupi od politike mržnje i segregacije. Antinacionalizam je daleko od toga i jedan od njegovih temelja je domoljublje i patriotizam, privrženost vlastitoj naciji i poštivanje svih ostalih nacija.

Antinacionalizam ne treba za svoju zadaću uzeti da promijeni nacionalizam ili da ga ublaži. To bi u startu bila pogubna i nemoguća misija. Nacionalizam ima svoje specifikacije, manifestacije, svoje protagoniste, saveznike i svoje sljedbenike, i to će tako i ostati. Jedina promjena koju kod nacionalizma možemo očekivati je određena unutrašnja ideološka mutacija u odnosu na izmjenu okolnosti u kojima se nalazi. Antinacionalizam neće izmjeniti nacionalizam, niti će mu otupiti zube, možda upravo u tim nastojanjima često nalazimo propast hiljadama projekata koji su počinjali dobrom namjerom, ali su završavali sa slabim rezultatima. Nacionalizam će ostati nacionalizam, jedino pitanje je koliko ćemo mu dati prostora.

Antinacionalizam se mora boriti da suzbije nacionalizam, da obznani njegovu istinsku narav, da identificuje i usprotivi se njegovim manifestacijama, da onemogući njegovo regrutiranje novih ideoloških sljedbenika, da njegove protagoniste marginalizira i zabrani im širenje mržnje i huškanje naroda, da saveznike nacionalizma udalji i pokida im veze, da postojeće sljedbenike nacionalističkih ideologija izvuče iz ralja nacionalizma, da se izbori sa korijenima nacionalizma, te da sam antinacionalizam nametne kao univerzalnu vrijednost.

Kao što je antifašizam univerzalna vrijednost koja se stalno i iznova suočava sa novim demonima fašizma, tako i antinacionalizam mora biti izgrađen kao vrijednost koja će se opetovano boriti sa svim manifestacijama, posljedicama i uzrocima nacionalizma, ma kako one mutirale i iza čega god se skrivale, kako danas tako i u vremenu koje će doći.

POSTOJEĆA ZAKONSKA REGULATIVA

Bosna i Hercegovina nema regulative koja se odnosi na borbu protiv nacionalizma ili protiv fašizma, nego je taj problem definisan u okviru govora mržnje i borbe protiv govora mržnje, te u okviru borbe protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje. U skladu s međunarodnim okvirom BiH je usvojila neke propise kojima se reguliše govor mržnje, ali nije uspostavila i osnažila adekvatne institucije i tijela koja bi se trebala suprotstaviti i boriti s ovim problemom.

Govor mržnje kao pojam eksplicitno se ne navodi u krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini, ali se ovi slučajevi podvode pod „izazivanje vjerske i nacionalne mržnje i netrpeljivosti“, što je tretirano Krivičnim zakonom BiH (član 145.a), Krivičnim zakonom FBiH (član 23.), Krivičnim zakonom RS (član 390.) i Krivičnim za-

konom Brčko Distrikta BiH (član 160.). Govor mržnje se donekle tretira i u Zakonu o zabrani diskriminacije, Zakonu o ravnopravnosti spolova i Zakonu o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH.

Treba napomenuti i da su 2010. godine izvršene dopune Krivičnog zakona RS i Krivičnog zakona Brčko Distrikta te da su u njih uključena krivična djela počinjena iz mržnje, a isto je učinjeno i u Federaciji BiH 2016. godine.

Bosna i Hercegovina je također potpisnik međunarodnih dokumenata kojima se nastoji zabraniti i sankcionirati govor mržnje, kao što su: Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Preporuka Vijeća Evrope o govoru mržnje, Konvencija o kibernetičkom kriminalu, te Dodatni protokol uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu. Također, Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je 2016. godine usvojio Deklaraciju o osudi govora mržnje.

Iz svega navedenog evidentno je da u Bosni i Hercegovini postoji određeni zakonodavni i institucionalni okvir za borbu protiv govora mržnje i krivičnih djela iz mržnje, ali očito je da on sam po sebi nije dovoljan. Stepen sankcionisanih incidenta govora mržnje i krivičnih djela iz mržnje je na veoma niskom nivou. Razlozi su višestruki, finansijski, politički, kadrovski, itd., ali svi su rješivi.

MANIFESTACIJE NACIONALIZMA

Nacionalizam je uvučen u svaku poru našeg društva, ali ipak postoje neke njegove manifestacije koje su vidljivije i opasnije od drugih. Također postoje izljevi nacionalizma kojima bi se država mogla suprotstaviti tj. nacionalizam u javnoj sferi, dok s druge strane postoje nacionalističke pojave na koje država nema uticaj ili ima veoma ograničen uticaj, kao što je nacionalizam u privatnoj sferi. Ova politika će se svakako baviti suočavanjem i sprječavanjem nacionalizma tamo gdje je to moguće, odnosno u sferi javnog života.

Najekstremniji i najvidljiviji nacionalizam možemo pronaći u medijima, u online sferi, na utakmicama i sportskim takmičenjima, na političkim nastupima i skupovima, u djelovanju nacionalističkih formalnih i neformalnih organizacija, u obrazovanju i u određenim potezima i odlukama vlasti i državnih organa.

NACIONALIZAM U MEDIJIMA

Nacionalizam u medijima je neupitan, ali se ovom pitanju mora pristupiti sa ekstremnom pažnjom kako se prilikom suzbijanja nacionalizma ne bi narušile medijske slobode kao jedna od najvažnijih vrijednosti demokratskog društva.

Kada govorimo o nacionalizmu u medijima ovdje mislimo na masovne printane i elektronske medije kao što su: radio, televizije, novine, časopisi, itd. Internet portalima ćemo se baviti zasebno u okviru online sfere. Nacionalizam u medijima rijetko dolazi u vlastitoj produkciji, iako se i to sreće, mnogo češće se pojavljuje kroz izjave i nastupe trećih osoba koje dobiju prostor u određenom mediju.

Nema opravdanog razloga da se nacionalizam odnosno huškanje naroda i govor mržnje tretira imalo blaže od neprimjereno sadržaja u medijima tj. od sadržaja koji prikazuje scene ekstremnog nasilja ili od psovki u programu. Nacionalistički sadržaj je podloga za širenje mržnje, netrpeljivosti i nesigurnosti u društvu. Indirektno čini ogromnu štetu stanovnicima, narušava kvalitet života, uništava ekonomiju šireći nestabilnost i generalno primiče nas rubu sigurnosti i izbjivanju rata.

Cenzura nije odgovor, ali ovaj sadržaj u medijima ne smije biti tretiran kao da se radi o najobičnijoj vijesti. Da stvar bude gora senzacionalizam koji govor mržnje nosi sa sobom čini ove sadržaje medijski poželjnijim, te im se otvara poseban i istaknut prostor.

NACIONALIZAM U ONLINE SFERI

Online sfera je danas žarište širenja nacionalizma i nacionalističke retorike. Iz ugodne i udobne anonimnosti mnogi nacionalisti, fašisti, šovinisti, teroristi, šire svoje ideje i stavove te mržnju prema drugima. Na internetu se danas može pronaći najviše sadržaja govora mržnje.

Prije svega tu su informativni portali. Veoma često ovi mediji kao i ostali mediji prenose i šire govor mržnje i to najčešće ne kao vlastiti sadržaj nego kao prenesene izjave i stavove. Sa ovakvim medijskim sadržajem odnosno govorom mržnje u online medijima morali bismo se suočiti na isti način kao i sa govorom mržnje u printanim i elektronskim medijima.

Zatim, tu su komentari na internet portalima koji su, čini se, idealna podloga za

razmjene mrziteljskih stavova. Mnogi odgovorni mediji odlučili su zabraniti komentare na svojim online sadržajima jer umjesto da budu podloga za raspravu i dijalog, oni se pretvaraju u arene opsjednutih nacionalista, sektaša, fašista i drugih šovinista koji šire svoju mržnju.

Također, tu su forumi kao prostori za razmjenu mišljenja i stavova. Njihova popularnost je sve manja, ali i dalje ostaju podloga koja se zloupotrebljava i gdje se nerijetko šire mrziteljski nacionalistički, fašistički stavovi i ideje šovinističkog karaktera.

Društveni mediji poput Facebooka, Twittera, Instagrama su prepuni mrziteljske retorike. Nacionalizam cvjeta na različitim grupama, profilima, stranicama na društvenim medijima. Takozvani „sajber ratnici“ svakodnevno huškaju građane i pozivaju na ratove, osvete, istrebljenja, silovanja, ubijanja, itd. Ništa od ovoga nije bezazленo i bezopasno. Radi se o akumuliranju mržnje i straha koji može kulminacijom prerasti u fizički sukob i odnijeti stvarne žrtve.

Popularni internet servisi poput YouTubea dodatni su izvor govora mržnje. Gotovo da nema videa na ovom servisu koji nacionalisti neće pretvoriti u arenu za međusobne uvrede, prijetnje, huškanje naroda, govor mržnje, pozivanja na rat i ubijanje. Sve u svemu, čini se da svaki put kada na internetu imate mjesto sa velikom cirkulacijom posjetitelja koje vam omogućava anonimno komentarisanje, nacionalisti će taj prostor oteti za sebe i iskoristiti za širenje govora mržnje, dok se mirna i umjerena većina od ovakvih pojava ježi i izbjegava ih. Problem je što nacionalisti na ovaj način regrutuju sve više i više ljudi u svoje redove, a širenjem mržnje iz dana u dan stvaraju sve veće i sve bolje premise za stvarni sukob.

Naposlijetku tu su namjenske internet stranice i blogovi koje nacionalisti koriste za najdirektnije okupljanje i širenje propagande. Na ovim stranicama može se naći sve od uvjetno rečeno standardnog govora mržnje do najgorih i najgnusnijih slika, videa, tekstova, itd.

NACIONALIZAM NA UTAKMICAMA I SPORTSKIM TAKMIČENJIMA

Nacionalističke, fašističke i druge vrste uvreda i izljeva mržnje odavno su standardizirane na sportskim terenima širom zemlje. Mnogi su nacionalizam koji se na sportskim terenima počeo agresivno javljati krajem osamdesetih godina prošlog vijeka nazvali vjesnikom rata. Sve do danas to se nije mnogo promijenilo, iako se

sportski savezi uveliko trude i nastoje kaznama istrijebiti ove pojave.

Nacionalizam, govor mržnje i uvrede na sportskim događajima se ističu najviše transparentima i horskim navijanjima. Transparenti su za sada predmet kazni, dok se horska navijanja ispunjena govorom mržnje i uvredama na rasnoj, nacionalnoj, vjerskoj ili drugoj osnovi, ignorišu. Ne možemo da ne spomenemo i mnoge fizičke sukobe na i oko sportskih terena koji se tretiraju kao huliganizam, ali kod kojih su nacionalizam i nacionalna mržnja glavno gorivo.

NACIONALIZAM U POLITIČKIM ISTUPIMA I NA RAZNIM SKUPOVIMA

Politički istupi obiluju govorom mržnje, a on se pogotovo zaoštari prije izbora. Slobodno možemo reći da desničarske političke snage kontinuirano provociraju političke krize kako bi mogli zaoštiti retoriku i poslužiti se govorom mržnje, a sve u cilju skrivanja praktične nesposobnosti za vođenje države i dobivanja jeftinih političkih poena baš na osnovu govora mržnje.

Pored političkih istupa i skupova, tu su i narodna veselja, teferiči, koride, koncerti koji nerijetko prolaze daleko od očiju šire javnosti i medija, ali koji obiluju mnoštvom nacionalističkih, pa čak i fašističkih simbola, poruka, pjesama i drugih mrziteljskih sadržaja.

NACIONALISTIČKE, FAŠISTIČKE I DRUGE EKSTREMISTIČKE ORGANIZACIJE

U našoj zemlji djeluju formalne i neformalne organizacije koje se veoma jasno deklarišu kao fašističke. Tačnije organizacije koje slijede četničke i ustaške ideologije ili otvoreno podržavaju neonacističke ideje. Također postoje organizacije koje potiču druge vidove ekstremizma koje karakterišemo kao terorizam ili proteroristička nastojanja.

Nacionalističke organizacije su s druge strane donekle skrivene i obično se, kao i sam nacionalizam, nastoje sakriti i nastupiti kao etnocentrične ili patriotske organizacije. Ovo dosta komplikuje situaciju jer čini veoma teškom direktnu zabranu rada takvim organizacijama.

Ove organizacije imaju svoja okupljanja, postrojavanja, medije, ambleme, itd. kojima šire svoju mrziteljsku ideologiju i šovinističke stavove. Nekada djeluju kroz

formalna registrovana udruženja, čak i sa najbenignijim nazivima, a nekada djeluju kao neformalne grupe građana.

NACIONALIZAM U OBRAZOVANJU

Nacionalizam u obrazovanju koji se očituje kroz segregacije i zabrane je vjerovatno jedna od najgorih i najopasnijih manifestacija nacionalizma u našoj zemlji. Više od 50 škola u Bosni i Hercegovini funkcionišu kao „dvije škole pod jednim krovom“. Ovakav apartheid podsjeća na najgore dane rasizma u Južnoafričkoj Republici. Tjerati djecu različite nacionalnosti da pohađaju različite škole nije ništa blaže niti drugačije od tjeranja djece različite rase da pohađaju različite škole. Naraštaji koji se od samog početka uče da su do te mjere različiti da se ne smiju miješati sa ljudima druge nacionalnosti će u najvećoj mjeri odrasti sa ugrađenim idejama nacionalizma, nacionalne čistoće, nacionalne nadmoći, itd. Ovom problemu se daje određena pažnja, ali se o njima ne govori ni približno dovoljno niti sa sviješću o kakvoj strahoti se radi. Kada se tema nađe u medijima više se tretira kao opće mjesto kritike, nego kao alarmantan problem koji traži najveću moguću posvećenost.

Pored problema dvije škole pod jednim krovom, u našem obrazovanju nacionalizam se nazire i kroz zabranu ili ograničavanje školovanja na vlastitom jeziku. U ogromnom broju škola u Bosni i Hercegovini djeca nisu u mogućnosti da ravнопravno uče bosanski, srpski ili hrvatski jezik u skladu s vlastitim izborom njih i njihovih roditelja. Pored toga nisu u mogućnosti da općenito u nastavi koriste jezik po vlastitom izboru. U Republici Srpskoj problem ide korak dalje, pa se djeci Bošnjačke nacionalnosti kao maternji jezik upisuje predmet Bošnjački jezik umjesto Bosanski jezik.

NACIONALIZAM U STRUKTURAMA DRŽAVE

Nacionalizam se, nažalost, manifestuje i u mnogim potezima i odlukama države. Obrazovne ustanove, ulice, mostovi, trgovi, parkovi, nerijetko dobivaju nazive po osobama koje se mogu dovesti u najdirektniju vezu sa fašizmom i nacionalizmom. Na trgovima širom zemlje niču biste ratnim zločincima i fašistima. Najistaknutiji političari uporno javno i sistematski rade na negiranju genocida i drugih ratnih zločina, na poricanju odluka domaćih i stranih sudova, na vrijedanju žrtava ili čak na

onemogućavanju dostojanstvenog obilježavanja stratišta.

Državni organi nerijetko pribjegavaju potezima za koje znaju da će biti protumačeni kao uvreda i provokacija. Institucije, ustanove i javna preduzeća koje finansiraju svi građani nekada se nazivaju po jednoj naciji, što također provocira i gaji nacionalizam. Mnogo je poteza vlasti koji se mogu okarakterisati kao nacionalistički ili kao potezi koji njeguju, gaje i provociraju nacionalizam.

NAŠA VIZIJA BORBE PROTIV NACIONALIZMA

BORBA PROTIV NACIONALIZMA U MEDIJIMA

U suočavanju sa nacionalizmom u medijima moramo biti itekako pažljivi. Kao partijska ideološki podržavamo slobodu medija i bilo kakve cenzure ne dolaze u obzir. S druge strane širenje nacionalizma ili još gore fašizma i drugih vidova ekstremizma kroz medije, njihova promocija i zagovaranje ne može biti tek tako tretirano pod pojmom slobode govora, jer se radi o najdirektnijem ugrožavanju drugih ljudi i njihovih sloboda.

Jedan od načina suočavanja s nacionalizmom u medijima jeste da se on tretira slično kao i neprimjeren sadržaj ili kao scene nasilja. Tačnije da postoji jasna i istaknuta vizuelna oznaka upozorenja za sadržaj mrziteljskog karaktera i govora mržnje, te da se ističe upozorenje roditeljske pažnje i neprilagođenosti za osobe mlađe od 18 godina. U slučaju printanih medija takvi sadržaji bi također morali imati univerzalnu oznaku da se radi o sadržaju koji ima ili može imati mrziteljski karakter i govor mržnje, te da nije primjerena za osobe mlađe od 18 godina.

Definicija govora mržnje i mrziteljskog sadržaja, kao i huškanja naroda morala bi biti jasna i precizna. Primjer ovakvog sadržaja je izjava nekog političara: „Neće meni suditi sudije muslimani“, prikazivanje zastava sa kukastim križevima ili drugim fašističkim oznakama, antisemitističke izjave u medijima, prikazi poruka terorističkih organizacija, itd. Ovakve izrazito šovinističke pojave moraju biti medijski obilježene i ne mogu se tretirati benigno jer ostavljaju itekakav trag na čitateljstvo. S druge strane sama poruka i naznaka da se radi o sadržaju nacionalističkog i mrziteljskog karaktera marginizirala bi sadržaj i odmah ukazala na njegovu opasnost. Adekvatnim uredbama i zakonskom regulativom odgovornost za ispravnu

oznaku snosili bi sami novinari odnosno urednici, dok bi kontrolu vršila Regulatorna agencija za komunikacije i Vijeće za štampu, kao institucije koje su već sada zadužene za kontrolu elektronskih odnosno printanih medija.

Jasno markiranje govora mržnje u medijima ne treba na scenu stupiti samo onda kada to čine domaće javne ličnosti, nego i onda kada to čine strane javne ličnosti koje kroz nacionalističke, rasističke, šovinističke, pa čak i fašističke izjave šire mržnju.

BORBA PROTIV NACIONALIZMA U ONLINE SFERI

S govorom mržnje i svim njegovim oblicima na internetu nužno je pozabaviti se što prije i suočiti se na različite načine. U medijskom smislu online portalni morali bi podlijegati istim principima kojima bi podlijegali i drugi mediji, odnosno morali bi obilježiti svaki članak i sadržaj koji ima ili bi mogao imati karakteristike govora mržnje, nacionalizma, fašizma, terorizma, itd.

Komentari na internet portalima ne mogu i ne smiju ostati prostor za širenje govora mržnje. Ne možemo žrtvovati mir i stabilnost društva zarad nekoliko dodatnih klikova koje portali dobivaju zahvaljujući mrziteljskim raspravama u komentarima. Od portala će se zahtijevati da uređuju svoje komentare, te da će se uvesti kazne za svaki komentar mrziteljskog karaktera koji se zadrži na portalu duže od 5 minuta.

Ovako direktno djelovanje moguće je sa portalima koji su u našoj zemlji prijavljeni kao pravna lica te stoga mogu snositi zakonsku odgovornost. S druge strane većina mrziteljskog sadržaja na internetu će nam biti teško dostupna. Jedan od načina je ako je stranica registrovana u Bosni i Hercegovini pa bi se na odgovornost mogla pozvati osoba na koju je registrovano. U drugim slučajevima kada se radi o međunarodnoj registraciji domene bilo bi mnogo teže ući u trag licima odgovornim za govor mržnje, ali to ne znači da je ovaj zadatak nemoguć.

Svi svjetski odgovorni servisi omogućavaju prijave neprimjerenog sadržaja što bi moglo donekle omogućiti suzbijanje. S druge strane većina tih servisa bi vjerovatno pozitivno reagovala na činjenicu da se određena državna institucija javlja i nudi saradnju, te bi se na taj način mogla kreirati osnova za borbu sa nacionalizmom i

govorom mržnje na velikim svjetskim online servisima, društvenim mrežama, itd.

Najveći problem bio bi suzbijanje i borba s marginaliziranim i malim internet stranicama, blogovima i forumima koje nisu prijavljene u Bosni i Hercegovini. Ta borba i dalje ne bi bila nemoguća, te bi tijelo nadležno za suzbijanje online nacionalizma pronalazilo načine borbe s ovim pošastima.

BORBA PROTIV NACIONALIZMA NA UTAKMICAMA I SPORTSKIM TAKMIČENJIMA

Ako su u Ujedinjenom Kraljevstvu uspjeli suzbiti huliganizam, onda i mi u Bosni i Hercegovini možemo suzbiti nacionalizam, huškanje naroda i mrziteljske ispade na sportskim terenima i tribinama. Pooštravanjem mjera i kazni za sve ispade mrziteljskog karaktera može se dovesti do radikalnog smanjenja i svodenja ovih pojava na minimum.

Trenutno se kazne odnose uglavnom na isticanje simbola i transparenata mrziteljskog karaktera, a mi smatramo da se trebaju proširiti i na horsko pjevanje pjesama nacionalističkih, fašističkih i drugih šovinističkih i mrziteljskih sadržaja. Primjera radi horsko psovanje majke ustaške/balijske/četničke igračima ili navijačima suprotnog tima ne može i ne smije biti pojava s kojom se mi kao društvo mirimo i koju prihvativamo kao normalnu svakodnevnicu.

Evropski nogomet već odavno bije bitku s rasizmom i rasističkim ispadima, nema nikakve prepreke da mi bijemo bitku sa svojim demonima, s nacionalizmom i fašizmom na utakmicama.

BORBA PROTIV NACIONALIZMA U POLITIČKIM ISTUPIMA I NA SKUPOVIMA

S obzirom da se radi o liderima i istaknutim javnim ličnostima, govor mržnje kod političara, a naročito kod izabranih dužnosnika, morao bi biti posebno tretiran i okarakteriziran kao naročito opasan. Nije isto kada se nacionalističkom retorikom služi neka anonimna osoba internetu i kada ti stavovi dolaze od nekoga ko ima javni ugled, ko se smatra liderom i za koga se ljudi povode.

Zakon je nužno redefinisati tako što će se pooštiti kaznene odredbe za govor mržnje i tako što će se u okviru tužilaštava i sudova posvetiti dodatna pažnja ovom problemu. Specijalizirano državno tijelo koje će se boriti protiv nacionalizma treba aktivno učestvovati u podnošenju krivičnih prijava i prikupljanju dokaza za govor mržnje.

Također nužno je u zakon pored govora mržnje uvesti i posebnu odredbu za huškanje naroda. Ova odredba nalazi se i u njemačkom zakonodavstvu gdje se kažnjava kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Sva okupljanja koja obiluju nacionalističkim i fašističkim folklorom i ikonografijom, trebaju također biti predmet izmjene zakona. Novim uredbama i izmjenama mora se odgovornost za nacionalističke i mrziteljske ispade mora se posebno kažnjavati i to na teret organizatora. Ovo se odnosi na sva okupljanja od koncerata, marševa, protesta, teferića, korida, stranačkih skupova, i svih drugih okupljanja. Teret suzbijanja ovakvih pojava je na organizatoru koji već sada po zakonu mora obezbjediti osiguranje skupa. Svaki put kada organizator ne uspije ukloniti i sprječiti ove pojave treba biti sukladno finansijski kažnen.

BORBA PROTIV NACIONALISTIČKIH, FAŠISTIČKIH I DRUGIH EKSTREMISTIČKIH I ŠOVINISTIČKIH ORGANIZACIJA

Socijaldemokrati već odavno nastoje i u zakonsku proceduru dostavljaju različite odredbe koje bi direktno trebale zabraniti rad fašističkim organizacijama, isticanje fašističkih simbola, kao i rad proterorističkim i drugim ekstremističkim organizacijama. Na ovoj zabrani svakako treba i dalje insistirati, ali ona neće sprječiti nacionalizam i nacionalističke organizacije.

Zakon bi se morao proširiti i obuhvatiti termin mrzilačkih grupa kao posebne vrste organizovanog djelovanja s ciljem širenja mržnje i konačno eliminacije objekta mržnje. Mrzilačka grupa može biti formalna i neformalna, također može okupljati anonimne osobe, a može u svom sastavu imati i javne ličnosti čime mrzilačka grupa dobiva na težini i opasnosti. Ako je nacionalističke organizacije teško prepoznati i identifikovati striktno po imenu, njihovo djelovanje i rad može pokazati pravo lice te ih se onda može u skladu sa zakonom zabraniti ili kazniti zbog formiranja i djelovanja u okviru mrzilačkih grupa.

BORBA PROTIV NACIONALIZMA U OBRAZOVANJU

Dvije škole pod jednim krovom se moraju najhitnije zabraniti. Sve takve škole moraju se objediniti, a razredi izmiješati. Nastavno osoblje se mora zadržati i nastava se mora izvoditi po jedinstvenom planu i programu. Niti jedna škola u ovoj zemlji ne smije djelovati na principima nacionalizma, rasizma i segregacije, a pogotovo se to ne smije dešavati u školama koje se finansiraju javnim novcem, odnosno novcem svih građana. Ovo će biti težak i kompleksan posao, ali nije nemoguć, pred nacionalizmom i ovako odvratnom segregacijom ne smijemo posustati niti imamo pravo na bilo kakve kompromise kada je u pitanju civilizacijski minimum.

Po pitanju učenja vlastitog jezika i pohađanja škole na vlastitom jeziku smatramo da je najbolje sam predmet nazvati neutralnim imenom „Maternji jezik“ ili „Naš jezik“. Prihvatljiva varijanta je i predmet nazvati „Bosanski/Srpski/Hrvatski jezik“, bilo kojim redoslijedom. U okviru toga djeca trebaju učiti sve tri jezičke norme jer se radi o tri zvanična i priznata jezika na teritoriji cijele države. Sama djeca moraju biti u mogućnosti da slobodno biraju kojim jezikom i kojim pismom će se služiti u školovanju.

Sva djeca moraju poznavati standarde i pravila sva tri ustavno važeća jezika u našoj državi i moraju imati pravo školu pohađati i koristiti onaj jezik i ono pismo koje žele. Na tragu tog rješenja moramo omogućiti univerzalna prava na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, tako da svako dijete može koristiti jezik koji želi i nazivati ga njegovim imenom. Naša obaveza kao društva morala bi biti da idemo još i dalje, odnosno da počnemo razmišljati o omogućavanju učenja maternjeg jezika nacionalnim manjinama, ali to je još naredni iskorak koji čeka naše društvo u procesu normalizacije i borbe protiv nacionalizma.

BORBA PROTIV NACIONALIZMA U DRŽAVNIM STRUKTURAMA

Nacionalizma u državnim strukturama ne možemo se riješiti jedinstvenim polugama, nego je neophodno da akteri na vlasti ulože značajan trud kako bi se donijele potrebne izmjene. Promjeniti imena javnih prostora i ustanova, ukloniti biste fašistima i ratnim zločincima, obilježiti sva mjesta stradanja civila bez obzira gdje se ona nalaze, uvesti najoštrije kazne za negiranje genocida i drugih sudski dokazanih zločina protiv čovječnosti, preimenovati institucije i javne kompanije koje nose nazive samo po jednom narodu, itd. Sve su to različite mjere potrebne na ovom putu.

KREIRANJE MEHANIZMA ZA BORBU PROTIV NACIONALIZMA I PROMOCIJI ANTINACIONALIZMA

Pored borbe s manifestacijama nacionalizma koje smo već naveli, također moramo organizovano i planski raditi na borbi protiv korijena nacionalizma, na suzbijaju mržnje i straha kao osnove ove poštasti, na izgradnji opsežne antinacionalističke platforme i izgradnji mehanizama za borbu protiv nacionalizma. Za to nije dovoljno samo da se kažnjava i zabranjuje površna manifestacija već nabujale poštasti nacionalizma, nego je nužno da se izgradi sistem koji će kroz upoznavanje i približavanje ljudi različitih nacionalnosti, skidati mrene predrasuda s njihovih očiju i samim tim umanjivati prostor za gajenje nacionalizma ili bilo kakvog sličnog šovinizma.

Centralno rješenje za aktivnu i pasivnu borbu sa uzrocima i posljedicama nacionalizma je kreiranje jedinstvenog mehanizma odnosno državnog tijela ili institucije koja će se boriti protiv nacionalizma i koja će raditi na izgradnji i promociji antinacionalizma. Taj mehanizam mora imati razgranatu strukturu i na ovom putu asistirati svim granama vlasti. Ono mora imati kapacitet da izvršnoj i zakonodavnoj vlasti pomogne pri donošenju prijedloga zakona koji će omogućiti odgovor na najopasnije manifestacije nacionalizma, mora imati kapacitet da se izbori s nacionalizmom u medijima na način kako smo naveli. Također treba imati timove koji će suzbijati i boriti se s problemom nacionalizma u online sferi, kao i posebne sektore koji će ovu borbu prenijeti na sportske terene, te sektor koji će kroz saradnju sa različitim obrazovnim institucijama i ustanovama suzbijati nacionalizam i izvore nacionalizma u nastavnom planu i programu kao i u školama direktno. Projekat ukidanja dvije škole pod jednim krovom morao bi biti jedan od najvažnijih za ovaj mehanizam. Kroz iscrpnu i podrobnu dokumentaciju tijelo za borbu protiv nacionalizma moralo bi asistirati i pravosuđu te podnosići krivične prijave za sve vidove nacionalizma kažnjive zakonom. Također, u vrhu prioriteta djelovanja ovog tijela mora biti borba za ukidanje mrziteljskih organizacija i donošenje izmjena zakona koje će to učiniti krivičnim djelom zajedno sa krivičnim djelom huškanja naroda.

Ovo tijelo također treba raditi na projektima aktivnog suzbijanja izvora nacionalizma potičući projekte razmjene studenata i učenika unutar Bosne i Hercegovine, organizacijom i popularizacijom putovanja mladih osoba unutar zemlje te kolektivnim ekskurzijama u različite krajeve države. Tijelo za borbu protiv nacionalizma moralo bi također poticati različite kulturne i sportske aktivnosti kojim bi se

promovisao antinacionalizam i zbližavao i upoznavao ljudе različitih nacionalnosti, pronalaziti načine da se antinacionalizam nametne kao referentna tačka popularne kulture, te sam organizovati i provoditi reklamne kampanje koje bi se borile protiv nacionalizma i drugih vidova šovinizma i ekstremizma. Mehanizam za borbu protiv nacionalizma ne mora biti stalno tijelo, on može biti privremeno tijelo koje bi se nakon svoje misije moglo rasformirati ili uprostiti u skladu s rezultatom svog rada. Ono također ne mora biti tijelo na jednom nivou, naprotiv više nivoa vlasti mogu praviti tijela koja će djelovati u okviru jedinstvenog mehanizma.

Iako smo mnoge funkcije sumirali u jedan mehanizam, ipak se sva rješenja ne kriju samo u tom koraku formiranja samog mehanizma. Vlasti svih nivoa morale bi također formirati i fondove koji će finansirati antinacionalističke projekte nevladinih organizacija, kako bi se ljudski i kreativni potencijal ovih organizacija fokusirao na bavljenje problemom nacionalizma i širenjem antinacionalizma kao univerzalne vrijednosti i zajedničke platforme, te borbom protiv mržnje i govora mržnje.

Od svojih stranih partnera također trebamo tražiti da pitanje pomirenja, inkluzije, borbe protiv govora mržnje, borbe protiv nacionalizma i šovinizma općenito ponovo stave u vrh prioriteta, kako bi nam pomogli u izgradnji društva oslobođenog međuetničke mržnje.

Vijeća, skupštine i parlamenti svih nivoa trebali bi formirati posebne komisije za nadgledanje borbe protiv nacionalizma, fašizma i drugih vidova ekstremizma, te protiv govora mržnje općenito. Te komisije bi pratile stanje, te predlagale mјere koje bi pomogle borbu protiv nacionalizma.

Pravosudna tijela za provođenje zakona treba posebno ojačati, te u sklopu njih formirati specijalizirane timove za suzbijanje i borbu protiv nacionalizma, fašizma i drugih vidova šovinizma, te za borbu protiv govora mržnje i mrziteljskog djelovanja općenito.

Neki će reći da su ove mјere nemoguće, preoštре, da se ne trebamo ovim problemom uopšte baviti. Mi smatramo da se bosanskohercegovačko društvo nalazi na raskrsnici gdje treba odabrati da li će se konačno suočiti s nacionalizmom kao problemom ili čemo ga nastaviti tretirati kao najnormalniju pojavu.

Mržnja ima svoje stadije razvoja i nije nimalo bezazlena. Isprva objekat mržnje biva napadnut verbalno, a verbalno nasilje se vremenom razvija, akumulira i pod odgovarajućim okolnostima prelazi u fizičko nasilje s ciljem eliminacije objekta mržnje.

Ako je naš odgovor na sveopšti nacionalizam to da trebamo samo prihvati mrziteljsku retoriku i živjeti s njom, neka nas ne čudi što desetine hiljada mladih odlaze jer ne žele život provesti u mržnji ili okruženi mržnjom, nacionalizmom, šovinizmom, i ne žele čekati kada će ta verbalna mržnja prerasti u fizički pokušaj istrebljenja.

Problem nacionalizma je heterogen, on nalazi u svaku poru društva, stoga nam je potreban čitav niz različitih odgovora, ali i jedno centralno tijelo koje bi koordiniralo i nosilo aktivnu borbu protiv nacionalizma i gradilo antinacionalizam kao društvenu vrijednost. Samo takav opsežan, kompleksan i sinhroniziran mehanizam može donijeti željeni rezultat u borbi protiv nacionalizma. Dalnjim javnim raspravama i promišljanjima može se odlučiti kakvo to tijelo treba da bude, o kakvoj ustanovi se radi, ali ono što je sigurno je da za njegov rad nisu potrebna dodatna finansijska izdvajanja, nego se ionako prenatrpani kadrovi u javnim institucijama trebaju samo preraspodijeliti tako da se viškovi uposlenih preusmjere u ovo tijelo. Umjesto što nam silna administracija radi more poslova koji bi se svakako trebali automatizovati na nivo kompjuterskih aplikacija, ljudske kapacitete bi bilo mnogo važnije iskoristiti u borbi sa ovakvim stvarnim i velikim problemima društva.

Čak i nakon uspješno provedenih koraka i reformi ne smijemo zaboraviti da je nacionalizam, baš kao i fašizam, živa materija. Nakon što ga pobijedimo na svim navedenim frontovima, on će pronaći način da se kamuflira, sakrije i djelovati će koliko može i kako može, čekajući pravu priliku da iskoristi svoj puni kapacitet i doneše sukobe i ratove. Nacionalizam, baš kao i fašizam, traži stalnu budnost i konstantnu borbu. Baš zato su antifašizam i antinacionalizam vrijednosti koje se ne mogu svesti na neko historijsko razdoblje, nego su univerzalne i trajne.

SIGURNA I UREĐENA ZAJEDNICA

UVOD

Kriminalitet, kao i osjećaj (ne)bezbjednosti uopšte, goruće je pitanje modernih društava u Evropi i šire. On sigurno predstavlja svakodnevni razlog za brigu te prioritetni predmet mnogih naučnih istraživanja i različitih vidova diskusija. Prilikom elaboriranja i evoluiranja navedenog problema, izvode se jedinstveni zaključci koji rezultiraju preporukama, prema kojima lokalne vlasti trebaju podnijeti glavninu tereta u prevenciji kriminaliteta.

Inovacije u prevenciji kriminaliteta, koje se primjenjuju u posljednjih nekoliko godina u razvijenim zemljama svijeta, zasnivaju se na radikalno drugačijem pristupu od onoga što mi u BiH doživljavamo kao uspješno. Ustaljenu represivnu reakciju organa formalne socijalne kontrole u velikoj mjeri zamjenjuju proaktivna djelovanja. Ona imaju za cilj predupređenje svih situacija i djelovanja koja bi mogla poprimiti razmjere protivpravnih ponašanja. Ovakva, preventivno orijentirana djelatnost obuhvata sistem planskih praćenja izvorišta ugroženosti zajednice od kriminaliteta kroz kompleks energičnih, neposrednih tačno određenih mjera i radnji. Dakle, sadržajno poznavanje fenomena kriminaliteta, s pridržavanjem određenih principa u radu, preduslov je uspješnog provođenja raznolikih mjera prevencije.

Koncept institucionaliziranog organizovanja prevencije kriminaliteta podignut je i na međunarodni nivo. Naime, u okviru Savjeta Evrope (Council of Europe – CE), formirana je Organizacija za prevenciju kriminaliteta, koja ima primarni zadatak da daje preporuke vladama država članica (CofE) da osnuju, stimuliraju te podržavaju agencije za prevenciju kriminaliteta na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Danas kriminalitet negativno utiče na značajan procenat stanovništva. On za sobom povlači mnoge druge devijacije: visoke društvene i ekonomski troškove; uzrokuje gubitke, povrede i emocionalne patnje kod žrtava i njihovih porodica; umanjuje sposobnost građana da uživaju u prednostima materijalne stabilnosti; umanjuje povjerenje javnosti u demokratske procese; stimuliše ekstremističke pokrete; može izazvati antievropska osjećanja; predstavlja prijetnju ljudskim pravima i demokratskim institucijama; provocira pretjeran strah ili nesigurnost, te što je još i gore, potrebu za osvetom ili međuetničkim sukobima.

Upravo zbog ovih činjenica kriminalitet predstavlja prijetnju demokratiji u cijelosti jer podstiče rasističke i „zaštitničke“ impulse, te djeluje kao poziv na „pojednostavljene“ oblike pravde kod kojih se ne obraća pažnja na poštivanje slobode i ljudskog dostojanstva. Prilikom suzbijanja tzv. „urbanog kriminaliteta“, neophodno je uzeti u obzir i pravo na privatnost, te njegova moguća kršenja. Kao primjer može poslužiti i sve veći broj kamera na javnim površinama, čije je korišćenje prepozna-

to kao legitimno sredstvo za sprečavanje kriminaliteta, a opet je kontraverzno sa stanovišta prava na privatnost (zaštitarske agencije ...).¹

Najosjetljiviji dio svake zajednice jesu djeca i mladi. Zbog svog nedovoljnog psihofizičkog razvoja veoma su podložni kako viktimizaciji, tako i raznim oblicima počinjenja delikventnih i nasilnih ponašanja. Da li će se neko dijete ponašati nasilno ili biti žrtva ne zavisi samo od ličnosti djeteta, nego u značajnoj mjeri i od okoline u kojoj dijete živi i odrasta. Neki od problema na koje želimo da ukažemo i ponudimo rješenja su:

- Maloljetnička delikvencija
- Nasilje u porodici
- Nasilje u školi
- Nasilje na sportskim terenima
- Govor mržnje na internetu
- Kladionice, kockanje, alkohol, droga
- Sigurnost mladih u saobraćaju
- Vandalizam

Treba naglasiti da se rješenje ovih problema ne može uvijek posmatrati odvojeno jer, često, imaju zajedničke uzroke i predstavljaju jedinstveno narušavanje osjećaja sigurnosti i uređenosti jedne zajednice.

¹ Evropska urbana povelja poziva se na pravo građana Europe da žive u „bezbjednim i zaštićenim gradovima, slobodnim, u onoj mjeri u kojoj je to moguće, od kriminaliteta, delinkvencije i agresije.“ Član 29. Amsterdamskog sporazuma tiče se cilja Evropske unije da građanima omogući visok stepen bezbjednosti sa stanovišta sloboda, zaštite i pravde tako što će zemlje članice usvojiti zajedničke akcije u domenu policijske i pravosudne saradnje na pitanjima kriminaliteta.

POSTOJEĆE STANJE I IDENTIFIKACIJA PROBLEMA

Unatoč naporima velikoga broja međunarodnih organizacija diljem svijeta, kako u razvijenim tako i u nerazvijenim zemljama, koje rade na sprečavanju zlostavljanja i zanemarivanja djece, mediji sve češće izvještavaju o sve ekstremnijim i sve bizarnijim slučajevima u kojima djeca postaju žrtvama roditelja, rodbine, prijatelja ili neznanaca. Sjetimo se samo tužnih slučajeva Denisa Mrnjavca (17 godina) iz Sarajeva, Haruna Mujkića (11 godina) iz Zenice, te Mahira Rakovca (14 godina) iz Sarajeva. Već „samo“ ova tri slučaja bi trebala biti dovoljna da nam prikažu koliko je vršnjačko nasilje ozbiljan problem i problem za koji ne smijemo dopustiti ni najmanje zanemarivanje u otkrivanju i iznalaženju rješenja.

PRESTUPNIŠTVO MLADIH

Rezultati ISRD studije² pokazuju da je svako sedmo dijete (ili 14,1 %) bilo je uključeno u jedan ili više oblika prestupničkog ponašanja do svoje šesnaeste godine života.

U pogledu prestupništva sa elementima nasilja, nasilje nad životinjama pojavljuje se kao najčešći oblik neprihvatljivog ponašanja, sa značajnim razlikama u uzorku iz FBiH (5,0 %) i RS (1,1 %), kao i nošenje vatreng i hladnog oružja u školu koje je prisutno u 3,2 % slučajeva u ukupnom uzorku (RS= 1,8; FBiH= 3,6).

Svaki dvanaesti učenik iz FBiH barem jedan put je učestvovao u grupnim tučama, dok je to svaki trideseti učenik iz uzorka za RS. Praktično, u FBiH 2 do 3 učenika po odjeljenju, a u RS jedan učenik po odjeljenju sudjeluju u grupnim tučama.

Najučestaliji oblici imovinskog prestupništva su pisanje grafita (14,7 %) i vandalizam (4,2 %), kao oblici ponašanja usmjerenih na oštećenje imovine. U grupi ispitivanih ponašanja čije su radnje usmjerene na ostvarivanje nekog oblika imovinske koristi, osim krađe iz prodavnice (3,3 %) i krađe (2,3 %), niti jedan drugi oblik imovinskog prestupništva se ne pojavljuje u procentu većem od 1 %. Ovaj nalaz u direktnoj je suprotnosti sa zvaničnim statistikama organa formalne socijalne kontrole, prema kojem više od 70 % maloljetničkog prestupništva zapravo imovinsko prestupništvo.

² Međunarodna studija o samoprijavljenom prijestupništvu djece (e. International Self-Report Delinquency Study - ISRD) se provodi u mnogim zemljama svijeta, a 2016. Godine po drugi put u Bosni i Hercegovini (BiH). Prvi put u BiH je provedena 2005/2006. godine.

Korišteni upitnik je standardizovan za međunarodno istraživanje i prilagođen upotrebi na nivou 40 država u Evropi i svijetu, poštujući lokalne/regionalne uslove i okolnosti, te organizaciju i pravnu regulativu obrazovnog sistema pojedinih država/regija. Upitnik je koncipiran kao on-line formular koji je posebno zaštićen u smislu zaštite i povjerljivosti prikupljenih podataka. Anketni upitnik korišten u ovom istraživanju je preveden i prilagođen na tri jezika u BiH (srpski, bosanski i hrvatski), i dva pisma (latinicu i cirilicu), te koncipiran u skladu sa obrazovnim sistemom u BiH.

U anketiranju su sudjelovala djeca koja su u trenutku istraživanja pohađala završne razrede osnovne škole (VII, VIII i IX razred). Od ukupno 2.149 ispitanih djece, je bilo 51,5 % djevojčica, a 48,5% dječaka. Kada je u pitanju starosna struktura, učenici su bili starosti od 11 do 18 godina. Prosječna starost ispitanih učenika je bila 13,57 godina.

Tri od deset učenika prijavljuju konzumiranje alkoholnih pića. Kada je riječ o upotrebi hašića/kanabisa/marihuane, ovo ponašanje prijavljuje jedan od četrdeset učenika. Iz ove grupe zabranjenih ponašanja vrijedan je pažnje i podatak o rasparčavanju, odnosno dilanju droga, koje potvrđuje 1 od 100 ispitanika.

Posmatra li se veza između uzrasta i prestupništva, može se reći da najčešće učenici osmih razreda prijavljuju sudjelovanje u prestupničkom ponašanju. Također, na temelju rezultata može se zaključiti da neki učenici počinju sa vršenjem prestupničkih ponašanja i prije sedmog razreda.

Kada je u pitanju odnos prestupništva i spola respondenata, važno je podsjetiti da se u zvaničnim evidencijama, osobe ženskog spola pojavljuju sa sudjelovanjem ne većim od 10 %. Istovremeno, uvriježeno je mišljenje da je prestupništvo, u pravilu, „muška“ stvar. U ovom istraživanju je konstatovano da su djevojčice za-vršnih razreda osnovnih škola u Bosni i Hercegovini uključene u gotovo sve oblike prestupništva. Izuzetak predstavljaju korištenje „lakih droga“ i rasparčavanje droge u RS. Kod određenih oblika prestupničkog ponašanja, djevojčice ravnomjerno participiraju sa dječacima.

VIKTIMIZACIJA DJECE

Oblici viktimalizacije koji se javljaju u najmanjem obimu su zločini iz mržnje, teško fizičko kažnjavanje od strane roditelja i razbojništvo.

Kada se sagleda uzrast učenika i viktimalizacija, rezultati sugeriju da se viktimalizacijsko iskustvo pojavljuje u uzrastu između desete i jedanaeste godine. Sa druge strane, podaci o uzrastu počinilaca fizičkog napada sugerisu da su počinioци u pravilu starija djeca, uzrasta od 13,5 do 16 godina. Prema procjeni ispitanika-žrtvi, nešto su stariji počinioци razbojništva i zločina iz mržnje sa oko šesnaest godina, dok su nešto mlađi oni koji vrše fizičke napade (13,5 do 14 godina). Dakle, opći je utisak da su učinioци u prosjeku stariji četiri do šest godina od žrtve, što nesumnjivo asocira na tradicionalne obrasce ponašanja u osnovnim školama, prema kojima u pravilu stariji učenici maltretiraju mlađe učenike.

Dječaci su češće žrtve razbojništva a djevojčice uznenimiravanja putem informaciono-komunikacionih tehnologija. U pokazateljima iz ove grupe pitanja ističu se oblici sa upotrebotom sile, karakteristični za muškarce napadače, dok se djevojčice kao napadači u nešto većem broju označavaju kod počinjenja zločina iz mržnje.

Prostori i prostorije u i oko škola mjesta su koja učenici označavaju kao mjesta na kojima se različiti oblici viktimalizacije najčešće dešavaju.

U pogledu razloga za doživljene napade i prijetnje, viktimalizirana djeca najčešće (8,1 %) prijavljuju drugačije političko ili društveno mišljenje, socijalni status i vjerske razloge. Diskriminacija, bez obzira na njen oblik i razlog, ne bi se smjela ignorisati.

ZLOUPOTREBA SUPSTANCI

Pojava koja je najprisutnija je konzumiranje alkohola. Naime, tri od deset učenika su u životu konzumirali alkohol. Iznad jednog procenta, od ispitivanih pojavnih oblika, iskazuje se još jedino upotreba hašiša/kanabisa/marihuane sa 2,4 %.

Ukoliko u nekoj osnovnoj školi, u sedmim, osmim i devetim razredima ima ukupno 200 učenika (u svakom razredu po tri odjeljenja, a u svakom odjeljenju 20 – 25 učenika), onda ovi procenti znače da u toj osnovnoj školi imamo:

- 5 učenika koji su koristili ili koriste kanabis/marihuanu/hašiš,
- 2 učenika koja dilaju drogu,
- 1 učenika koji koristi XTC, LSD, spid, amfetamine ili slične droge,
- 1 učenika koji koristi heroin, kokain ili krek.

Djeca u osnovnim školama sa konzumiranjem alkohola počinju od 12. godine života. „Lake droge“ se počinju učestalije pojavljivati u upotrebi od 13. godine života, da bi „teške“ droge u obzir došle u 14. godini života.

NASILJE PUTEM IKT-A

Broj korisnika interneta u svijetu se kontinuirano povećava. To je slučaj i u Bosni i Hercegovini gdje je stopa korištenosti interneta za 2015. godinu iznosila 72,41% (RAK, 2016). Razvoj informaciono-komunikacijskih tehnologija (IKT) uslovio je da se generacije djece mlađe od 1995. godine rađaju u visokotehnološkom okruženju u kojem su napredne tehnologije sastavni dio njihovog života pri čemu njihovi roditelji nisu bile u istoj prilici da koriste slične tehnologije. Ovaj mogući generacijski jaz bitan je faktor za provođenje ovakvih istraživanja.

Rezultati istraživanja³ provedenih na reprezentativnom uzorku u BiH pokazuju da su djeca završnih razreda osnovnih škola vrlo često postaju žrtvom u cyber prostoru. Takođe su upravo oni ti koji vrlo često povrijeđuju prava drugih osoba.

Djeca na internetu najčešće traže zabavu (igranje igrica 59,8%, komunikacija sa poznatima i nepoznatima 87,3%, skidanje sadržaja poput muzike i filmova 76,7%, traženje drugih zanimljivih sadržaja 85%, i sl.). Gotovo sva djeca iz uzorka su korisnici društvenih mreža (njih 90,4% iz ukupnog uzorka ili 100% srednjoškolaca) i tamo provode najviše svog vremena. Nadzor roditelja nad korištenjem interneta od strane djeteta je vrlo ograničen. Veliki broj roditelja naprsto vjeruje svojoj djeci i tek pitaju neke stvari ako ih nešto zanima. Djeca opet kažu da im roditelji ne brane da koriste internet (48%), a prije svega jer oni o tome malo znaju (70%).

Djeca dijele veliki broj ličnih podataka na internetu (lične slike 78,7%, adresu stanovanja 25,5%, datum rođenja 50,9%, slike prijatelja 43,2%, naziv škole 43,2%, šta vole 40,9% i sl.), što se može prepoznati kao svojevrstan rizik. Polovina ispi-

³ Muratbegović, Vujović: PONAŠANJE I NAVIKE DJECE NA INTERNETU: stavovi djece, roditelja i nastavnika informatike, Save The Children, Sarajevo 2016

tane djece (48,5%) je dobijala poruke od nepoznatih osoba. Svako četvrtu dijete (23,1%) je odgovaralo na takve poruke, a svako deseto dijete (11,4%) od ukupnog broja je pristalo da se vidi uživo sa osobom koju je upoznalo na internetu.

Vještine djece da se sami zaštite prilično su ograničene, a to ih čini dodatno ranjivim. Svako šesto dijete (16,0%) ne zna da blokira osobu na Facebooku, Viberu, ili na pozivima u mobilnom telefonu, dok njih skoro trećina (30%) to ne zna učiniti na e-mailu. Svako peto dijete ne zna promjeniti podešavanja privatnosti profila (18%), a svako četvrtu dijete (26%) ne zna pronaći informacije o tome kako koristiti internet na siguran način. Nalazi istraživanja pokazuju da kada im se desi neprijatno iskustvo na internetu oni najviše vjeruju svojim roditeljima (70,2%), a značajno manje nastavnom (22,9%) ili stručnom osoblju u školama (32,3%).

NAŠA VIZIJA

Kako bi se u borbi protiv gore spomenutih prijetnji građanima omogućio osjećaj bezbjednosti, ali i stvarna bezbjednost, značajno je da vlasti na državnom, entitetskom, ali i na lokalnom nivou prihvate da sloboda nije moguća bez bezbjednosti. Pravo na život u bezbjednom okruženju trebalo bi biti osnovno ljudsko pravo. Vlasti se trebaju pobrinuti da osiguraju da kontroli kriminaliteta daju prioritet i da se za to osiguraju adekvatni resursi i prihvati prevencija kriminaliteta kao ustaljeni obrazac aktivnosti.

Dok entitetske vlade imaju jasnu obavezu uspostavljanja pravnog okvira za prevenciju kriminaliteta i represije, kao i obezbeđenje adekvatnih finansijskih resursa i političkog vodstva, problem lokalnog nivoa je nešto sasvim drugo. Naime, unutar ove sredine se navedeni problemi doživljavaju permanentno i svakodnevno. Kao posljedica ovakve percepcije građana lokalne vlasti su najspasobnije za provedbu politike sveobuhvatne prevencije kriminaliteta. Unutar nje se promovišu: alternative zatvaranju prekršitelja, policijske funkcije u zajednici, borba protiv nepismenosti, društveno obrazovanje, istraživanje i komunikacija, kao i koordiniranje mnogobrojnih programa od strane više partnera.

Naravno, ova specifična pozicija lokalne samoprave ne daje imunitet ostalim nivoima vlasti. Tako je vlast na nivou Bosne i Hercegovine odgovorna za kompletну sigurnost bosanskohercegovačkog društva što uključuje i govor mržnje, sigurnost mladih u saobraćaju itd., a entitetske vlasti npr. imaju nadležnosti za probleme koji uključuju obrazovanje, sport i mlade.

Angažman šire zajednice fokusiran je na proaktivna ispitivanja uslova u zajednici kao teoretskom modelu u kojem se pažnja poklanja svim elementima koji dovode ili mogu dovesti do preddelinkventnog ili kriminalnog ponašanja pojedinaca ili grupe. Ovaj preventivni model djelovanja ima više nivoa izvedbe koje je teško koncipisati unutar jedne sistematične, metodološki ispravne konstrukcije. Najčešće se implementira kroz sedam komplementarnih faza:

1. pribavljanje podataka o samoj prirodi i obimu specifičnog kriminalnog problema;

2. analiza situacionih uslova;
3. sistematsko proučavanje mogućih načina otklanjanja uzroka (prilika) za izvjesne faktore koji prevaliraju u javljanju kriminaliteta na određenom prostoru;
4. izrada planova i programa od strane policije u kojima savjetodavnu ulogu nose građani iz lokalne zajednice gdje se program namjerava implementirati;
5. implementacija najoperativnijih mjera za koje procijenimo da mogu dati rezultate kako u smislu izvodljivosti tako i u smislu ekonomičnosti;
6. permanentna opservacija rezultata i prenošenje zapaženih iskustava na druge slične projekte;
7. programi moraju biti usmjereni isključivo na rješavanje problema na način kojim će biti ispoštovani svi zahtjevi i potrebe članova lokalne zajednice u čijem se okruženju program primjenjuje.

Finalna faza i modus ostvarenja rada u „bezbjednim zajednicama“ predstavlja strategiju rješavanja problema. Ona svoje djelovanje u potpunosti okreće ka identifikaciji skrivenih uzroka kriminaliteta i dezorganizacija koje generiše kriminalno ponašanje pojedinaca ili grupa unutar određene lokalne zajednice. Prilikom implementacije postavljenih strategija, neminovo se vodi računa o prihvativosti svih segmenata modela pripadajućoj zajednici, tačnije neki autori simbolički ovu fazu nazivaju „krojenje mjera prema dimenzijama lokalne zajednice“.

Lokalne vlasti trebalo bi da nastoje osigurati što veći mogući angažman stanovništva pri planiranju i pružanju usluga. Samim tim javnost bi trebala biti blisko angažirana na prevenciji kriminaliteta.⁴ Pri tome je korisno imati usluge specijaliziranih nevladinih organizacija, s obzirom da one imaju dosta praktičnog iskustva i informacija, a i u mogućnosti su uvezati različite pojedince i institucije.

Vlasti zbog svega toga treba da:

- osnaže angažman stanovništva uvođenjem samog nadzora komšiluka (Neighborhood Watch) i drugih mehanizama kojima se građani hrabруju da se zauzmu za svoja ubjedjenja,
- zaštite vlastitu bezbjednost i prepoznaju građansku dužnost suprotstavljujući se diskriminaciji i zauzimajući pozitivan stav protiv kriminaliteta;
- u saradnji s nadležnima za stambenu politiku, omoguće kreiranje područja koja je „moguće obezbijediti“ i omoguće bezbjednije stambene objekte;

⁴ Taj bi angažman trebao doprinijeti unapređenju javnog povjerenja i kvaliteta života tako što će dovesti do reduciranja kriminaliteta, straha od kriminaliteta i prijetećih oblika ponašanja. Stanovništvo bi se trebalo angažovati u svim programima za društveni razvoj zajednice i naselja, bez obzira da li se oni bave unapređenjem okruženja, razvojem ili unapređenjem javnih usluga, a naročito ukoliko se bave osiguranjem efektivnih i ekonomičnih usluga ili šema za ohrabruvanje zaposlenja.

- rade na čišćenju i održavanju rezidentnih područja kako bi obeshrabrile vandalizam i nemire;
- ohrabre lokalne inicijative stanara – upravnika zgrada i osiguraju direktno učešće stanara u upravljanju njihovom imovinom;
- redovnim ispitivanjem javnog mnijenja, organizacijom javnih foruma u mjesnim zajednicama te distribucijom upitnika saznavaju mišljenja lokalnog stanovništva o kriminalitetu i strahu od kriminaliteta;
- razviju aktivnu komunikacijsku strategiju korišćenjem svih mogućih tehnika kako bi se osiguralo da komunikacija uključi što je moguće više ljudi⁵;
- osiguraju da se konsultacije obavljaju na odgovarajućem nivou koji odgovara relevantnim pitanjima ali i nivou percipiranim značajnim od strane lokalnog stanovništva.⁶

Kao posljedica toga, od državnih i entitetskih vlasti se očekuje da, u uskoj saradnji s lokalnim vlastima, prihvate da su lokalne politike za redukciju kriminaliteta i urbane nebezbjednosti ključni elementi programa za redukciju kriminaliteta, te da su za lokalne probleme potrebna lokalna rješenja. Državne i entitetske vlasti moraju preduzeti mјere da ojačaju lokalne vlade i lokalnu demokratiju, u skladu s odredbama Evropske povelje o lokalnoj samoupravi, te da ojačaju odgovornost lokalnih vlasti za sprečavanje kriminaliteta i za to im osiguraju adekvatne finansijske resurse. Kurs evropskih integracija podrazumijeva smanjenje stepena centralizacije i kontrole s vrha kako bi se omogućilo donošenje odluka na lokalnom nivou, gdje postoji najbolje razumijevanje lokalnih potreba i gdje je moguće identificirati tradicionalno prihvatljiva rješenja. Upravo bi državne i entitetske vlasti trebale osigurati da sredstva iz lokalnog budžeta i drugi slični prihodi budu potrošeni unutar zajednice kojoj pripadaju, te da ubrzaju razvoj kapaciteta u lokalnim zajednicama putem edukacije građana.

5 Pri tome treba da se koriste lecima i informativnim biltenima, specifičnim konsultacijskim dokumentima, objašnjenjima procedura za podnošenje žalbi, organizovanje javnih sastanaka s lokalnim političarima i lokalnih foruma u pojedinačnim kvartovima, ispitivanjima javnog mnijenja, organizacijom panel diskusija građana i osnivanjem partnerskih grupacija.

6 Kada god je to moguće, građani bi trebali biti u mogućnosti da se obrate zvaničnicima u prirodним, a ne vještački definisanim geografskim područjima.

KAKO DOĆI DO BEZBJEDNE I UREĐENE ZAJEDNICE?

Šta je značajno za bezbjednu i uređenu zajednicu?

- politika, programi i strategije zasnovane na prognostičkim studijama koje treba da budu pod stalnim nadzorom i pažljivo procjenjivane tokom pripreme;
- metode za efikasno smanjivanje mogućnosti za izvršenje delinkventnih radnji;
- angažiranje zajednice kroz široki dijapazon službi i programa;
- bliska interdisciplinarna saradnja u konkretnim aktivnostima na sprečavanju maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta mladih između svih nivoa vlasti, s uključivanjem privatnog sektora, predstavnika građana iz zajednice u kojoj se odvijaju aktivnosti, te organizacija za staranje o djeci i zdravstvenog obrazovanja, socijalnih službi, pravosudnih organa i službi za provođenje zakona;
- učešće mladih u politici i procesima za sprečavanje delinkvencije, uključujući korišćenje sredstava zajednice, samopomoći mladih i programe za kompenzaciju i pomoć žrtvama;
- specijalizirano osoblje na svim nivoima.

Razvijanje jedinstvenog konceptualnog pristupa prevenciji kriminaliteta, zasnovanog na naučnim osnovama, predstavlja najznačajnije dostignuće moderne kriminologije i kriminalistike u posljednoj deceniji. Kako možemo konkretizovati ovakvu postavku. Naime, posljednjih desetak godina, na polju proaktivnog djelovanja u kontekstu problematike kriminaliteta u svakodnevnom životu, moderna kriminologija prepoznaje determinaciju RIZIČNIH i ZAŠТИTNIH faktora. Danas su moderni preventivni modeli bazirani na postavkama ova dva pristupa, vodeći računa o: empirijskim istraživanjima koja se usmjeravaju na detekciju onih faktora koji svojim djelovanjem doprinose kriminalnom ponašanju pojedinaca ili grupa; kritičkim analizama aktivnosti planiranja, koncipiranja i primjene preventivnih programa u konkretnim lokalnim zajednicama; evaluaciji toka i efekata realiziranih preventivnih programa. Stoga ćemo primijeniti jedan od specifičnijih kriterija klasifikacije preventivnog djelovanja. Prema tom kriteriju, preventivne aktivnosti podijelit ćemo u tri kategorije:

- Kategoriju GLOBALNE PREVENCIJE, koja obuhvata aktivnosti namijenjene opštoj populaciji u jednoj državi bez obzira na tzv. rizične faktore, koja polazi od prepostavke da je „cjelokupna populacija trenutno u izvjesnom riziku“:
 - Nasilje u medijima
 - Ekonomска deprivacija
 - Tranzicija školskih programa

- Kategoriju SELEKTIVNE PREVENCIJE, koja sadrži aktivnosti usmjerene ka pojedincima i grupama koji su izloženi djelovanju većeg broja rizičnih faktora, koji se selektuju prema izvjesnim podgrupnim kriterijima (godine, spol...):
 - školski neuspjeh
 - nizak nivo posvećenosti školi uopšte
 - druženje s djeecom s rizičnim pred-prestupničkim ponašanjem ili onima koji su u sukobu sa zakonom.
- Kategoriju INDIKOVANE PREVENCIJE, koja je usmjerena ka individuama kod kojih je došlo do ispoljavanja pred-prestupništva ili do samog sukoba sa zakonom.

KAKO OD TRENUITNE STVARNOSTI DO NAŠE VIZIJE: NAŠE INICIJATIVE I PREPORUKE

PROGRAMI PREVENCije MALOLJETNIČKE DELIKVENCIJE I VRŠNJAČKOG NASILJA

Imajući u vidu učestalost oblika viktimizacije, i sa njima povezanim praksama prijavljivanja, sa stanovišta prevencije nužno je:

- preventivne aktivnosti usmjeriti prema smanjenju učestalosti oblika viktimizacije kao što su krađa, zlostavljanje putem informaciono-komunikacionim tehnologijama, kao i fizičko kažnjavanje od strane roditelja;
- kontinuirano raditi na podizanju svijesti kod djece i nastavnika o važnosti prijavljivanja svih oblika viktimizacije, a naročito onih čija stopa prijavljivanja je najmanja, a to su zlostavljanje putem informaciono-komunikacionim tehnologijama, fizičko kažnjavanje od strane roditelja, i teško fizičko kažnjavanje od strane roditelja.

Sa stanovišta prevencije, preventivne aktivnosti koje imaju cilj da smanje učestalost viktimizacije treba usmjeriti prema starijim učenicima, a aktivnosti koje su usmjerene na povećanu stopu prijavljivanja treba usmjeravati prema mlađim učenicima.

Sa stanovišta prevencije prijestupničkog ponašanja, a zbog činjenice da se djevojčice sve češće pojavljuju kao počinioци, u poduzimanju preventivnih aktivnosti treba ravnomjerno raditi i sa dječacima i sa djevojčicama. Ovo se odnosi kako na aktivnosti usmjerene na prevenciju viktimizacije tako i na aktivnosti usmjerene na povećanu stopu prijavljivanja viktimizacije.

Uprkos činjenici da alkohol i droga ne igraju izrazitu ulogu kod viktimizacije, po-

trebno je kontinuirano raditi sa djecom na ukazivanju na štetne efekte navedenih supstanci generalno, kao i njihovu ulogu u prijestupništvu i viktimizaciji.

Imajući u vidu ovaj podatak, potpuno je opravdano sve preventivne aktivnosti usmjeriti prema školama i provoditi ih kako kroz redovne nastavne aktivnosti, tako i kroz vannastavne aktivnosti.

Uposlenike policije treba upoznavati sa ulogom formalnih i neformalnih organa socijalne kontrole u odgoju djece i prevenciji prijestupništva mladih. Osim toga, od posebne je važnosti da se radi sa roditeljima u osnovnim školama sa ciljem da ih se upozna sa značajem ranog prepoznavanja rizičnih ponašanja, značajem pravovremene reakcije u slučaju saznanja za prijestupničko ponašanje djeteta, i njihovom ulogom u prevenciji prijestupništva generalno.

REGULACIJA INTERNET PROSTORA ZA BEZBJEDAN BORAVAK DJECE I MLADIH

Bolja tehnička opremljenost policijskih agencija, te stalna edukacija službenika uz sprovodenje svih preporuka Vijeća Europe te proaktivni rad policije uz nova zakonska rješenja koja omogućavaju uspostavljanje „Covert Internet Investigatora“.

POVEĆANJE BEZBJEDNOSTI U ŠKOLAMA

Korišćenje SARA metodologije za detekciju problema, te iznalaženje i evaluaciju rješenja detektovanih problema. Uvođenje softverske platforme za praćenje i predviđanje incidentnih situacija u školama.

NULTA TOLERANCIJA PREMA NASILJU NA SPORTSKIM TERENIMA

Registracija i monitoring osoba sa istorijom nasilnog navijačkog ponašanja, zabranu prilaska sportskim objektima u vrijeme održavanja sportskih događaja osobama koje su već učestvovali u nasilnim navijačkim grupama, zabrana unošenja i prodaje alkohola u blizini sportskih objekata u vrijeme održavanja sportskih događaja.

Kvalitetniji i tehnički opremljeniji bezbjednosni sistemi na sportskim objektima.

UDALJITI KLADIONICE OD OBRAZOVNIH INSTITUCIJA

Obezbjediti strogo poštivanje zakonskih odredbi o udaljenosti kladionica i sličnih objekata od obrazovnih institucija.

BOLJA I KVALITETNIJA KONTROLA PRODAJE DUHANSKIH I ALKOHOLNIH PROIZVODA

Poštiti inspekcijski nadzor nad zabranom prodaje alkoholnih i duhanskih proizvoda maloljetnicima.

INSISTIRATI NA PROGRAMIMA POVEĆANJA BEZBJEDNOSTI U SAOBRAĆAJU

Omogućiti bolju primjenu principa restorativne pravde.

STRATEGIJE ZA PREVENCIJU NA NIVOU ZAJEDNICE

Naše aktivnosti moraju biti upućene na potrebe lokalnih zajednica, ali s druge strane moraju referirati na dobru svjetsku praksu preventivnog reagiranja u sferi prevencije prestupničkih oblika ponašanja djece. Stoga upravo izdvajamo šest osnovnih naučno evaluiranih PREVENTIVNIH STRATEGIJA⁷ koje su se u modernoj svjetskoj kriminološkoj praksi pokazale najuspješnijim u prevenciji prestupničkog ponašanja djece, a koje, s druge strane, predstavljaju osnovu za SMISLENO PLANIRANJE PREVENCIJE i razvijanje preventivnih programa:

(1) INFORMISANJE⁸

Pružanje jasnih i preciznih informacija djeci i odraslima o:

- rasprostranjenosti pojave pred-predstupništva i samog prestupništva djece s posebnim kvalitativnim osvrtom na „modus operandi“ pojedinih krivičnih djela maloljetnika;
- zakonskim regulama kojima se takva ponašanja nastoje sprječiti;
- načinima kojima društvo pokušava ova ponašanja sprječiti.

(2) EDUKACIJA⁹

Ova strategija, za razliku od informiranja, podrazumijeva dvosmjernu komunikaciju između edukatora i učesnika u edukaciji, pri čemu se želi postići nekoliko ciljeva:

- Povećanje količine znanja o prirodi i posljedicama različitih oblika pred-prestupničkih i prestupničkih ponašanja;

7 National Center for the Advancement of Prevention, (2001), The role of problem identification and referral in youth-oriented prevention. Rockville.

8 Bitno je istaći da rezultati istraživanja uspješnosti ove preventivne strategije samostalno, bez kombinacije s ostalih pet, ne doprinosi značajno prevenciji prestupništva.

9 Kao i informisanje, edukacija samostalno ne daje dalekosežne i održive rezultate.

- Unapređenje socijalne kompetencije razvijanjem socijalnih vještina:
- Sposobnost odgovornog i kategoričnog stava kod donošenja odluka
- Samokontrola
- Samopouzdanje
- Vještine pružanja otpora izazovima rizičnih vršnjaka
- Tehnike suočavanja sa stresom

(3) KREATIVNO KORIŠTENJE SLOBODNOG VREMENA

Animiranje mladih da se uključe u ovakve aktivnosti je danas veliki izazov, jer je osnovni ozbiljni kriterij dobrovoljnost. Ove aktivnosti uključuju:

- Rekreativne i kulturne aktivnosti
- Aktivnosti u zajednici
- Programe mentorstva
- Učešće u različitim programima prevencije

(4) IDENTIFIKACIJA PROBLEMA I UPUĆIVANJE¹⁰

Ova aktivnost je usmjerena na pojedinca ili grupe kod kojih je već zabilježen „sukob sa zakonom“ ali koji spadaju u tzv. primarne prestupnike. Ova strategija se razvija u dva pravca, prema djeci i prema roditeljima ili starateljima. Rad s djecom obuhvata:

- Procjenu problema, odnosno individualnu procjenu riziko faktora
- Edukaciju u smislu razvijanja socijalnih sposobnosti traženja alternative pritisku rizičnih vršnjaka
- Pružanje savjeta i pomoći

S druge strane, rad s roditeljima ili starateljima obuhvata:

- Usluge podrške za porodice u krizi, pružajući materijalne i zdravstvene usluge
- Programe kućnih posjeta čime se pruža pomoć u odgoju treningom porodičnih i vještina roditeljstva
- Porodičnu terapiju i sistemske intervencije.

¹⁰ SISTEMSKA INTERVENCIJA se pokazala kao najuspješnija multipla reakcija u prevenciji slučajeva djece u sukobu sa zakonom, mada većina stručnjaka smatra da je ovaj pristup i najskuplj te da kao takav odvraća zainteresirane javne službe.

(5) PROCESI USMJERENI KA ANGAŽMANU ZAJEDNICE¹¹

Ova strategija ima za cilj ojačavanje kapaciteta lokalne zajednice i povjerenje među ljudima u njoj, i kao proces ima svoja četiri sastavna dijela:

- Umrežavanje
- Kooperaciju
- Koordinaciju
- Saradnju

(6) OKOLIŠNI PRISTUP

Ova strategija potencira negativne faktore socijalnog okruženja, te je stoga usmjerena na promjenu aspekata socijalnog okruženja, kroz dva segmenta:

- Politiku
- Provođenje zakona

Moderna aplikativna kriminologija poznaje tri različite strategije unutar ovog, okolišnog pristupa:

- Ograničenje dostupnosti alkohola, droga i cigareta
- Enormno povećanje cijena ovih proizvoda
- Prodaja na specifičnim mjestima i u specifičnim prodavnicama
- Sistem kažnjavanja vlasnika radnji koji krše ove odredbe (tzv. nulta tolerancija)
- Medijski propratiti ove aktivnosti
- Utvrđivanje minimalne udaljenosti ovakvih prodavnica od škola
- Izmjena socijalnog konteksta u kojem dolazi do pojave prestupništva djece
- Snižava se dozvoljena doza alkohola u krvi kod vozača
- Pooštrava se kazna za vožnju pod dejstvom alkohola ili droga
- Pooštrava se kazna za kršenje odredbi o zabrani prodaje alkohola maloljetnicima i zabrani klađenja u kladionicama
- Takođe firmama zabraniti reklamiranje u medijima, podjelu besplatnih promotivnih pakiranja, sponzoriranje sportskih događaja i reklamiranje na tim događajima

¹¹ Najčešće se preduzima u okviru Community Policing programa (Rada policije u zajednici).

- Prevencija negativnih zdravstvenih posljedica zloupotreba alkohola, droga i cigareta
- Kontrareklama o štetnosti ovih proizvoda
- Ograničenje konzumiranja cigareta i alkohola na javnim prostorima i u radnim prostorima i dosljedna primjena ove odredbe.

Zaključimo, programi prevencije u našem slučaju moraju referirati navedenim uputstvima, stoga se oslanjamо i na one koji se najčešće upotrebljavaju u svijetu i koji daju najbolje rezultate u okviru prevencije školskog neuspjeha, prevencije nasilništva i prevencije zloupotrebe psihoaktivnih supstanci.

**FORUM
MLADIH!**